

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MLY-YL-2013-0003**

**YOKSUL HANELERDE SOSYAL DIŞLANMANIN
BOYUTLARI:
AYDIN İLİ ÖRNEĞİ**

**HAZIRLAYAN
Bayram ÖZHAŞAR**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç.Dr. Şansel ÖZPINAR**

AYDIN- 2013

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MLY-YL-2013-0003**

**YOKSUL HANELERDE SOSYAL DIŞLANMANIN
BOYUTLARI:
AYDIN İLİ ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN

Bayram ÖZHASAR

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç.Dr. Şansel ÖZPINAR

AYDIN- 2013

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Maliye Ana Bilim Dalı öğrencisi Bayram ÖZHASAR tarafından hazırlanan “Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği” başlıklı tez, 30.10.2013 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir

Unvanı, Adı ve Soyadı :

Yrd.Doç.Dr. Şansel ÖZPINAR(Başkan)

Doç.Dr. Hatice EROL

Yrd.Doç.Dr. Aynur UÇKAÇ

Kurumu :

A.D.Ü. NAZİLLİ İ.İ.B.F

A.D.Ü. NAZİLLİ İ.İ.B.F

A.D.Ü. NAZİLLİ İ.İ.B.F

İmzası:

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu ..... tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Unvanı, Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı

İmza

Bayram ÖZHASAR

Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları:

Aydın İli Örneği

ÖZET

Tüm dünyada artan zenginliklerin yanı sıra eşitsizlik, güvencesizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk ve bağımlılık giderek derinleşmektedir. Bu gelişmeler sosyal politikalara duyulan gereksinimi artırırken refah devleti giderek zayıflamaktadır. Son dönemde sosyal dışlanma sorununu gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın tüm ülkeleri yakından etkilemeye başlamıştır.

Türkiye’de diğer ülkelerde olduğu gibi **yoksulluk** olgusunun varlığı net bir şekilde görülmektedir. Sorun düşük eğitim düzeyi, işsizlik, kayıtdışı ekonomi, yetersiz sosyal güvenlik sistemi, ekonomik kriz, adil olmayan gelir dağılımı ve bölgesel eşitsizlikler gibi ülkenin yapısal sorunlarıyla beslenerek yaygınlaşmaktadır. Yoksulluk ekonomik bir sorun olmanın ötesinde, sosyolojik bir sorun olarak da literatürde yerini almış, sosyal dışlanma olgusunun içinde varlığını belirginleştirmiştir.

Bu bağlamda çalışmada; Aydın’da yoksul hanelerde sosyal dışlanmanın boyutlarını belirleyebilmek için kömür yardımı alan ve yeşil kart kullanan haneleri kapsayan anket çalışması gerçekleştirilmiş olup anket sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Dışlanma, Yoksulluk,

Bayram ÖZHASAR

**Poor Household Social Exclusion Dimensions:
Instance of Aydın**

ABSTRACT

The increasing wealth in worldwide, as well as inequality, insecurity, inequality of income distribution, poverty and dependence gradually deepen. These developments increase the need for social policies and increasingly undermine the meaning of the welfare state. In recent years, the problem of social exclusion affects pretty much all countries regardless of the level of development.

The existence of the phenomenon of poverty is seen clearly in Turkey, like other countries. The problems are become widespread by feeding with other factors, such as; low levels of education, unemployment and the informal economy, inadequate social security system, the economic crisis of the country, unfair distribution of income and regional inequalities. Poverty is beyond being an economic problem; it is also protecting the location of the sociological literature as a problem. At the same time, poverty has become evident of the existence of the phenomenon of social exclusion.

Within this context, the survey has been done on who have green card and require the help of coal. Aim of this survey is able to determine in terms of the seriousness and magnitude of poverty and social exclusion in Aydın Province. As a result of the survey, the hypothesis is confirmed.

Keywords: social exclusion, poverty

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez çalışmamın planlanmasından sonuçlandırılmasına dek gereken olanak ve yardımı sağlayan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Şansel ÖZPINAR'a, Maliye bölüm başkanımız Prof. Dr. Ertuğrul ACARTÜRK'e, çalışmamın SPSS veri analiz aşamalarındaki yardımları için üniversitemiz öğretim görevlilerinden Sabiha KESKİN'e, Maliye bölüm hocalarıma ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı personeline teşekkürü borç bilirim.

Tüm çalışma sürecimde bana maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babam Hacı Ahmet ÖZHASAR'a, annem Cemile ÖZHASAR'a ve tüm kardeşlerime sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım...

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI, DİNAMİKLERİ, NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Sosyal Dışlanma Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	3
1.1.1. Sosyal Dışlanma Kavramı	3
1.1.2. Sosyal Dışlanmanın Tarihsel Gelişimi	6
1.2. Sosyal Dışlanmanın Unsurları	7
1.2.1. Çok Boyutluluk.....	8
1.2.2. Dinamik Bir Süreç Olması.....	9
1.2.3. Görelilik.....	10
1.2.4. Sosyal İlişkiler	10
1.3. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri.....	11
1.3.1. Yapısal Nedenler	11
1.3.1.1. Küreselleşme Süreci.....	11
1.3.1.2. İşgücü Piyasalarının Yeniden Yapılanması.....	12
1.3.1.3. Gelir Dağılımının Bozulması	13
1.3.1.4. Sosyal Güvenliğin Yetersiz Kalması.....	16
1.3.1.5. Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlik.....	17
1.3.1.6. Göç Hareketleri	18
1.3.2. Şahsa Bağlı Nedenler.....	19
1.3.2.1. Aile Yapısındaki Değişim	19
1.3.2.2. Cinsiyete Bağlı Ayrımcılık.....	20

1.3.2.3. Yaşa Dayalı Ayrımcılık.....	21
1.4. SOSYAL DIŞLANMANIN OLUŞTUĞU ALANLAR	22
1.4.1. Ekonomik Alandan Dışlanma.....	22
1.4.2. Toplumsal Alandan Dışlanma	23
1.4.3.Siyasal Alandan Dışlanma.....	24

II. BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI VE YOKSULLUK İLE SOSYAL DIŞLANMA İLİŞKİSİ

2.1. YOKSULLUK VE YOKSULLUĞA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR	25
2.1.1. Yoksulluk Kavramı.....	25
2.1.2. Yoksulluğa İlişkin Yaklaşımlar	26
2.1.2.1. Mutlak Yoksulluk.....	37
2.1.2.2. Göreli Yoksulluk	28
2.1.2.3. Subjektif Ölçüm	29
2.1.2.4. Yapabilirlik Yaklaşımı	29
2.1.2.5. Sosyal İçerme Yaklaşımı.....	31
2.2.YOKSULLUĞUN NEDENLERİ	32
2.2.1. Yoksulluğa Yol Açan Genel Nedenler	32
2.2.1.1.Güvensizlik.....	32
2.2.1.2.Sınırlı Düzeyde Vatandaş Olma.....	33
2.2.1.3.Mekansal Dezavantaj Durumu	33
2.2.1.4.Adaletsiz ve Demokratik Olmayan Küresel Ekonomik Düzen.....	33
2.2.1.5.Küresel Kurumsal Düzen	35
2.2.1.6.Piyasaların Kontrolsüzlüğü	35
2.2.1.7.Yoksulluğun Yönetimsel ve Yasal Nedenleri	36
2.2.1.8.Sosyal Dışlanmışlık.....	36
2.2.1.9.Yoksulluk Kültürü.....	37
2.2.1.10. Kayıtdışı İstihdam	37
2.2.2. Türkiye’de Yoksulluğa Yol Açan Nedenler	37
2.3. SOSYAL DIŞLANMA VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ	46

2.3.1. Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk Kavramlarının Karşılaştırılması	47
2.3.2. Sosyal Dışlanma Kavramının Yoksulluk Çalışmalarına Katkıları	51

III. BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA VE YOKSULLUĞA YÖNELİK ALAN ÇALIŞMASI

3.1. AYDIN İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI.....	53
3.2. GEREÇ VE YÖNTEM.....	55
3.3. ANKET SONUÇLARI VE YORUMLARI.....	58
3.4. ÇAPRAZ TABLO ANALİZİ SONUÇLARI.....	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA	104
EKLER.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	118

KISALTMALAR ve SİMGELER DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BKİ	: Beşeri Kalkınma İndeksi
BM	: Birleşmiş Milletler
CPRC	: Columbia Nüfus Araştırma Merkezi
Cum.	: Cumhuriyet
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Erostat	: Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi
GEM	: Kadının Güçlenmesi İndeksi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
HDR	: İnsani Gelişim Raporu
HPI	: İnsani Yoksulluk İndeksi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Federasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
\$	: Dolar
İKE	: İnsani Kalkınma Endeksi

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.1. Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması.....	5
Çizelge 1.2. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle 2006 – 2011 Yılları Arası Kullanılabilir Gelirin Dağılımı.....	15
Çizelge 2.1. İnsani Yoksulluk Endeksinin Boyutları ve Göstergeleri.....	31
Çizelge 2.2. Kişi başına düşen milli gelir düzeyleri bakımından dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesi	34
Çizelge 2.3. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları.....	41
Çizelge 2.4. Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Sınırına (Türkiye İçin Hesaplanan) Göre Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı (Türkiye)	42
Çizelge 2.5. Türkiye’de Hane Halkı Büyüklüğüne Göre Yoksulluk Sınırı	44
Çizelge 2.6. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Arasındaki Farklar	48
Çizelge 2.7. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Kavramlarının Karşılaştırılması	50
Çizelge 3.1. Demografik Durum.....	56
Çizelge 3.2. Çalışma Durumu	57
Çizelge 3.3. Göç Durumu ve Nedenleri	58
Çizelge 3.4. Hane Halkının Aylık Ortalama Geliri – Gideri - İdeal Geliri	59
Çizelge 3.5. Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayısı.....	60
Çizelge 3.6. Hanedeki Çocuk Sayısı Ve Okul Durumları.....	61
Çizelge 3.7. Evin Mülkiyet Durumu	62
Çizelge 3.8. Ailenin Yaşadığı Konut Tipi ve Konuta İlişkin Özellikler	63
Çizelge 3.9. Konuttaki Oda Sayısı	64
Çizelge 3.10. Faturaları Karşılayamama ve Borçlanma Durumu	65
Çizelge 3.11. Sosyal Güvence ve Sağlık Hizmetlerine Erişim Durumu	66
Çizelge 3.12. Engellilik ve Kronik Hastalık	68
Çizelge 3.13. Yardım Alma Durumu	69
Çizelge 3.14. Eğlenme, Dinlenme ve Kültürel Faaliyetlerine Katılım Durumu	70

Çizelge 3.15. Dışlanmanın Tür ve Boyutları	71
Çizelge 3.16. Başkalarını Dışlamamanın Tür ve Boyutları	74
Çizelge 3.17. Yoksulluğa Sebep Olan Faktörler	76
Çizelge 3.18. Yoksullukla Mücadelede Politikaları.....	76
Çizelge 3.19. (+,-)10 Yıllık Periyotta Türkiye'deki Yoksulluğun Değerlendirilmesi Genel Toplamda Beklentiler	87
Çizelge 3.20. Hane Konut Kolaylıkları.....	78
Çizelge 3.21. Eğitim durumunuz nedir? * Temel ihtiyaçlarınızı karşılamak için borçlandığınız oluyor mu? Sorularının Değerlendirilmesi.....	81
Çizelge 3.22. Eğitim durumunuz nedir? * Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz? Sorularının Değerlendirilmesi.....	83
Çizelge 3.23. Cinsiyet * Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi? Sorularının Değerlendirilmesi.....	85
Çizelge 3.24. Eğitim durumunuz nedir? * Hanenin aylık ideal geliri sizce ne kadar olmalıdır? Sorularının Değerlendirilmesi.....	90
Çizelge 3.25. Eğitim durumunuz nedir? * Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi? Sorularının Değerlendirilmesi.....	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Bütünleşik Bir Yaklaşım.....	9
---	---

GİRİŞ

Sosyal dışlanma kavramı AB üyesi ülkeler başta olmak üzere birçok ülkenin gündemini meşgul etmektedir. Kavramın oldukça yeni ve çok yönlü olmasından dolayı henüz literatürde sosyal dışlanma için ortak bir tanımlama yapılamamıştır. Yoksulluk ve sosyal dezavantajlılık hakkındaki tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Toplum, bireylerin birbirine karşı çeşitli ödev ve yükümlülüklerinin olduğu ahlaki bir düzen olarak düşünürsek, dışlanma da bu ahlaki düzenden kopma süreci olarak tanımlanabilir. Çalışmamızda genel olarak bu kopma sürecini, nedenlerini ve etkilerini; ayrıca yoksulluk ile ilişkisini değerlendireceğiz.

Kavram ilk olarak 1980'li yıllarda Fransa'da, son derece geniş bir kitlenin toplumdan dışlanmış olduğu bir süreçte gecekondulaşma, işsizlik ve aile hayatında meydana gelen aşınmalar/dönüşümler gibi sosyal problemlerle ilişkilendirilmiştir. Sosyal refah devletinin sekteye uğraması, savaş sonrası ekonomik bunalımlar, işsizlik vb. bu dönemlere denk gelmektedir. Dışlanma kavramı çoğu zaman sınıf altı, yoksulluk, eşitsizlik, yabancılaşma, irtibatsızlık, yoksunluk, marjinalite, bütünleşememe gibi terimlerle birlikte kullanılmaktadır.

Küreselleşmeyle beraber bütün dünyada toplumsal eşitsizliklerin keskinleştiği, derinleştiği, kentsel yoksulluğun hızla yaygınlaştığı görülmektedir. Yoksulluk sadece az gelişmiş ülkelerin sorunu değildir, ekonomik refahı sağlayabilmiş gelişmiş ülkelerde de yoksulluktan söz edilmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin pek çoğunda yoksullukla mücadele için politikalar geliştirilmektedir.

Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramlarını yalnızca gelir yetersizliği, gelir yetersizliğine bağlı olarak gelişen ve yaşamı sürdürmek için gereken temel ihtiyaçlara ulaşamama durumu şeklinde ifade etmeye çalışmak eksik bir yaklaşımdır. Sosyal bir varlık olarak toplumsal yaşama katılmak isteyen bireyin yaşadığı yoksulluk ile toplumsal tüketim mallarına erişemiyor olması beraberinde pek çok mahrumiyeti getirmektedir. Bunlar; kentsel entegrasyon sürecinde yaşanan uyumsuzluk, çarpık kentleşme ya da gecekondulaşma, sosyal marjinalite, sağlıksız çevre, işsizlik, kayıt dışı istihdam, örgütsel suçlara katılım, kentsel şiddet, güçsüzlük, sesini duyuramama ve yetersiz katılım sorunlarının oranlarında artışın yaşanması şeklinde sıralanabilmektedir.

Sosyal dışlanma, güç ilişkileri ve dışlanmışların marjinalleşme süreçlerini incelemektedir. Yoksulluk ise bireyler ve hane halkları göz ardı edilerek kaynakların yetersizliği gibi bölüşüm konularına odaklanmaktadır. Kavramların birleşimiyle yapılacak bir araştırma daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

Bu çalışmanın amacı, genelde sosyal dışlanma kavramının anlamını, dinamiklerini ve yansımalarını saptamak; toplumdaki dışlanan grupların durumunu değerlendirerek yoksulluk ilişkisini tespit etmektir. Özelde ise amaç, Aydın ili ölçeğinde sosyal dışlanma ve yoksulluk olgusu arasındaki etkileşimleri ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın hipotezi kapsamında yeşil karta sahip olan ve/veya kömür yardımlarından da faydalanan yoksul hanelerde en büyük dışlanma sebebi olarak yoksulluk gösterilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde sosyal dışlanma kavramının tanımları, tarihsel gelişimi, oluşumu ve çeşitleri incelenmiştir. Diğer yandan oluşumuna neden olan yapısal ve şahsa bağlı etkiler değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde yoksulluk kavramının nedenleri ve çeşitleri incelenmiş, Türkiye'deki yoksulluğun dinamikleri değerlendirilmiştir. Yoksulluğa yol açan etmenler genel olarak ve Türkiye özelinde incelenmiştir. Sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki ilişki tartışılmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde sosyal dışlanma ve yoksulluğa yönelik alan çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasının sonuçlarıyla birlikte yorumları verilmiştir. Temel sorun, yoksul hanelerin neye dayanarak ve nasıl belirleneceğidir. Bu bağlamda Sosyal Güvenlik Kurumunun vatandaşlara gelir durumuna göre sağlık yardımı verebilmesi için kıstas aldığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı(SYDV) tarafından kişilere yapılan "Gelir Testi" sonuçlarından ve SYDV'nin kömür yardımı verebilmesi için yaptırdığı gelir testi sonuçlarından yararlanılmıştır.

Çalışmamızda yeşil kart olarak ifade edilen kavram 01/10/2008 de yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda "g0(g sıfır)" olarak kullanılmıştır. Çalışmada yeşil kart denilmesinde ki neden; kavramın Sosyal Güvenlik Kurumu sistemlerinde ve halk arasında hala bu şekilde kullanılmasıdır.

I. BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI, DİNAMİKLERİ, NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ

1.1. SOSYAL DIŞLANMA KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.1. Sosyal Dışlanma Kavramı

Sosyal dışlanma kavramı literatürde farklı anlatımlarla ifade edilse de anlatımlar özünde aynı anlamı taşımaktadır. Bununla birlikte konunun karmaşık, çok boyutlu ve klasik yoksulluktan çok farklı olduğu ve birbirinden farklı bakış açılarıyla değerlendirildiği; çalışmalarda net bir şekilde görülmektedir. Daha önce yapılmış olan çalışmalar ışığında ortaya konan tanımlamalar şu şekildedir;

Wagle (2002), sosyal dışlanmayı “*insanların yaşadıkları topluma tamamıyla katılımından kısmen ya da bütünüyle dışlanan birey ya da grupları gösteren bir süreç*” şeklinde ifade etmektedir (Wagle, 2002: 156).

Kaynaklara erişememe, maddi yoksunluklar, çeşitli açılarda görülen farklılaşmalar, güçsüzlük, sesini duyuramama ve yetersiz katılım gibi olguların bir süre sonra süreklilik göstermeye başladığı bu noktada “sosyal dışlanma” kavramı yoksulluk tartışmalarının içinde yer almıştır. Dolayısıyla sosyal dışlanmayı, kişileri toplumdan ayıracak seviyede maddi ve manevi mahrumiyet içinde olmaları, onları destekleyecek kurum-kuruluş yardımlarından ve her türlü sosyal destekten mahrum bırakıldıkları ölçüde birikerek büyüyen bir süreç olarak tanımlamak olasıdır (Castillo, 1994: 196; Silver, 1994: 535).

Avrupa Konseyi’ne göre sosyal dışlanma tanımlamasını; “bireylerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal yaşama dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecidir” Bu süreç; iktisadi hayatta karşılaşılan dışlanma, temel eğitim ve becerilerden mahrum olma ya da siyasi veya kültürel ayrımcılık ortaya çıkabilmektedir (Adaman ve Keyder, 2007: 83).

Silver, çeşitli toplum modellerini göz önünde bulundurarak ortaya çıkış süreci ve nedenlerine göre sosyal dışlanmayı üç paradigma ile açıklamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede açıklanmaya çalışılan paradigmalar; dayanışma, uzmanlaşma ve tekel paradigmalarıdır (Silver, 1994' den aktaran Şahin, 2009: 34).

- **Dayanışma Paradigması:** Dışlanmanın toplumla birey arasındaki sosyal bağı koparması ve ilişkilerin aksaması olarak tanımlanmaktadır. Dayanışma Paradigması; toplumun birbirinden farklı değerlerinin ve haklarının paylaşıldığı sosyal düzen olarak değerlendirilmektedir. Bu düzenin devam edebilmesi için bireylerin toplumla bütünleşmesine gerekli olan olanaklar sağlanırken; düzgün işlememesi dışlanmayla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla, dışlanma durumu hem muhtemel dayanışma bağına tehlikeye atmakta hem de mevcut bağı güçlenmesi gerekliliğini göstermektedir. Kültürel sınırlar; yoksul, işsiz, etnik azınlık gibi sıra dışı dışarıdakiler olarak adlandırılan ikili sınıfların ortaya çıkmasına sebep olur (Sapancalı, 2005: 99). Toplumsal bağların yok olmasına odaklanan bu yaklaşım genellikle Fransa'da görülmüştür. Cumhuriyetçi düşünceyi temel alan bu yaklaşım pek çok ulusalcı rejim tarafından da benimsenmiştir.

- **Uzmanlaşma Paradigması:** Sosyal düzen; bireylerin kendi çıkarlarını maksimize etme amacıyla hareket ederek diğer bireylerle gönüllü olarak karşılıklı iletişim içinde buldukları bir ağıdır. Bu noktada dışlanma, sosyal ağlardaki hareket özgürlüğünün engellenmesi olarak kendini göstermektedir (Silver, 1994: 542' den aktaran Şahin, 2009: 36). Üstelik, kişilerin bireysel seçim ve hataları sonucunda da ortaya çıkabilmektedir. Görüldüğü üzere, bu olgu dışlanma kapsamında değerlendirildiğinde toplum yapısına ve bireylerin davranışlarına vurgu yapmaktadır. Bireyler çeşitli sosyal olanaklarla, işgücü piyasasında hareket özgürlüğüne sahiptirler. Haklara sahip olmama ya da serbest piyasa koşullarında başarı gösterememe dışlanmanın temel nedenlerindedir (Silver, 1995: 67' den aktaran Şahin, 2009: 36).

- **Tekel Paradigması:** Weber, kısmen Marx ve Marshall'ın düşüncelerinden faydalanan ve sol görüşlü Kuzey Avrupa ülkelerinde çokça görülen bu paradigmaya göre sosyal dışlanma; tekelci grupların ortaya çıkmasıyla oluşmuştur. Liberal gelenekten ayrı olarak, Tekelci Paradigma sosyal düzendeki hiyerarşik güç ilişkilerinin varlığını önemser. Sınıf, statü farklılıkları ve tekelci grubun çıkarlarına

hizmet eden kuvvet dışlanmaya neden olan en önemli faktörlerdir (Silver, 1995: 68-69' den aktaran Şahin, 2009: 37).

Farrington (2002: 1) ise, sosyal dışlanmanın tanımlarını Çizelge 1.1.'de gösterildiği gibi sınıflandırmıştır:

Çizelge 1.1. Sosyal dışlanma tanımlarının sınıflandırılması

Tanım Sınıfı	Tanım Başlığı	Açıklama
Süreçler	Koşullar ve Süreçler	Dışlanma, dışlanmış olma hali ve dışlanan haline gelme sürecidir.
	Çok-Boyutluluk	Farklı kaynaklar ve farklı süreçler dinamik bir biçimde çalışarak sosyal dışlanmaya neden olurlar.
	Bağlantılılık	Dışlanma süreçleri ve sonuçları birbiriyle kısır döngü içinde birleşir ve bütünleşirler.
İnsanlar	Sosyal İlişkiler	İnsanlar ve işlemeyen bir topluluk arasındaki bağların kopması topluma katılımı engeller.
	Dışlananlar	Dışlanma bireyler, gruplar ve bir bütün olarak toplum anlamında kavranabilir ve bununla birlikte herkesi etkiler.
Çevre	Ekonomi ve İşgücü Pazarı	Dışlanma öncelik işgücü piyasasında başlar ve risk almamadan ve ekonomik yeniden yapılanmadan kaynaklanır.
	Sosyal Sistemler	Dışlanma sosyal sistemleri çöküşüyle ortaya çıkar: sosyal, ekonomik, kurumsal, bölgesel ve ekonomik.
	Kaynaklar ve Beklentiler	Sosyal dışlanma ve kaynak yetersizliği olarak ya da beklenti yoksulluğu olarak görülür ve bu nedenle istenmeden gerçekleşen bir durumdur.

Kaynak: Farrington, 2002: 1-2'den aktaran Şahin, 2009: 24

Farrington sosyal dışlanmayı süreçler, insanlar ve çevre olmak üzere üç ana grupta toplamış; üç farklı boyutta işleyişi ve tanımlarını yapmıştır. Bu yönüyle Farrington için terimin kavramsal çerçevesi ile ilgili en geniş kapsamlı araştırmalardan birini gerçekleştirmiştir diyebiliriz.

1.1.2. Sosyal Dışlanmanın Tarihsel Gelişimi

“Sosyal Dışlanmışlık” kavramı ilk olarak Fransa’da ortaya çıkmıştır. Daha çok AB ülkelerinde kullanılmaktadır. Latin Amerika kökenli olan “kenardalık” ve Amerika kökenli “alt sınıf” kavramları da bu kavramların benzeridir (Buğra vd., 2003: 20).

1980’li yıllarda sosyal dışlanmışlık kavramı üst düzeyde kendini göstermiştir. Çünkü ekonomik kriz ve yeniden yapılanma süreçleri, buna bağlı olarak sosyal refah devletinin sekteye uğraması bu dönemlere denk gelmektedir. Fransa’da kitlesel grupların yaşadığı sosyal problemler (işsizlik, dejenerasyon, göç... gibi) kavramı güçlendirmiştir (Silver, 1995: 523’den aktaran Şahin, 2009: 38).

İşsizlik oranlarında yaşanan artış, uluslararası göç ve refah devletinin gerilemesine bağlı olarak artan sosyal sorunlar, doğal olarak sosyal dışlanma kavramı üzerindeki ilgiyi önemli ölçüde arttırmıştır. Sosyal dışlanma biçimlerinin çok çeşitli boyutta olması, sosyal parçalanma tehlikesi ve sosyal patlama korkusunu artması, ayrıca dışlanmaya neden olan mekanizmaların karmaşıklığı nedeniyle çözüm yollarının geliştirilmesinin son derece güç olması, dışlanmayı günümüzde AB’nin en temel sosyal politika tartışmalarının odağına taşımıştır (Sapancalı, 2005: 52).

Avrupa Birliği, 1990’lardan itibaren sosyal olarak dışlanmış insan sayısında artış olmasının ileriki süreçte Avrupa’da siyasal, sosyal ve iktisadi bütünleşmeyi tehlikeye atacağı sonucuna varmıştır. Bu konuyla ilgili çalışmalarını öncelikli olarak belirlemiştir. (Sunal, 2008: 65).

1993 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Yeşil Kitap’ta, “*Refah ve fırsatların paylaşımında sosyal dışlanmadan dolayı artan küskünlük; insanları umutsuzluk, şiddet ve uyuşturucu gibi yıkıcı davranışlara sürüklenme riskini arttırır*” ifadesi yer almakta olup yine takip eden cümlelerde “*Güvensizlik gelecek korkusunu doğurur, bu da içe dönüklüğü, ırkçılığı ve yabancılardan soyutlanmayı yanında getirir; siyasal ve sosyal politikalarda aşırı milliyetçi tutumlar sergilenir*” ibareleri yer almaktadır (Lovering, 1998: 12’den aktaran Fert, 2007: 173).

Bu çerçevede 2 Ekim 1997’de imzalanan ve 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, sosyal dışlanma ile mücadelenin AB’nin temel amacı olduğuna hukuki alanda açıklık getirmiştir. Bu alanda AB düzeyinde uyumlaştırma öngörülmemiş, ancak üye ülkeler arasında işbirliğinin teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

Amsterdam Antlaşmasının özellikle 136 ve 137. maddelerinde sosyal dışlanmaya önem verilmiştir. 136. madde de, “sosyal dışlanmayla mücadele”, istihdamı geliştirme, yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirme, uygun sosyal koruma, sosyal diyalog, sürekli ve yüksek bir istihdam düzeyine erişme imkanı sağlayan insan kaynaklarının geliştirilmesiyle beraber Avrupa sosyal politikasının altı hedefinden biri arasında yerini almıştır (Barnes, 2002: 15’den aktaran Gülmez, 2003: 35). Bununla birlikte, Mart 2000’de yapılan Lizbon Avrupa Konseyi sosyal dışlanmayla mücadele sürecini daha da hızlandırmıştır. Lizbon’da 2010 yılına kadar geçerli olacak yeni stratejik hedefler belirlenmiştir. “Daha fazla ve daha nitelikli istihdam ve daha geniş çaplı sosyal kaynaşma ile sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlayacak, rekabet gücü yüksek ve bilgi temeline dayalı dinamik bir ekonomi haline gelmek” ileriki on yılın yeni stratejik hedefi olarak belirlenmiştir (Erdoğan, 2004: 12). Ayrıca Konsey 2010 yılı itibariyle AB’nde yoksulluk ve sosyal dışlanmayı sonlandırmak için Açık Eşgüdüm Sağlama Yönteminin benimsenmesini kararlaştırmıştır (TİSK, 2000: 20-21).

AB, sosyal dışlanmaya tematik yönünün dışında analitik bir bakış açısıyla yaklaşmış ve bu bağlamda sosyal dışlanma sürecini oluşturan önemli noktaları şu şekilde özetlemiştir (Kilmurray, 1995: 36’den aktaran Sapançalı, 2005: 66);

- Gelir, vergileme ve sosyal koruma,
- Tüketim ve borçlanma,
- Eğitime erişim,
- İstihdam, işsizlik ve mesleki eğitim,
- Çalışma koşulları,
- Barınma ve evsizlik,
- Sağlık, sosyal hizmetlerden yararlanılabilirlik ve
- Komşuluk desteği gibi...

1.2. SOSYAL DIŞLANMANIN UNSURLARI

Toplum paylaşılan değerler ve ortak doğrulardan oluşan sosyal bir düzendir. Dışlanma kavramı kurulu düzenin bozulması ve toplumda bir yer edinememe ile ortaya çıkmaktadır.

Sosyal dışlanmanın karmaşık bir kavram olması nedeniyle tanımlanmasının güç olması ve çok farklı tanımlamalara sahip olması, unsurlarının açıklanmasını da zora sokmaktadır. Atkinson'a göre, sosyal dışlanmanın üç temel unsuru olduğu bilinmektedir. Unsurların birincisi, öncelikli olarak belli bir toplumda, belli yer ve zamanda dışlanma olabileceğini öngören ve dışlanma olgusunun farklı toplumlara ve bakış açılarına göre değişebileceğini gösteren görelilik ögesidir. İkincisi, bireylerin ve grupların davranışlarının dışlanma üzerinde önemli etkisinin olması sebebiyle sosyal ilişkiler unsurudur. Son unsur ise, bireylerin hem mevcut hallerinden hem de geçmiş ve gelecekteki durumlarından da etkilenmelerini kapsayan dinamiklik unsurudur. Zira bu görüşe göre son iki öge, sosyal dışlanmanın birden çok boyutu olması sebebiyle kavramı dezavantajlılıktan daha kapsamlı hale getirmektedir (Atkinson, 1998: 22).

Sosyal dışlanma olgusu bireyin üyesi olduğu topluma, topluluğa, aileye olan sosyal bağlarının yetersizliği ile bütünleşiyor gözükebilir. Bu kavramın hem iktisadi hem de sosyal etkileri vardır. Dışlanmış olmak bireyin gelir elde etme olanağının, emek piyasasına dahil olmasının ve varlıklara sahip olmasının yetersiz gelmesi demektir. İnsanlar kamu mal ve hizmetlerinden, topluluk ve aile desteklerinden hatta kendi yaşamlarını etkileyecek kararları alma yönündeki hareketlerden dışlanmış olabilirler. Sosyal dışlanma bireyi; ailesine ve topluluğa bağlayan sosyal bağların zayıflığını işaret ettiği gibi, en temel vatandaşlık haklarından da dışlanmasını kapsamaktadır (May, 2001: 28).

Haan'a göre, sosyal dışlanmanın iki boyutu söz konusudur. Bunlardan biri neden dışlanıldığını açıklamaya çalışan çok boyutluluk olgusu iken ikinci boyutu da kim tarafından dışlanmanın gerçekleştirildiği üzerinde duran, dinamik süreçlerdir (De Haan, 1998a: 11).

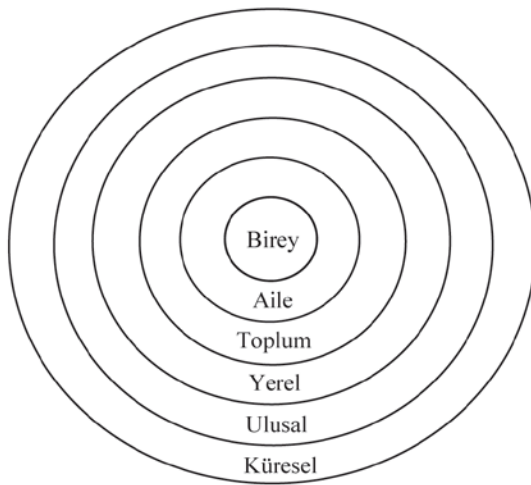
Sosyal dışlanma kavramının anlatılabilmesi için literatürde yer alan pek çok tanımın üstünde durduğu çok boyutluluk, görelilik, dinamiklik ve insan ilişkileri gibi temel kavramları irdelemek daha doğru olacaktır.

1.2.1. Çok Boyutluluk

Sosyal dışlanmanın çok boyutlu olduğu konusunda fikir birliğine varılmıştır. Zira sosyal dışlanma pek çok ögeyle ilişkilidir. Bu boyutlarda gerçekleşen eylemler

sosyal dışlanma sorununun gündeme gelmesinde önemli rol oynamaktadır. Pek çok sebepten ortaya çıkabilen sosyal dışlanma ayrı sosyal çevre ve süreçlerde kendini göstermekte olduğu için çok boyutlu bir kavram özelliği taşımaktadır.

Çok boyutlu dezavantajlardan biri sosyal dışlanma olgusunu harekete geçiren bir dinamik olmasıdır. Siyasal, kültürel, sosyal, iktisadi, eğitim ve sağlık alanlarını ayrı ayrı sosyal dezavantaj yaratan örnekler olarak verilebilir.

Birey: Yaş, cinsiyet, ırk, engel; inanışlar, tercihler ve değerler
Aile: Birliktelik, çocuklar, bakım sorumlulukları
Toplum: Sosyal ve fiziksel çevre, okullar, sağlık, sosyal hizmetler
Yerel: İşgücü piyasası, ulaşım
Ulusal: Kültürel etkiler, sosyal güvenlik, yasal çerçeve
Küresel: Uluslararası ticaret, göç, iklim değişikliği

Şekil 1.1. Bütünleşik Bir Yaklaşım (Burchardt vd. 2002: 7)

Sosyal dışlanma ekonomik politikaların sonuçları açısından önemli olabildiği gibi sosyal politikalar açısından da aynı ölçüde önemlidir. Kavramın çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmasının diğer bir sebebi ise, sosyoloji, kent bilimi, siyaset bilimi, hukuk, ekonomi ve psikoloji gibi farklı bilim dallarının bu konuda pek çok çalışma yapmasıdır. Sosyal dışlanmanın boyutları birbiriyle ilişkili olduğu için, herhangi bir boyuttaki dışlanma diğer boyutlarda da muhtemel dışlanmaya sebep olacaktır. Bu da kavramın dinamik olduğunun göstergesi olacaktır.

1.2.2. Dinamik Bir Süreç Olması

Çok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanma, belli bir durum ve süreci içerdiği için, yoksulluğa göre sosyal süreçte daha aktif bir rol oynamaktadır.

Sosyal dışlanmanın dinamik bir süreç olmasında sosyal gruplar, devlet, işverenler, askeriye, yerel otoriteler, dini kurumlar ve elitler gibi dışlayıcı mekanizmalar önemli rol oynar (De Haan, 1998b: 368).

1.2.3. Görelilik

Görelilik kavramı, sosyal dışlanmanın ölçülmesi sırasında önem kazanmaktadır. Bireyin dışlanıp dışlanmadığını belirlerken, sadece bireyi değerlendirmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Kimin dışlanıp kimin dışlanmadığı toplumun geri kalanının yaşadığı koşulları gözetilmeksizin tek başına belirlenmemelidir. (Barata, 2000: 10).

Sosyal dışlanma, farklı bireylere göre ya da farklı toplumsal niteliklere göre farklı anlamlar içerdiğinden, kavram bu kişiler açısından görelilik göstermektedir. Bu görelilik hali ülkelerarası ve bireyler arası farklılık yaşandığı duruma göre ele alınmalıdır.

1.2.4. Sosyal İlişkiler

Sosyal dışlanmanın belki de en önemli unsuru sosyal ilişkilerdir. Çünkü dışlanma belli bir grup insan tarafından başka bir grup insana yapılan bir davranış biçimidir.

Dışlanmadan bahsedilebilmesi için, hem dışlayanların hem de dışlananların olması gerekmektedir. Gruplar, toplumdaki normal etkinliklere katılma imkanlarını reddettikleri zaman sosyal dışlanmış kabul edilmektedir. Kişilerin gerçekte katılmayı isteyip istememelerinin pek de önemi yoktur. Etkinliklere katılmamaları, dışlanmış sayılmaları için yeterli bir sebeptir. Gönüllü dışlanma olduğu varsayılan hallerde, insanlar gönüllü olarak katılmamayı tercih etmiş gibi gözükseler de; aslında kendi katılımlarının istenmeyen bir durum olduğu düşüncesiyle bu normal aktivitelerin dışında kalmış sayılabilirler (Saith, 2001: 4).

1.3. SOSYAL DIŞLANMANIN NEDENLERİ

Sosyal dışlanmanın içerdiği farklı tanımlar, yorumlar ve anlamlar nedenlerinin ve şekillerinin birbiri içine geçmesine, bunun yanı sıra çeşitli nedenlerle sıkı sıkıya bağlı kalmasına neden olmuştur.

Yaşanılan ülke, içinde bulunulan ekonomik durum, kültürel unsurlar, iş gücü karşılama potansiyeli vb. pek çok unsur sosyal dışlanma nedenlerini belirlemektedir.

1.3.1. Yapısal Nedenler

Sosyal dışlanmanın yapısal nedenlerinin; küreselleşme süreci, göç hareketleri, gelir dağılımının bozulması, sosyal güvenliğin yetersiz kalması, ekonomik ve sosyal eşitsizlik, işgücü piyasalarının yeniden yapılanması şeklinde altı bölümde incelenmesi mümkündür

1.3.1.1. Küreselleşme Süreci

Sanayi devriminden beri bilinen yoksulluk, eşitsizlik ve sömürü gibi sorunların 1970'lerden sonra sosyal dışlanma başlığı altında gündeme gelmesi, neoliberal politikaların dünyanın her yerinde sosyal krizlere yol açmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Kapitalizm dönemiyle, başka bir ifadeyle küreselleşme süreciyle, aslında hep var olan eşitsizlik, yoksulluk, yoksunluk ve güvencesizlik gibi sorunlar, zenginlerin daha da zenginleşmesi, yoksulların ise daha da yoksullaşması ile daha da derinleşmiştir.

Mevcut uyumsuz ve bozulmuş olan durumun temel sebebi, özellikle 1980'li yıllarla birlikte IMF ve Dünya Bankası'nın zorlaması ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan "Yapısal Uyum Programları"dır. Gelişmekte olan ülkelerin kapitalist sisteme uyum sağlaması şeklinde değerlendirilebilecek yapısal uyum programları, pek çok insanın yaşamını olumsuz etkilemiş, insanları küresel yoksulluğa ve dışlanmaya doğru itmiştir (Chossudovsky, 1994: 68).

Bu politikalar, Türkiye'nin de içinde bulunduğu seksenden fazla ülkede denenmiştir. Yapısal uyum programlarının uygulamada başarılı olup olmayacağı konusu, sonucu belli bir tartışmadan başka bir noktaya gitmez. Bizzat IMF yetkilileri

bile bu politikaların “beklenen sonucu” vermediğini ifade etmektedirler. IMF tarafından önerilen önlemlerin iç piyasada fiyatların dolara endekslenmesiyle resesyon ve enflasyonun aynı anda görülmesi anlamına gelen stagflasyona sebep olması, ulusal sanayinin uluslararası sermaye karşısında etkisiz kalıp çökmesi, özelleştirme politikaları ile binlerce işçinin işsiz kalması ve giderek artan işsizlik seviyesi, bu ülkelerin ulusal gelirlerinin düşmesine, ancak daha da önemlisi milyonlarca insanın fakirleşmesine ve açlık seviyesinin altında yaşamlarını sürdürmesine neden olmuştur. IMF programları kapsamında benimsenen büyüme modeline göre alınan ekonomik kararlar, ülkeler arasındaki ve içindeki eşitsizliği ve yoksulluğu giderek arttırmıştır (Özsuca, 2003: 230).

1.3.1.2. İşgücü Piyasalarının Yeniden Yapılanması

1980 sonrası Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yapısal uyum programları kapsamında ihracata dayalı ekonomik büyüme modelleri, özelleştirmeler, işgücü piyasalarında yaşanan işsizlik, esnekleşme ve enformelleşmeye karşı sosyal ağın küçültülmesini öneren ideolojik yapılanma geniş nüfus kesimleri üzerinde önemli iktisadi ve sosyal sorunlar ortaya çıkarmıştır (Savaşkan, 2009: 218).

Yoksulları piyasaya bağlı hale getirmeye çalışan çalıştırma programları, kapitalizmin artık yeterli oranda iş yaratamadığı bir döneme girmektedir. Hakikaten Dünya, önemli ölçüde işsizlik sorunu ile karşı karşıyadır. Gelişmiş ülkelerde bu durumun nedeni, sanayi sektörünün, ucuz emek ve vergi indirimleri nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde daha etkin işlemesi ve teknolojik gelişmeler sebebiyle kapitalizmin gerekli işgücüne ihtiyacı kalmamasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ise; işsizliğin nedeni olarak IMF ve Dünya Bankası'nın yapısal uyum politikaları sebebiyle tarımsal alanda yaşanan dönüşümler görülmektedir. Çalıştırma programları bu noktada, kapitalizmin düşük ücretli, emek yoğun, beceri gerektirmeyen işlerin bulunduğu emek piyasasına yoksul olarak nitelendirilen kişileri, yoksulluktan kurtulma umuduyla bağlamaya çalışmaktadır (Savaşkan, 2009: 218).

Yeni dönemde iş piyasalarına göz gezdirildiğinde, her alanda gözlemlenen dönüşüm ve değişimin iş piyasalarını da etkilediği görülmektedir. Değişen iş piyasası ile ilgili şunlar söylenebilir; pek çok gelişmiş refah devletinde işsizlikte artış görülmekte

ve işsizlik yapısal nitelik kazanmıştır. Diğer taraftan çalışanlar arasında (yüksek vasıflılar ile vasıfsızlar ve az vasıflılar arasında) ücret farkları çok büyük oranda açılmıştır. Bunlara ek olarak, teknolojiye yaşanan gelişmelerin üretim alanına etkisi sonucunda işin niteliği değişmiş ve standart olmayan esnek çalışma her alanda etkinliğini artırmıştır. Son olarak ise, çalışan dayanışmasının bir şekli olan sendikacılık gücünü yitirmeye başlamıştır (Özdemir, 2004: 191).

Artan rekabet, piyasa dalgalanmaları ve azalan kar oranlarıyla karşı karşıya kalan sermaye, sendikaların güç kaybetmesinden, işsiz kalan ve eksik istihdam edilen işçilerin oluşturduğu işgücü fazlasından yararlanarak esnek çalışma biçimlerini ve iş sözleşmelerini kabul ettirmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda esnek işgücü uygulamaları tüm ülkelerde hızla yayılmıştır. Esneklik üretim şeklini yönlendirirken aynı zamanda işgücü süreçlerini de etkilemiştir.

İşgücü piyasasında bölünme ve esnekliğin, üretilen ürünün ne olduğunu bilmediği dönemde meydana gelmesiyle dışlanma sorunlarını daha da ağırlaştırarak, farklılaştırdığını söylemek doğru olacaktır.

1.3.1.3. Gelir Dağılımının Bozulması

Bir ekonomide gelirin ortalama seviyesi kadar nasıl dağıldığının da önemi vardır. Piyasa ekonomilerinin geçerli olduğu bütün iktisadi sistemlerde sistemin işleyişi söz konusu olduğunda temelde zaten bir gelir dengesizliği vardır. Ülkelerin gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk seviyesi ülkenin gelişmişlik düzeyi ile doğrudan ilgilidir. Bunun yanında düşük gelirli ülkeler açısından zengin çok zengin, fakir ise çok fakir hale gelmekte ve çok zengin ile çok fakir arasındaki alan dengeli sosyal yapıya sahip olan gelişmiş ülkelerdeki gibi orta sınıf tarafından da doldurulamamaktadır (Sapancalı, 2005: 98).

Gelir dağılımı bakımından, en zengin yirmiye giren dilim ile en yoksul yüzde yirmilik dilime giren ülkeler arasındaki mesafe, 1960'da otuzda bir iken; 1997'de yetmişte bire çıkmıştır. HDR (İnsani Gelişme Raporu)'ye göre 1980 - 1996 yılları arasında sadece otuz üç ülkenin GSMH'da yıllık yüzde 3'lük bir büyüme yakalayabildiği görülmektedir. Buna karşılık çoğunluğunu Afrika ülkeleri ile eski doğu bloğu ülkelerinin oluşturduğu elli dokuz ülkede GSMH gerilemiştir (Bozkurt, 2000: 96).

187 lke arasında 92. sırada bulunan Türkiye'nin 1980'de gemiŒe dönük yeniden hesaplanan endekste 51. Sırada olduğu görülmektedir. 2011 İnsani GeliŒim Raporu'na göre Türkiye, Orta İnsani GeliŒim sınırının hemen üzerinde Yüksek İnsani GeliŒim kategorisi içinde yer almaktadır (http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13562/Turkiyenin_Insani_Gelisme_EndeksiveEndeks_SiralamasininAnalizi.pdf). 2013 raporunun verileri değerlendirildiğinde Türkiye'nin 2012'deki İnsani GeliŒme Endeksi (İGE) değerinin 0.722 olduğu görülmektedir. Bu sonuçla Türkiye yüksek insani geliŒme kategorisinde yer alırken 187 ülke ve bölge sıralamasında 90. lke olmuŒtur (<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=4799>).

Çizelge 1.2. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 20'lik gruplar itibariyle 2006 – 2012 yılları arası kullanılabilir gelirin dağılımı (İBBS, 1. Düzey).

İBBS, 1. Düzey	Yüzde 20'lik fert grupları				
	İlk % 20 ^(*)	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20 ^(*)
2006					
Yüzde	5,1	9,9	14,8	21,9	48,4
Ortalama (TL)	1 615	3 157	4 727	6 989	15 487
2007					
Yüzde	5,8	10,6	15,2	21,5	46,9
Ortalama (TL)	2 340	4 251	6 121	8 675	18 870
2008					
Yüzde	5,8	10,4	15,2	21,9	46,7
Ortalama (TL)	2 427	4 342	6 347	9 185	19 560
2009					
Yüzde	5,6	10,3	15,1	21,5	47,6
Ortalama (TL)	2 617	4 832	7 083	10 085	22 368
2010					
Yüzde	5,8	10,6	15,3	21,9	46,4
Ortalama (TL)	2 841	5 151	7 457	10 658	22 573
2011					
Yüzde	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7
Ortalama (TL)	3 129	5 698	8 178	11 693	25 172
2012					
Yüzde	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
Ortalama (TL)	3 468	6 301	9 055	12 850	27 624

(*) Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

Kaynak: TÜİK, (www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1602. Erişim Tarihi: 26.02.2013)

Çizelgeye göre kişiler, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak beş gruba ayrılmıştır. 2006 yılında geliri en düşük olan grup %5,1 ile ilk %20'lik grupken, geliri en yüksek olan grup %48,4 ile son %20'lik gruptur. Bu doğrultuda en yoksul %20'lik kesim toplam gelirden %1,61 pay alırken, en zengin

%20'lik grup %15,48 pay almaktadır. Dolayısıyla 2006 yılı için P80/P20 oranı %18,79' olup, son %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk %20'lik grubun 18,79 katıdır. Sırasıyla 2007'de 16,20, 2008'de 16,24, 2009'da 16,95, 2010'da 16,13, 2011'de 16,21, ve son olarak 2012'de 16,09'dur.

1.3.1.4. Sosyal Güvenliğin Yetersiz Kalması

Sosyal güvenlik; bir ülke halkının tüm yaşamını güvence altına almayı hedefleyen, aralarında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan kurumları kapsamaktadır (Talas, 1997: 398).

1970'li yılların ortalarından itibaren yaşanan krizler ve krizlerden çıkış için gösterilen tek yol, "neo-liberal felsefe" temelinde şekillenen bireysellik ve kamunun rolünün daraltılması düşüncesi olmuştur. Kamu örgütlenmesi ve bu örgütlenmenin sunduğu hizmetlerin daraltılması tartışmaların odak noktalarından biri iken, diğerini sosyal güvenlik sistemlerinin reformu oluşturmaktadır. Dünya'da gelişmiş sosyal güvenlik sistemlerinin kayda değer finansman sıkıntısı yaşadığı bir döneme paralel olarak gelişmesi, dönüşüme meşruiyet kazandırmakta ve özellikle Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşların, küresel boyutta ortaya koyduğu reçeteler, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarının özgün şartlarını önemsemeksizin tek çözüm olarak algılanmaktadır (Gökbayrak, 2010: 143)

İşsizlik, düşük vasıf, gelir, kötü barınma koşulları, suça teşvik eden ortam, kötü sağlık koşulları ve yaşam; sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran unsurlar olarak kabul edilmekte olmasına rağmen sosyal güvenliğin yüksek bir düzeyde olduğu Kuzey Avrupa ülkelerinde (Finlandiya, Danimarka, İsveç) işsizliği, evsizliğin, güvencesizliğin vs. daha az olduğu bilinmektedir. Örneğin, işsizliğin Danimarka'da sosyal dışlanmaya neden olma seviyesinin düşük olduğu belirlenmiştir. Sosyal korumanın geliştiği ülkelerde sosyal dışlanma riskinin daha az görüldüğü sonucuna bu değerlendirmelerle varılabilmektedir (Çakır, 2002: 91).

Türkiye'de de sosyal güvenlik sistemi, kendine özgü ciddi yapısal sorunları içinde barındırmaktadır. Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sorunları çalışma eksenli koruma sağlaması sebebiyle, işgücü piyasalarının yapısal sorunları, istihdam

şekillerinde yaşanan değişimler ve sistemin yönetim anlayışındaki zaaflardan kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gökbayrak, 2010: 143).

Türkiye’de, sosyal güvenlik sisteminin artan yoksulluğa karşı koruma sağlayamadığı düşünülmektedir. Bunun nedeni, sosyal güvenlik kurumlarına ve bu kurumların kapsamı içinde koruma sağlanan nüfusa kaynakların aktarılması değildir. Sorun; artan işsizlik ve yoksulluk karşısında, sisteme geniş nüfus kesimlerinin katkı yapacak gelir seviyesine erişememe ve vergilendirme politikalarındaki adaletsizliktir. Bu noktada, sosyal harcamalara milli gelirden ayrılan paylar, öncelikle düşünülmesi gereken değişkendir. Eurostat 2008 yılına göre, sosyal koruma harcamalarının GSMH oranının AB üye ülkeleri ortalaması % 27,7’dir (EUROSTAT, 2008: 238). Karşılaştırma açısından, Türkiye için bu tanıma uygun resmi bir rakam verme imkanı söz konusu değildir. Ancak, yapılan tahminler çerçevesinde, Türkiye’de sosyal harcamaların GSMH oranının AB ile kıyaslandığında düşük düzeyde kaldığı görülmektedir (Buğra ve Adar, 2007: 9).

Yoksulluğu önleme ve yarattığı olumsuz etkilerin sonucunu giderme sosyal güvenlik sistemlerinin başlıca hedefidir. Bu hedefin sağlıklı bir şekilde tutturulabilmesi için başta istihdamı artırma ve işsizliği önleme yönündeki politikalar olmak üzere; eğitim, sağlık, gelir güvencesi, örgütlenme gibi sosyal politika alanında uygulanacak insan odaklı politikaların işlerlik kazanması gerekmektedir. Benzer dönüşümleri gerçekleştiren başta Doğu ve Merkez Avrupa ülkelerinin yaşadığı tecrübeler, söz konusu dönüşümün sosyal sorunları çözmek yerine arttırdığını göstermektedir (Deacon, 2000: 148; Stanovnik, 2004’den aktaran Gökbayrak, 2010: 154).

1.3.1.5. Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlik

İktisadi sermayenin, mal ve hizmetleri iyi yönleriyle ön plana çıkarırken, bunun sosyal maliyeti göz ardı edilmektedir. Küreselleşmeyle birlikte serbest rekabet ortamının oluşması, rekabet gücü olan ve olmayan arasındaki ayrımı keskinleştirmiştir. Maliyetleri düşürme eğilimi gösteren girişimler, emek maliyetlerini de düşürme yoluna gitmişlerdir. Bu mantık dahilinde ekonomik eylemlerden fayda sağlayanlar olduğu gibi zarar gören bölgeler ve kesimler de olduğu görülmektedir. Bugün dünyanın değişik bölgeleri arasında eşitsizlikler artmaktadır. Örneğin, en gelişmiş 7 ülke, dünya

nüfusunun % 11'ini oluşturmaktayken yine bu ülkeler tüm dünya GSMH' sının üçte ikisini yaratmaktadır. Ayrıca dünya yüzündeki 358 milyarderin mal varlığı 2.3 milyar insanın mal varlığının üzerindedir. Bir başka örneğe göre, New York kenti tek başına tüm Sahra Altı Afrika ülkelerinden daha fazla elektrik tüketmektedir (Özerkmen, 2004: 138)

Gelir ve giderlerin eşitsizliği netleştikçe ekonomik olarak güçsüz olan kesimlerde artış görülmektedir. Alım gücünün düşük olması, emeğin karşılığının alınamaması, küresel ekonominin siyasi dayatmaları sosyal dışlanma olgusunu karşımıza getirmektedir. Dünyanın her yerinde, farklı tarzlarda karşılaşabileceğimiz adaletsizlik etkisi, fırsat eşitsizliği şeklinde giderek artmaktadır. Toplumsal kurumlar ve düzenlemelerin birbirleriyle ilişki ve iletişim içinde olmaları nedeniyle sosyal hayatın bir alanındaki eşitsizlik diğer alanları da etkilemektedir. Örneğin, işsiz bir kişinin bankadan kredi alamaması ve eğitim düzeyi düşük bir insanın iyi bir iş bulma olasılığının çok düşük olması gibi (Bölükbaşı, 2008: 44). Ayrıca istihdamdaki eşitsizlik, işini kaybetme ve iş bulmadaki faktörlerin eşitsizliği ile güç bulmaktadır (Doğan, 2000: 247).

1.3.1.6. Göç Hareketleri

Kırsal alandaki mülksüzleşme ve buna bağlı olarak görülen yoksulların düşük gelir düzeyleri neticesinde kentlere itildikleri, ayrıca kır-kent gelir farklılıklarının artışına bağlı olarak göçlerin daha da çoğalmasıyla birlikte kentlerdeki yavaş istihdam artışları karşısında işsizlik, yoksulluk ve hızlı enformelleşme şeklinde dışlanma sürecinin şehirlerde olduğu ifade edilmektedir. Köyden kente göç etmiş, kentin kozmopolit ortamında alıştığı değer ve kuralları görememiş bireylerin çevresine yabancı kaldığı kural dışı davranışlara ve şiddete başvurabileceği ve bu şekilde dışlanma sürecinin gerçekleşeceği öngörülmektedir (Sapançalı, 2005: 107).

Günümüzde Dünyada doğdukları ülkenin dışında yaşayan insanların sayısı tahminen 200 milyondur. Bu rakamın Dünya nüfusuna oranı ise yaklaşık % 3 seviyesindedir. Göç edenlerin genellikle izledikleri yol, özellikle az gelişmiş ya da felakete uğramış bir ülke veya topraklardan daha gelişmiş ve refah düzeyi daha yüksek toplumlara göç etme şeklindedir. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı kendi ülkelerinde

dışlandıkları veya kendilerine istedikleri hayat standardını sağlayamadıkları için çözümlerini başka ülkelerde aramaktadırlar. Bu noktada göçmenlerin yeni ev sahipleri yani o ülkenin gerçek sahipleri de kentlerinin yapısal değişikliğe uğramasından, yeni geleneklerin ortaya çıkartılmasından ve bütün bunların alıştıkları sistemi tehdit etmesinden tedirginlik duymaktadır. Bu durum göçmenlerin bazı haklarının sınırlandırılmasına ve bu toplulukları kendi kendilerine bağımlı bırakmaya kadar giden önlemlerin alınmasına neden olabildiği gibi, göç edenlerle kentliler arasındaki bu çekişme genelde göçmenlerin kendilerini dışlanmış hissetmelerine neden olmaktadır (Sapançalı, 2003: 67).

1.3.2. Şahsa Bağlı Nedenler

Sosyal dışlanmışlık başlı başına iktisat kapsamında değerlendirilecek bir durum olmaktan uzaktır. Şahsa bağlı sosyal dışlanma sebeplerinin sosyal çevrede oluşan değişimlerle açıklanması mümkün olacaktır. Bunları aile yapısında meydana gelen, cinsiyete ve yaş grubuna bağlı oluşan farklılaşmalar olarak genelleleyebiliriz.

1.3.2.1. Aile Yapısındaki Değişim

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren toplumların sosyal yapılarının farklılaşması, başta geleneksel aile yapıları üzerinde değişimlere neden olmuştur. Aile kurumunda işgücüne katılımın sınırları genişlemiş “*eve bağımlı olan anne*” ailenin ekonomisine katkı sağlamaya başlamıştır. Değişen işgücü durumu kadınların göreceli güçlenmesine (iktisadi olarak) fırsat vermiştir. Kendine güvenen kadının bir başına yaşayabileceğini anlamasıyla yeni bir hayat kurma isteği artmıştır. Tek ebeveynli ailelerde genel olarak yoksulluk ve yoksunluk oranı daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal dışlanma bu noktada kendini göstermektedir. Tek ebeveynliliğin dışında göç ile gelen kırsal kesimin aile kurumunun dayanışmacı ilişkisi şehirde piyasa ile karşılaşınca önemsenecek seviyede uyum problemleri yaşarlar. Alışılmış alışkanlıklardan, geleneklerden, kültürlerden kopan aileler değişim ve dönüşümlerini sancılı bir şekilde yaşarlar (Eşkinat, 2009: 21-23)

1.3.2.2. Cinsiyete Bağlı Ayrımcılık

Aile, var olan belli bir biçimdeki cinsiyet farklarının ve ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ideolojisinin yeniden üretildiği ve geliştirildiği alanın maddi çerçevesini ortaya koymaktadır.

“Cinsiyet eşitliği kavramı, kadın ve erkeğin, toplumsal kurumlar içinde (aile, çalışma, hukuk, eğitim, siyaset, din, sağlık, vb) mevcut kaynakları, fırsatları ve gücü kullanımlarında eşitliği ifade ederken toplumsal cinsiyet eşitsizliği de bu alanlarda birinin diğerine göre eşit olmadığını ifade eder. Bu durum cinsiyet farkı sebebiyle dışlanmaya yol açmaktadır” (Ecevit, 2003: 83).

Genel olarak bakıldığında cinsiyet eşitliğine ilişkin üç farklı kavramın daha çok kullanıldığını görüyoruz. Bunlardan ilki, kadın ve erkeğin aynı olduğu varsayımı ile oluşturulan eşitlik kavramıdır. Bu anlamda eşitlik, kadınlara erkek gibi davranmayı gerekli kılmaktadır. Yaklaşımı eleştirenler, cinsiyet eşitliğini böyle ifade etmenin erkekliği norm olarak ele aldığına dikkat çekmektedir. Bu eleştiriyle kadın ve erkek arasındaki farklılığa vurgu yapılırken, kadınların farklı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade edilir. Başka bir ifadeyle, kadınların ve erkeklerin farklı katkıları eşit olarak düşünülmemektedir. Cinsiyet eşitliğinin kavramsallaştırmasıyla ilgili üçüncü yaklaşım ise, var olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dönüştürülmesidir (Rees, 1998: 46'den aktaran Dedeoğlu, 2009: 47).

Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılan kadınlar, kente göçle kentsel alandaki işlere göre özelliklerinin yetersiz kalması, ailedeki çocuk ve yaşlı bakımının sıkıntılı olması ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal sebeplerden ötürü işgücünden çıkmakta ve ekonomik yaşamın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya gelmektedirler. Kadınlar ve erkekler yoksulluğu çeşitli şekillerde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri ayrı ayrı etkilemektedir. Farklı etkileme politika notlarında da karşılığını bulmuş ve 1995'te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında *“yoksulluğun kadınlaşması”* ifadesine yer verildiği görülmektedir. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk olarak Birleşik Devletlerde yalnız yaşayan kadınların ya/ya da tek ebeveynli ailelerin (kadın ve çocuk) daha yoksul olduğuna ilişkin değerlendirmeler yapılan ampirik çalışmalarla ortaya konmuştur. Aile yapısının değişmesi, boşanmaların artması, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artması ve

çocukların kadınlar tarafından bakılması gibi nedenler yoksulluğun kadınlaşması olgusunu açıklamak için kullanılmıştır (McLanahan ve Kelly, 1999'den aktaran Şener, 2012: 55).

Kadının eve hapsedildiği toplumsal anlayışlarda kadın ev ve ev dışı çatışması yaşamaktadır. Bunun yanı sıra erkeklerle aynı işi yaptığı halde onlardan düşük ücret almakta ve geri planda kalmaktadır. Çatışmanın içinde kalan kadınlar, şiddete de maruz kalmaktadır. Kadınlar, ev içinde şiddet görmekte, iş yerinde de sözlü ve fiziki olarak şiddete uğramakta veya taciz edilmektedirler. Kadın ve erkek ayrımından kaynaklanan sosyal dışlanma; cinsel tercihlerdeki ayrışma şeklinde de ortaya çıkmaktadır. Cinsel kimliğin toplumsal olarak kabul görmemesi işgücünün dışında kalma, toplumsal dışlanma ile sosyal dışlanmayla sonuçlanmaktadır (Kocacık ve Gökçaya, 2005: 192).

1.3.2.2. Yaşa Dayalı Ayrımcılık

Sosyal dışlanmaya neden olan faktörlerden biri de yaşa bağlı gelişmektedir. Bu gruba “çocuklar”, “gençler” ve “yaşlılar” oluşturmaktadır. Bu grup diğer yaş gruplarına göre işsizlik, sosyal dışlanma ve yoksulluk sorunlarıyla daha çok uğraşmaktadır.

Dışlanmanın dinamik bir süreç olmasıyla çocukluk döneminde yaşanan dezavantajlar, çoğu zaman çocuğun geleceğini etkileyerek, kuşaklar boyunca etkisini sürdürebilmektedir. Düşük gelire sahip ailelerin çocuklarının dışlanma riski daha fazladır (Sapançalı, 2005: 120).

Gençlerin hayatlarındaki artan belirsizlik sosyal dışlanma sorununun sebeplerinden bir diğeridir. Gençler, aile ve arkadaşlık gibi birincil ilişkilerin yanı sıra okul, işgücü piyasası gibi formel bağlar da kurmaktadır. Gençlerin önemli bir kısmının aile bağlarının yetersiz kalması, tek ebeveynli, parçalanmış veya yoksul ailelerde yetişmiş olması sosyal dışlanmışlığın temelini oluşturmaktadır. Öte yandan gençlerin dışlanmışlığı formel olarak işgücü piyasası ile olan bağlarının yitilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sayede gençlerin gelir yoksulluğu durumuyla birlikte ailelerine bağımlılıkları uzun süre devam etmektedir.

Fiziki güçsüzlüklerle başlayan “yaşlılık” dönemi diğer çeşitli zayıflıklarla devam eden güçten düşme sorununu kapsamaktadır. Bu bağlamda yaşlı olarak nitelendirilen bireyler bir süre sonra yemek yeme, temel ihtiyaçlarını giderme, alış-veriş yapma,

insanlarla ilişki kurma, sokağa çıkma, yürüme gibi en temel gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelmektedir (Taşçı, 2010: 175). Buna bağlı olarak sosyal dışlanma açısından riskli grupta yer almaktadır.

1.4. SOSYAL DIŞLANMANIN OLUŞTUĞU ALANLAR

Bu bölümde sosyal dışlanma biçimleri incelenecektir. Atkinson (1998)'a göre bu biçimler; ekonomik alandan dışlanma, işgücü piyasasından dışlanma, toplumsal alandan dışlanma ve siyasal alandan dışlanma olarak dört bölümde incelenmektedir.

1.4.1. Ekonomik Alandan Dışlanma

Sosyal dışlanmanın ekonomik alanda görülen ilk şekli mal ve hizmet piyasalarından dışlanmadır. Ekonomik dışlanmanın uç noktasında kişisel gelirler ve devlet yardımlarının en temel ihtiyaçları bile karşılayamaması yer alır. Ayrıca, toplumsal ve ailevi bağlar aracılığıyla yapılan yardım ve aktarımlar hem süreklilik hem de miktar olarak yeterli olmayacaksa dışlanma ileri seviyede yaşanacaktır. Tüketim toplumundan dışlanma, bireylerin yaşadıkları toplumda sürekli hale gelmiş tüketim faaliyetlerine katılamamaları sonucunda ortaya çıkan dışlanma şeklidir. Evsizlik, bunun en belirgin örneği şeklinde değerlendirilebileceği gibi dışlanma aynı zamanda yiyecek, eğlenme, dinlenme harcamalarının, kültürel ve boş zaman faaliyetlerinin devamlılığını sağlamadaki zorluklarla da hissedilebilmektedir (Atkinson, 1998: 20'den aktaran Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 2009: 38).

İşsizlik, iktisadi sonuçlarının dışında ciddi bir toplumsal bir sorundur. İşsizlik gelir yoksunluğu nedeniyle bir yönüyle yoksulluğa sebep olurken, diğer yönüyle bireyler üzerindeki olumsuz sosyal-psikolojik etkileriyle sosyal dışlanmaya sebep olmaktadır. İstihdam üretim, gelir yaratma ve sosyal bütünleşmenin en önemli aracıdır. Sadece geçim aracı olarak değil, toplumun bir parçası olabilmek, kendine saygı, güven ve gelecek için iş olarak bakılmaktadır. İş olmadan temel çalışma haklarından, sosyal güvenliklikten, sosyal diyalogdan söz edilememektedir (Gör Projesi, 2013).

İşsizlik, sosyal dışlanmanın en belirgin şekillerindendir. İş, birey açısından üretim, gelir ve tanınmayı (sosyal statüyü) getirmektedir. Bu açıdan çalışma, kişinin

toplumsal statüsünü ve özsaygısını etkileyen temel etkidir. Birçok kişi, toplumda kendisini çalıştığı işyeri veya bu işyerindeki sıfatı ile tanıtmaktadır. İş, bir insanın kimliğini ömür boyu oluşturma ve korumanın merkezindedir. Yapılan işin türü, yalnızca çalışma ile ilgili hak ve görevleri değil, beklenen yaşam standardını, aile, sosyal yaşam, mülkiyet normları ve günlük rutini yakalayabilecek seviyede olmalıdır (Sapançalı, 2005: 144).

Tüketim toplumuna giden yol, temel olarak üretimin kişiden bağımsızlaşması ile ilgilidir. Seri halinde üretim, ancak kitle tüketimi ile birlikte sürdürülürse amacına ulaşabilir. Küresel sistemin meydana getirdiği tüketim toplumu kültürü, yoksulluk olgusuna ilişkin algılayışta ve kavramın içeriğinde de köklü dönüşümlere sebep olmuştur. Tüketim toplumunda yoksulluk, kaynakların paylaşımında ortaya çıkan eşitsizliklerin küresel bir sonucunu ortaya çıkarmaktadır. İktisadi büyüme, devlet müdahalelerinin olmayışı, (reel) ücretlerin azalması, istihdamı ve kamusal alanı küçülten baskılar, geniş nüfus gruplarını düşük ücretli, güvencesiz ve esnek zamanlı işlerde çalışmaya zorladığından, yoksulluk olgusu, geri dönüşü olmayan bir hal almaktadır. Sosyal refahta söz edilen kısıtlamalar sonucu eğitim ve sağlık hizmetleri yoksullar için erişilemez bir hal alırken bu durum yoksulluğu, kuşaklar boyu içinden çıkılmaz bir fasit daireye dönüştürmektedir. Ekonomik olarak üretim süreçlerinin dışına düşmenin yanı sıra, düşük alım-gücü nedeni ile mal ve hizmetlere ulaşımının kısıtlanması söz konusudur (Özbudun, 2002: 56).

1.4.2. Toplumsal Alandan Dışlanma

Sosyal dışlanma, toplumsal bütünleşmeyi tehdit ederek bireyleri sosyal hayattan izole ederek onların toplumsal fayda maksimizasyonlarını daraltarak üretkenliğin zayıflamasına sebep olmaktadır. Kişilerin sahip oldukları ulusal kimlikler, etnik kökleri, dini inanışları veya cinsiyeti herhangi bir sosyal dışlanmaya sebep olurken, ten rengi, cinsel tercihler, göçmen-mülteci olmak ya da bedensel engelli olmak da, adeta mücadele edilmesi gereken bir suç gibi değerlendirilip bu kişilerin toplum dışına itilmesine sebep olmuştur. Bu tarz yaklaşımlar toplumsal statü ve kimlik arayışında bireyi çözümsüzlüğe itmekte ve yalnızlaştırma/yabancılaştırmaktadır (Hekimler, 2012: 5).

Yabancılaşmanın kavramsal kullanımı, entelektüeller tarafından iki farklı anlam üzerinde değerlendirilmektedir. İlki; sosyo-psikolojik kullanımıdır. Bireyin, bir toplum veya gruptan uzaklaşması ve kendisini o topluma/gruba ait hissetmemesi durumudur. İkinci kullanımı ise psikolojik bir ton içeren felsefi kullanımıdır. Metalaşma/şeyleşme olarak özetlenmektedir. Bireye obje muamelesi yapılması, “şey” e dönüşmesi ve bu süreçte kimliğini kaybetmesi durumudur (Bell, 1959: 933’den aktaran Köksal, 2010: 109).

Marksist paradigmaya göre, işbölümü ve özel mülkiyet düzeninde insanlığın büyük bir kısmı, bizzat kendisinin yarattığı maddi ve kültürel nesnelere yoksun bırakılmak koşuluyla yabancılaşır. Kendi malının başkasına satılması anlamında yabancılaşır, çünkü birey o malın denetimini yitirmiştir. Ücretli emek de yabancı emektir, çünkü onun üzerinde de hiçbir denetime yetkisine sahip değildir. Sermaye ise nesneleşmiş yabancı emektir ve toplumsal servet/sermaye insana karşı, gittikçe daha artan oranda yabancı ve hükmedici hale gelir (Peffer, 2001: 60-61’den aktaran Bilge, 2012: 100-101).

1.4.3. Siyasal Alandan Dışlanma

Politik dışlanma, siyasi olarak güçsüz konumda bulunulması nedeniyle hukuki ve siyasi haklardan yeterince faydalanamamakla ilişkilidir (Adaman ve Keyder, 2007). Siyasal dışlanmaya; sosyal güvenlik, kanun önünde eşitlik, ifade özgürlüğü, siyasi katılım, fırsat eşitliği ve sendikal hakların yetersizliği neden olmaktadır. Dışlanmış olan bireyler politik güç kaynaklarına ulaşamadıklarından bu alandan da dışlanmaktadır. Bu durum hem siyasi olarak güçlü olan kesimlerin bu gücü elinde tutmak için diğerlerini dışlamasıyla, hem de dışlanmışların yeterli haklara sahip olmamaları nedeniyle bu güce ulaşamamaları ile ilgilidir (Sapançalı, 2005: 195).

Karar alma mekanizmalarından dışlanma ve siyasal sürece katılımın sınırlı olması durumunun devamlı olması ile dışlanmışlığın da süreklilik gösterdiği söylenebilir.

II. BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI VE YOKSULLUK İLE SOSYAL DIŞLANMA İLİŞKİSİ

2.1.YOKSULLUK VE YOKSULLUĞA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde yoksulluk kavramı ve yoksulluğun ölçümü konularına yer verilmiştir.

Yoksulluk, tarihin her sahnesinde yerini almış bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye dahil bir çok ülke bu ciddi sorunla mücadele etmektedir. Bu toplumsal sorun, her toplumda farklı karakteristik özellikler gösterse de aynı sonuçları doğurmaktadır.

2.1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramı bir çok damardan beslenmesinin sonucunda farklı tanımlamalar ve yorumlamalar ile açıklanmıştır. Bu konuda çalışmaları olan araştırmacıların baz aldığı faktör veya faktörler tanımlamaları da etkilemektedir. Toplumsal yapılar arasındaki farklılık, değerler bütünü, zaman ve yönetim sistemi yapılan tanımları etkileyen başka bir unsurdur.

En genel ifade ile yoksulluk; maddi kaynaklarla birlikte kültürel kaynaklardan mahrum kalındığını ifade eden bir kavramdır (Marshall, 1999: 825’den aktaran Aksan, 2012: 11).

Lipton (1997), “yoksulluğu kişi başına özel tüketimin belirli bir düzeyin altında kaldığı durum” olarak adlandırmıştır (Lipton, 1997: 1001’den aktaran Dinçoflaz, 2009: 16).

Bauman’a göre yoksulluk ise, “normal yaşamı sürdürmek için gerek duyulan her şeyden mahrum bırakılma, istenilen düzeyde olamama demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanmaktadır. Bunun yanı sıra yoksulluk, mevcut toplumda mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkanlardan yoksun bırakılmak” anlamına da gelmektedir (Bauman, 1999: 60).

Yoksulluk ile ilgili yapılan başka bir genel tanım ise; kişinin yaşamını sürdürebilmek için gerekli olan şeylerden mahrum olmasıdır. Bu tanımın çıkarımı olarak yoksulluk; maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeniyle asgari yaşam düzeyini sürdürecekt gelirden yoksun bulunulması durumudur. Yoksulluğun; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, insani yoksulluk, objektif ve subjektif yoksulluk gibi farklı anlamlar içeren tanımları da bulunmaktadır (Bilgili, 2003: 325).

Aksan'a göre; *“Çözüm yolları üretilmiş ve uygulanmış olmasına karşın değışen toplumsal şartların sonucu olarak farklılaşan ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisi ile yoksulluk sorunu gün geçtikçe daha karmaşık bir hal almıştır. Ülkelerin adil olmayan ekonomik bölüşüm ve yönetim sistemi; zengin ve fakir arasındaki açığı büyütmekte, var olan orta sınıfı da yoksullaştırmaktadır”* (Aksan, 2012: 10).

Literatür çalışmalarında yer alan tanımlamalar genel olarak yoksulluğun ekonomik boyutunu kapsamaktadır. Yoksulluk kavramı özellikle DB gibi kuruluşların çalışmalarında sayısal boyutlarıyla ele alınmaktadır. Yoksulluğun toplumsal bağları, nasıl işlediği, hangi yollarla ortaya çıktığı yorumsuz bırakılmaktadır. Ayrıca kavrama yaklaşımlarda kullanılan aritmetik hesaplamalar konusunda da uzlaşmaya varılamamıştır. Örneğin; yoksulluğun biyolojik bir gereksinim mi, yoksa toplumsal görecelik içeren bir kriter mi sorusu yanıtızsızdır (Şenses, 2001: 75). Kaynakları ve fırsatları ellerinden alınan insanların emek pazarındaki eşitsiz ve engellenmiş durumlarının onları konut, gıda, sağlık, eğitim ve diğer güvenceler açısından da eşitsiz ve dezavantajlı duruma getirmesi de önemli olmaktadır (ODTÜ, 2000: 56).

Sosyolojik olarak değerlendirdiğimizde, yoksulluk ile ilgili toplumsal dışlanma, alt-sınıf, kenardanlık olarak üç kavramın öne çıktığı görülmektedir. Bu kavramlar farklı coğrafyalarda, farklı sosyal ve politik neden sonuç ilişkisini içermektedir (Fassin, 1996: 43).

2.1.2. Yoksulluğa İlişkin Yaklaşımlar

Bu başlık altında yoksulluğa ilişkin yaklaşımlar beş başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, subjektif ölçüm, yapabilirlik yaklaşımı ve sosyal içirme yaklaşımıdır.

2.1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir insanın asgari düzeyde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan kalori ve diğer besin ihtiyaçlarının karşılanmasına dayalı bir tanımlamadır. Temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik harcamalara göre yapılan hesaplamalar, bir kimsenin günlük alması gereken kaloriyi sağlayacak temel gıdaların temin edilmesi için gereken maddi güce bakılarak yapılmaktadır (Gökkan, 2004: 2). Çok basitleştirilmiş bu yaklaşım temel ihtiyaçların sadece bireylerin günlük asgari kalorisini sağlayacak harcamalar olarak belirlemektedir. Ölçme yönteminde baz alınan temel faktör, bir bireyin ihtiyacı olan kaloriyi ve bu kalori düzeyini sağlayabileceği yiyecek sepetinin fiyatının hesaplanarak, yoksulluk sınırının belirlenmesi ve kişilerin gelirlerine göre bu sınırın altında olup olmadıklarının araştırılmasıdır(Bozan, 2010: 38).

Gıda harcamalarının en düşük maddi değeri bir yoksulluk sınırı oluşturmakta; gelir azlığı sonucunda bu sınırın altında kalan insanlar için mutlak yoksul kavramı kullanılmaktadır. Mutlak yoksulluk yaklaşımı, kendi içerisinde pek çok çelişkiyi barındırmakla birlikte; özellikle açlık sorununu da yaşayan beslenme açısından yetersizlik çeken toplumların yoksulluk durumunu tanımlamak için kullanılmaktadır (Şenses, 2001: 63).

Mutlak yoksulluğun kapsadığı açlık, insan metabolizmasının yeterli enerji alamadığında hissettikleri ve bu durumun hissettirdiklerini açıklamaktadır. Mutlak yoksulluğun en büyük olumsuz sonucu olan açlık, asgari hayat gerekleri veya açlık sınırının çok altında sürdürülen bir hayattır. Dolayısıyla mutlak yoksulluk, insani değerlerin dışında temel ve zorunlu ihtiyaçların giderilmemesiyle ortaya çıkan yoksullukları ifade etmektedir (Seyyar, 2003: 41).

DB yoksulluk sınırını günlük 1 dolar olarak belirlemiştir. Bunun anlamı; kişi günde bir dolarlık tüketim mallarına ulaşabildiği takdirde aç kalmayacaktır ve bu yaklaşım oldukça eleştirilmektedir. Bu sınıra göre kalkınmış ülkelerde hemen hemen hiç yoksul yoktur, fakat dünya genelinde insanların üçte biri yoksulluktan etkilenmektedir. Bu da bir çelişki yaratmaktadır (İnsel, 2001: 64). Tanımlardan anlaşılacağı gibi mutlak yoksullukta yoğun bir ezilme ve sınırdaki yaşama durumu söz konusudur.

2.1.2.2. Görelî Yoksulluk

İnsanların toplumsal varlık oldukları, asgari gereksinimlerin nicelik ve niteliklerinin o toplumun tarihsel ve toplumsal gelişme düzeyine bağılı olarak değıştığı, bu nedenle de durağan, tarih ve toplum dışı mutlak yoksulluk tanımlarının anlamlı olmadığı anlayışı görelî yoksulluk tanımının özünü oluşturmaktadır (İnsel, 2001: 66).

Kapitalizmin, küresel gelişmeler ve neo-liberal politikalar ekseninde nitelik değıştirmesi, yoksulluğun da yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. Çünkü dönemlerin temel niteliklerine göre yoksulluk, farklı anlamlara gelmektedir. Yoksul olmayı, yeterince tüketememe olarak gören neo-liberal ekonomik anlayış, yeni yoksulluk tanımlamasıyla görelî yoksulluğu ön plana çıkarmıştır. “Görelî yoksulluk, varlık içinde ancak, eşit olmayan bir toplumda yoksulluk sorunudur. Temel ihtiyaçların karşılanabilir olduğu fakat, tüketici yaşam standartları içerisinde çok sayıda alt düzey sosyal beklentilerin karşılanamadığı bir durumda görülen yoksulluk biçimidir” (Alcock, 1993: 8).

Görelî yoksulluk kavramında, yoksulluk çizgisini belirleme sınırı olarak; ortalama gelir seviyesinin standart %50’si kapsamaktadır. Yoksulluk araştırmalarında genellikle aritmetik ortalama yerine gelirler en küçükten en büyüğe dizildiğinde tam ortadaki gelirin değeri (ortanca) kabul edilir (Gürsel vd., 2000: 98).

Yoksulluk oranını sabitleyerek hesapladığı için gelir artışının olduğu durumlarda ölçümleri yetersiz kalsa da, yoksulluğu tanımlamak açısından mutlak yoksulluğa göre daha kabul edilebilir bulunmaktadır. En önemlisi de, yoksulluğun yalnızca mutlak bir durum olmadığını, aynı zamanda bireyin toplumdaki görelî durumuna göre biçimlendiğini öne çıkarması ve gelir dağılımı sorununa işaret etmesi açısından yararlı görülmektedir.

Görelî yoksulluk sınırları, ülke içindeki ortalama gelir ve harcama seviyelerine göre değışiklik göstermektedir. Ortalama harcama seviyesinin yüksek olması görelî yoksulluk oranını da bir o kadar yükseltecektir (Coşkun ve Tireli, 2008: 25).

Görelî yoksulluk, bir toplumda geçerli ve geleneksel olarak, belli bir zamanda toplumun üyeleri tarafından kabul edilmiş, yaşam standardına göre belirlenmektedir. Bu tür çıkarımlar zamana ve yere göre değışiklik göstermiş olduğundan yoksulluk sınırı da sürekli değışir. Buna yaklaşım baz alındığında yoksulluğun ölçülmesi ve anlaşılması

toplumda değişen, kabul edilen ve kabul edilemeyen standartlara göre değerlendirilmeli ve belirlenmelidir (Kalaycıoğlu, 2007: 10).

2.1.2.3. Sübjektif Ölçüm

Yoksulluk çizgisi, geniş katımlı anketler yapılarak toplumdaki bireylerin belirlediği minimum gelir seviyesi baz alınarak oluşturulmaktadır. Ölçüm yoksulluk çizgisinin değerini belirlemek veya temel ihtiyaçların karşılanamamasını tespit etmek için kullanılabilir. Geniş bir kavram olan refahın sübjektif algılanması analizinin içinde yer alan bir kavramdır. Sübjektif yoksulluk çizgisi, nüfusun algılamasını ölçmeye çalışır. Sübjektif yaklaşımın yoksullukla ilişkili temeli, yoksul olma ve yoksul olmama arasındaki sınırı, insanların öznel refah algılamaları baz alınarak belirlemek olmalıdır (Rio Group, 2006: 80'den aktaran Özpınar vd., 2012: 69).

2.1.2.4.Yapabilirlik Yaklaşımı

Yapabilirlik yaklaşımı yoksulluğun anlaşılmasında yeni bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçevede Sen, genel olarak kabul gören yaşam standartlarının gerektirdiği asgari ihtiyaçlar için gerekli olan gelir düzeyine sahip olmamayı yoksulluk olarak tanımlamakta olup yoksulluğun doğasının anlaşılabilmesi için eylemlilik ve aktivite fikrine odaklanan bir yaklaşımın benimsenmesi gerekliliği üzerinde durmuştur (Sen, 1982: 28'den aktaran Yuncu, 2006: 5).

Yapabilirlik yaklaşımı, yoksulluğun ekonomik refah bağlamında açıklanmasının ötesinde, yeterli insani refahın elde edilmesini güçleştiren faktörler üzerine odaklanır. Bu bağlamda bir kişinin yapabilirliğinin pek çok faktörü vardır (sağlık, eğitim vb.) ve bu faktörler, bireyin refahı üzerinde güçlü etkiler yaratır (Wagle, 2002: 158).

Yapabilirlik yaklaşımı mutlak ve görelı yoksulluk kavramlarına göre daha geniş kapsamlıdır. Mutlak yoksullukta temel ihtiyaçlardan mahrum kalma, görelı yoksullukta ise temel ihtiyaçların yanında toplumsal gereksinimlerden mahrum olma durumu söz konusudur. Yapabilirlik yaklaşımında, bireyin insani standartlarda yaşam sürdürebilmesini engelleyecek yoksunluklar ön plandadır (Açıkgoz ve Yusufoglu, 2012: 10).

İnsani yoksulluk, okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenemez hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden mahrum kalma hali olarak tanımlanabilmektedir (DPT, 2007: 1).

Birleşmiş Milletler Kalınma Programı, 1990 yılından bu yana İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'ni kullanmaktadır. Endeksin baz aldığı kriterler; iyi ve uzun yaşam, bilgiye erişim ve yüksek hayat standardı esasına dayalı insani gelişim tanımından yola çıkarak eğitim ve gelir göstergeleridir (Şenses, 2003: 100). Örnekle açıklamak gerekirse dünyanın pek çok yerinde yeterli sayılabilecek gelire sahip olan ancak insani yaşam için gerekli olanaklara sahip olamayan insanların olduğu bilinmektedir. Bu noktadan hareketle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin ilk kez 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporu'nda yoksulluğun çeşitli boyutları incelenmiş ve bu ölçüde değerlendirilmeye çalışılmıştır. UNDP, yine 1997 yılında “insani yoksulluk” (Human Poverty) adı ile yeni bir kavram geliştirmiştir. İnsani yoksulluk ölçülürken sosyal imkânların dışında da farklı kriterlerden faydalanılmıştır (<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/gulsagir.htm>).

Çizelge 2.1'de gösterildiği gibi İnsani Gelişme Endeksi'nin insani gelişimi tespit etmek için; uzun ve sağlıklı bir yaşam, eğitilmiş olmak, iyi bir yaşam standardına sahip olmak şeklinde üç temel faktörü değerlendirmeye alınmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 29).

Çizelge 2.1. İnsani Yoksulluk Endeksinin Boyutları ve Göstergeleri

Boyut	Yaşam Süresi	Eğitim	Yaşam Standardı
Göstergeler	40 yaşına kadar hayatta kalamama olasılığı (HPI-1 ülkeleri için)	Okur -yazar olmayan yetişkin oranı (HPI-1 ülkeleri için)	Temiz suya erişime sahip nüfusun oranı/ 5 yaş altında olup kilosu yaşı için düşük çocukların oranı (HPI-1 ülkeleri için)
	60 yaşına kadar hayatta kalamama olasılığı (HPI-2 ülkeleri için)	İşlevsel okur-yazar olmayan yetişkin oranı (HPI-2 ülkeleri için)	Medyan gelirin %50'sinin altında gelire sahip nüfusun oranı (HPI-2 ülkeleri için)

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2009: 16.

http://xa.yimg.com/kq/groups/19839364/1857004494/name/CSGB_AB_BULTE_N_SAYI_51.pdf#page=12

2.1.2.5. Sosyal İçerme Yaklaşımı

Ekonomik refah ve yapabilirlik yaklaşımları yoksulluğu, maddi ve içsel yaşam kalitesi bakış açısıyla ele alırken; sosyal içerme yaklaşımı ise ilişkisel yaşam kalitesi ile ilgilenir. Bu ayırım temelinde ekonomik refah ve yapabilirlik yaklaşımı, refahın bireysel yönlerine değinmektedir. Sosyal içerme yaklaşımı ise insani refaha erişmede kişinin sosyal çevre ve kurumlarla ilişkileriyle ilgilenmektedir (Wagle, 2002: 42).

Avrupa Birliği'nde sosyal içerme süreci, 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile sosyal dışlanma ile mücadelenin Birliğin sosyal politikalarının merkezinde yer alması ile şekillenmiştir. Sosyal içerme, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede bir yöntem olmanın yanında, politika üretiminde dinamik bir araç olarak kullanılmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 68).

2.2. YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

Yoksulluğa yol açan nedenleri genel ve Türkiye özelinde değerlendirdiğimizde, nedenler bireylerin yaşam alanlarına ve kültürel çevrelerine göre farklılar göstermektedir. Yoksulluğun genel nedenleri ekonomik ve sosyal çerçevede on başlık altında incelenebilmektedir..

2.2.1. Yoksulluğa Yol Açan Genel Nedenler

Kişiler; makro nedenler (uygulanan yanlış politikalar, yetersiz eğitim, ekonomik krizler, enflasyon, depremler ve doğal afetler gibi), ve mikro nedenlerle (bedensel ve zihinsel engellilik, yetersiz sağlık hizmeti, yetersiz finansman olanağı veya yüksek faiz oranından borçlanma zorunluluğu gibi) yoksullaşabilecekleri gibi bu genel şartların dışında da yoksulluğa maruz kalabilmektedirler. Yoksulluk handikapının belirginleşmesinde genel olarak bazı durumların öne çıkmasının yanı sıra kimi toplumlarda diğerlerine oranla önemsiz gibi görülen üretimde teknolojik gerilik gibi durumlar yoksulluğun ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir (Hilson, 2012: 183'den aktaran Bilen vd., 2013: 324).

Küreselleşmenin büyük etkisinin görüldüğü yoksulluk kavramının ekonomik nedenlerinin yanı sıra genel nedenlerini; güvensizlik, sınırlı düzeyde vatandaş olma, mekansal dezavantaj durumu, adaletsiz ve demokratik olmayan küresel ekonomik düzen, küresel kurumsal düzen, piyasaların kontrolsüzlüğü, yoksulluğun yönetsel ve yasal nedenleri, sosyal dışlanmışlık, yoksulluk kültürü, istihdam başlıkları altında toparlayabiliriz.

2.2.1.1. Güvensizlik

Genelde güvenli olmayan mekanlarda yaşayan, göreceli çeşitli zorluklar ve sorunlarla karşılaşan kronik yoksullar, sorunlarının üstesinde gelmek için minimum düzeyde sosyal güvenlik olanaklarına sahiptirler. Yoksullar karşılaştıkları sorunlar karşısında, minimum düzeyde olan imkanları ile gelecekte daha iyi yaşama yönelik uzun dönemdeki amaçları için yapacakları yatırımlarla günlük yaşam ihtiyaçlarını

karşılama konusunda tercih yapmak zorunda kalmaktadırlar. Karşılaştıkları bu durum onların ileriki süreçte yapmayı planladığı hedeflerinin gerçekleşme düşüncesinin yok olmasına, yaşam süresinin kısalmasına ve bunun sonucu olarak da yoksulluk ile karşı karşıya kalmaları sonucuna neden olmaktadır (Bilen ve Çalışır, 2013: 325).

2.2.1.2. Sınırlı Düzeyde Vatandaş Olma

Yoksullar, kendilerini ifade edebilecekleri siyasi ve toplumsal alanlarda yer alabilecek konuma yeterince sahip değildirler. Bunun yansıması olarak yaşadıkları toplum tarafından dışlanmakta, devlet otoritesi tarafından da dikkate alınmamaktadırlar. Bu doğrultuda yoksul kesim kendilerini kabul ettiremediği ve anlatamadıkları ölçüde yoksulluk bataklığında dibe doğru çekilmektedirler (Bilen ve Çalışır, 2013: 325) .

2.2.1.3. Mekansal Dezavantaj Durumu

Merkezi yerleşimlerden uzaklık, geleneksel kültürün hakimiyeti, politik dışlanmışlık ve ekonomik güçsüzlük gibi bileşenlerle mekansal yoksulluğun ortaya çıkması için zemin hazırlamaktadır. Şehrin bir bölümü nispeten daha avantajlı mahaller olsa dahi; kamusal hizmet, imkan ve avantajlarından tam veya kısmi mahrumiyet içinde bulunan diğer bazı yaşam alanlarındaki yüksek düzeydeki şiddet, tümüyle şehri ve sakinlerini dezavantajlı konuma sürükleyebilmektedir (Bilen ve Çalışır, 2013: 325).

2.2.1.4. Adaletsiz ve Demokratik Olmayan Küresel Ekonomik Düzen

Küresel bolluk (servet), küresel iletişim ve teknolojik yetenekler gibi insani şartlar 20. ve 21. yüz yılda tarihin geri kalanına kıyasla karşılaştırılmayacak ölçüde ilerlemesine karşın, yokluk ve/veya yoksulluk olanca hızlı ve şiddetiyle devam etmektedir. Ayrıca bu tarz küresel kazanımların dağılımı eşit olmaktan oldukça uzaktır. En zengin 20 ülkenin ortalama geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinin 37 katıdır ve bu fark son kırk yılda ikiye katlanmıştır(Taş ve Özcan, 2012: 426).

Bu adaletsiz dağılım geliri yüksek ülkelerde demokrasinin gelişmesine ve refah ortamına olanak sağlarken, geliri düşük ülkelerde demokrasi tam tersi bir işleyiş

göstermektedir. Ayrıca ülkeler arasındaki yoksulluk ve zenginlik ayırımına yol açmaktadır. Aşağıdaki tablo incelendiğinde bunlar açık bir şekilde gözükcektir.

Çizelge 2.2. Kişi başına düşen milli gelir düzeyleri bakımından dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesi(kişi başına düşen GSMH(\$), 2008, satın alma gücü paritesi ile)

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir (\$)	En Zengin 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir (\$)
Malavi	830	Norveç	58500
Togo	820	Singapur	46940
Mozambik	770	ABD	46870
Sierra Leone	750	İsviçre	46460
Orta Afrika Cum.	730	Hong Kong	43960
Nijerya	680	Avusturya	37680
Eritre	630	İrlanda	37350
Brondi	380	Danimarka	37280
Liberya	300	Kanada	36220
Kongo Demç Cum.	290	Finlandiya	35660

Kaynak: World Bank, Wold Devolopment Indicators Raports, 2010.

Çizelge 2.2.’de gördüğümüz gibi Malavi kişi başı milli gelir verisi 830 \$ ile yoksul ülkelerin en iyisi durumundadır. En zengin 10 ülkenin birinci sırasında yer alan Norveç’in kişi başı milli gelir verisi 58500 \$ olarak görülmektedir. Kıyaslama yapacak olursak Malavi ile Norveç arasındaki fark ortalama 70 kat kadardır. Bu da bize aradaki uçurumu net bir şekilde göstermektedir.

290 dolar ile Kongo Dem. Cum. en yoksul GSMH sıralamasında iken, 58500 dolar ile Norveç en yüksek kişi başına GSMH sıralamasında yer almaktadır. Bu demek oluyor ki, GSMH bakımından dünyanın en zengin bölgesi en yoksul bölgesinden yaklaşık 200 kat daha büyüktür. Böylece bir kez daha yoksulluğun küresel bir boyutu, ülkeler arasındaki inanılmaz gelir uçurumu açıkça görülmektedir

2.2.1.5. Küresel Kurumsal Düzen

Küresel kurumsal düzen yoksul ülkelerin daha da yoksullaşmasına neden olan bir sonuç yaratmaktadır. Küreselleşme sürecinde ekonomik güç diğer değerler bütününden üstün kabul edilmektedir. Bu süreç ile çevreye, her türlü canlıya ve insan hayatına verilen önem azalmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler bağımsızlıklarını ve vatandaşlarının refahlarını iyi yönde etkileyen kararları alma haklarını ellerinden kaybetmektedirler. Küreselleşme sürecinde zenginleşen ve başarılı olanlardan daha çok başarısız ve yoksul olanlar bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere önerilen ekonomik sistem bu ülkelerin gerçekliklerine uygun değildir ve büyük kayıplara neden olmuştur. Küresel kurumsal düzenin adil olabilmesi için her ülkenin kendine ait bir yol haritası olmalı, bununla birlikte küreselleşme sürecinde belirlenecek olan yol haritası içselleştirilmelidir (Stiglitz, 2006: 9'dan aktaran Kabaş, 2009: 126).

2.2.1.6. Piyasaların Kontrolsüzlüğü

Küreselleşme sürecinde ülke ekonomilerinin belli bir seviyede istikrarlı seyrinden bahsetmek çok kolay gözükmemektedir. Dolayısıyla beklenen istikrar seviyesi yakalanamadığı için piyasalarda herhangi bir kontrolden söz edilememektedir. Piyasalarda kontrolün sağlanamaması süreçte ekonomiye ve piyasalara duyulan güveni sarsmaktadır. Zira yoksul olarak da ifade edilen kısım, kendini garantiye almak isteyecek ve bireyler finansal açıdan kendilerine risk yaratacak hareketlerden uzak duracaklardır.

Toplumda finansal araçlara ulaşım konusundaki engeller başka bir yoksulluk riskini oluşturmaktadır. Günümüzde bir bankadan yoksul bir vatandaşın kredi alabilmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü kullanacağı kredi karşılığında gösterebileceği bir teminatı yoktur. Yoksul bir köylünün kredi olanaklarını elde etme imkanı yok denecek kadar azdır. Yoksul köylünün en önemli problemlerinin başında gelen ürün yetiştirememeye ya da ürün alamama hatta yaşamsal gücünü sürdürme konusunda yaşadığı çıkmazın aşılması kan bağı olan yakınlar veya tefecilerle sağlanmaktadır. Tefecilerin %35-%40 gibi piyasaların kat kat üstünde faiz karşılığı

verdikleri paralar, çoğu zaman yoksul köylünün toprağını kaybetmesine neden olmaktadır (Köymen, 2008: 111).

2.2.1.7. Yoksulluğun Yönetimsel ve Yasal Nedenleri

Yoksul ülkelerin etkin bir devlete sahip olmayan yapısı sonuç olarak büyük bir problem olan yolsuzluğu meydana getirmektedir. Yolsuzluk, büyüme oranlarında düşüklük, vergi sisteminin belli sınıfların tarafına çalışması, sosyal harcamalar da yapılan kısıtlamalar, eğitimde eşitsizlikler gibi sonuçlarla gelir dağılımında eşitsizliğin ve yoksulluğun artmasına neden olmaktadır (Gupta vd.,1998: 4).

Zenginliklerin küçük bir grupta toplandığı bir ülkede gelir dağılımı eşitsizliği arttırmaktadır. Bu zenginlikleri elinde tutan gruplar kamu politikalarını kendi çıkarları doğrultusunda etkilemektedir. Bunun sonucunda zenginliklerine zenginlik katan gruplar varlıklarını sürdürürken, varlıkları zaten küçük olanlar daha yoksul bir duruma düşmektedirler. Ayrıca, varlıklılar güçlerini kredi alabilmek ve yatırım yapabilmek için teminat olarak kullanmaktayken yoksulların varlıkları zaten çok az olduğu için kredi alamazlar ve yatırım yapamazlar. Bunun sonucunda da yoksullukları pekiştirilmektedir (Gupta vd.,1998: 7).

Kamu hizmetlerinin bir parçası olan eğitim hizmetlerinin vatandaşlara eşit bir şekilde ulaşmaması yönetimsel dışlanmayla birlikte hizmetlerden yararlanma imkanları ellerinden alınmış yoksulları daha da dezavantajlı bir konumla yüz yüze getirmektedir (Sokoloff, 2006: 55'den aktaran Bilen ve Çalışır, 2013: 331).

2.2.1.8. Sosyal Dışlanmışlık

Kronik yoksullar, içine buldukları rekabet ve güç ilişkileri sonucunda ya ekonomik ve sosyal olarak sömürülmeye yatkın ilişki tuzağına çekilmekte ya da kendilerini; kamu ve özel mal ve hizmetlere ulaşmayı engelleyen sınırlamalara maruz bırakan uygulamalar ile karşı karşıya bulmaktadırlar. İfade edilen bu engellemeler; sınıf yapısı, kast sistemi, cinsiyet, dini ve etnik kimlik gibi faktörlere bağlı bir takım koşulların yasalarla sınırlandırılması biçiminde ortaya çıkabilmektedir (Bilen ve Çalışır, 2013: 325)

2.2.1.9. Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk kültürü, tarihte birbirini takip eden çeşitli olaylarda kendisini göstermekte, ailelerde de kuşaktan kuşağa geçen bir yaşam şekli olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk kültürü denilen yaşam tarzı; kesin tabakalarla ayrılmış, bireyselliği güçlendiren kapitalist düzende aşağı sınıfın gösterdiği tepki ve koşullara uyum çabasını anlatır. Bu kültürün varlığını sürdürdüğü mekanlarda yaşayan çocuklar, alt kültürün değerlerini ve davranış şekillerini içselleştirerek durumlarını kabullenirler. Dışlanmışlık ve yoksulluğun bir uzantısı olarak alabilecekleri hiçbir yardımlarının olmaması koşullarını değiştirebilecek fırsatları da değerlendirememelerine yol açar. (Lewis, 1965: 51'den aktaran Aksan, 2012: 14).

2.2.1.10. Kayıtdışı İstihdam

Türkiye'de kayıtdışı istihdam ile yoksulluk arasında önemli bir ilişki vardır. Göç ile kentlere gelen vasıfsız iş gücü enformel sektörde çalışmaktadır. Bu tür kayıtdışı işlerde çalışma düzensiz ve yetersiz gelir elde etme sonucunun yanı sıra sağlık hizmetlerinden de mahrum kalma ortaya çıkarmaktadır. Ekonomik büyümenin sınırlı olduğu bölgeler ve sektörler, iş seçeneklerinin çok sınırlı olduğu konjonktürde işgücünün daha kolay sömürülmesi mümkün olabilmektedir. Buna verilebilecek en iyi örnek mevsimlik işçilerdir (Es ve Güloğlu, 2004: 81).

2.2.2. Türkiye'de Yoksulluğa Yol Açan Nedenler

Dünyada ve Türkiye'de yoksulluk, bir dizi sosyal, ekonomik ve siyasal faktörün sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, yoksulluğun ortaya çıkmasında makro faktörlerin yanı sıra, kültürel öğeler ve bireysel özellikler gibi mikro faktörleri de hesaba katmak gerekmektedir. Türkiye'de yoksulluğun genel nedenlerine baktığımız zaman işsizlik, yetersiz gelir, zorunlu göçler, parçalanmış aileler, hanede engelli veya yatağa mahkum hasta olması, nüfusun kalabalık olması ve eğitimsizlik gibi faktörleri görebiliriz. Türkiye'de yoksulluğu etkileyen faktörlerin başında küreselleşme gelmektedir. Küreselleşme ile tek boyutlu hale gelmesi öngörülen Dünya, çok boyutlu

hale gelmekte ve en zenginle en yoksul arasındaki uçurum kapanmayacak bir boyuta doğru ilerlemektedir (Açıkğöz ve Yusufoglu, 2012: 88).

Küreselleşme süreci ileri teknoloji gibi birçok fırsat ve yeniliği beraberinde getirip belli kesimleri memnun ederken, işsizlik ve yoksulluk gibi toplumun bütünü ilgilendiren sosyal sorunlara sebep olarak toplumsal adaletsizlik ve eşitsizliklerin artışına neden olmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği serbest rekabet sonucunda rekabet gücüne sahip olanlarla olmayanlar arasındaki mesafe giderek açılırken bu durum eşitsizliklerin de derinleşmesine neden olmuştur (Bozkurt, 2000: 95).

Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre, fert yoksulluk oranları Türkiye, kırsal ve kent olarak çizelge 2.3.'de verilmiştir.

Çizelge 2.3. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2002-2011

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁽³⁾	2008	2009	2010	2011
TÜRKİYE										
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽⁴⁾	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ⁽⁴⁾	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79
Harcama esash görelî yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	.	.
KENT										
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽⁴⁾	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ⁽⁴⁾	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,03	0,01	0,01	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94
Harcama esash görelî yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59	.	.
KIR										
Gıda yoksulluğu (açlık) ⁽⁴⁾	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ⁽⁴⁾	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69	.	.
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	0,46	0,01	0,02	0,04	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ⁽¹⁾	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ⁽¹⁾	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83
Harcama esash görelî yoksulluk ⁽²⁾⁽⁴⁾	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20	.	.

(1) 1 \$'ın SGP üzerinden TL karşılığı olarak ilgili yılın cari değerleri kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

(3) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır .

(4) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır .

Kaynak: 2011 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TÜİK

Genel olarak çizelge 2.3. incelendiğinde oranların her geçen yıl düştüğü gözlemlenmektedir. Örneğin Türkiye’de açlık kapsamındaki gıda yoksulluğu 2002’de %1,35 seviyesindeyken her yıl düşmüş ve 2009 verilerine göre bu oran %0,48’e kadar gerilemiştir. Kent ve kırsaldaki oranlar kıyaslandığında ise kırsalın yoksulluk oranı kentteki oranlara göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin gıda ve gıda dışı yoksulluk oranı kente 2002 yılı itibariyle %21,95 iken kırsalda bu oran %34,48 seviyesindedir. Yine aynı değerlendirme 2009’da genel olarak düşüş eğilimi gösterse de kentte %8,86 iken kırsalda %38,69 seviyesindedir. Göze çarpan bir diğer veri; gıda dışı yoksulluk kırsalda dönemler itibariyle artış göstermiştir.

Verilerde görmüş olduğumuz düşüşü yoksulluğun önemli bir göstergesi olan sağlık harcamalarıyla da karşılaştırmak gerekir. Yeşil kart sahibi 2003 yılında 5 milyon kişiden az iken bu rakam 2009 yılında 9 milyon 647’ye ulaşmıştır. 2003 yılında ilaç ve tedavi masraflarının %4,3’ünü yeşil kart harcamaları oluştururken, 2009 yılında bu oran %12,7’ye yükselmiştir (TÜİK, 2009).

Çizelge 2.4. Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Sınırına (Türkiye İçin Hesaplanan) Göre Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı (Türkiye)

Yoksulluk riski	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulların oranı (%)	Yoksulluk açığı(*)
2006				
40%	1 882	8 468	12,5	28,6
50%	2 352	12 412	18,4	31,1
60%	2 822	16 932	25,0	33,4
70%	3 293	21 682	32,1	34,1
2007				
40%	2 410	6 335	9,3	23,7
50%	3 013	10 525	15,4	25,7
60%	3 616	15 589	22,8	27,2
70%	4 218	20 320	29,7	29,8

2008				
40%	2 517	6 614	9,6	22,8
50%	3 146	11 123	16,1	25,3
60%	3 775	16 381	23,7	27,1
70%	4 404	21 171	30,6	30,3
2009				
40%	2 798	7 276	10,3	24,3
50%	3 498	11 891	16,9	26,9
60%	4 197	16 806	23,8	28,6
70%	4 897	21 740	30,8	31,6
2010				
40%	2 951	7 145	10,0	24,0
50%	3 689	11 817	16,6	26,9
60%	4 426	16 746	23,5	28,7
70%	5 164	21 700	30,4	31,5
2011				
40%	3 233	7 189	9,9	24,7
50%	4 041	11 589	16,0	25,9
60%	4 849	16 390	22,6	29,4
70%	5 657	21 519	29,7	31,1
2012				
40%	3 582	7 292	9,9	23,7
50%	4 477	11 915	16,2	26,9
60%	5 373	16 602	22,6	29,4
70%	6 268	22 307	30,3	31,1

Yoksulluk açığı =((Yoksulluk sınırı-Yoksulların EFB medyan geliri)/Yoksulluk sınırı)*100 formülüne göre hesaplanmıştır.

(*) Yoksulluk açığı yoksulluğun derecesi hakkında bilgi verir. Yoksulluk açığının 100'e yaklaşması, yoksulluğun derecesinin çok fazla olduğunu, küçülmesi ise yoksulluk risk derecelerinin daha az olduğunu ifade etmektedir.

Kaynak: TÜİK, 2011. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması
(www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1387)

Çizelge 2.4.'den anlaşılacağı gibi %70 yoksulluk riski taşıyan yoksulların oranı 2006'da %32,1 iken 2011'de %29,7'dir. Yine %40 yoksulluk riski kapsamında 2006'daki yoksulluk oranı %12,5 iken 2011'de %9,9'dur. Yoksulluk riski arttıkça yoksulluk oranı da artmaktadır. Yine aynı doğrusal denklem yoksulluk riski ile yoksulluk açığı arasında da kurabiliriz. Zira yoksulluk sınırı da yoksulluk sayısı da her dönem için yoksulluk riskiyle paralel artış göstermiştir.

TÜİK 2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ile birlikte bugüne kadar harcamaya dayalı farklı yöntemlerin kullanıldığı yoksulluk hesaplamaları yapılmıştır. İlgili araştırmada da belirtildiği gibi "görelî yoksulluk", bireylerin ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumu olarak tanımlanmakta olup, bu tanıma göre, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir veya harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul sayılmaktadır. Refah ölçüsü olarak amaca göre harcama veya gelir düzeyi seçilebilir. Hanehalkı bütçe araştırmasında eşdeğer kişi başına "tüketim harcaması medyan değerinin %50'si görelî yoksulluk sınırı olarak" tanımlanarak görelî yoksulluk oranı hesaplanmaktadır.

Çizelge 2.5. Türkiye'de hane halkı büyüklüğüne göre yoksulluk sınırı,
2007-2010

Hane Halkı Büyüklüğü	Açlık Sınırı (TL)				Yoksulluk Sınırı (TL)			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
1	105	122	127	141	282	341	365	396
2	159	185	192	243	428	515	552	599
3	201	233	243	269	540	651	699	759
4	237	275	287	318	638	767	825	896
5	271	313	328	363	728	874	944	1,025
6	301	350	365	404	809	976	1,050	1,140

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışma Sonuçları(2010 ilk 3 aylık veridir.)

Çizelge 2.5.'de 2007-2010 yılları arasında hanehalkı büyüklüğüne göre Türkiye'deki aylık ortalama açlık sınırı ve yoksulluk sınırı oranlarının değişimi verilmiştir. Açlık ve yoksulluk sınırı rakamları gözlemlendiğinde; hanehalkı büyüklüğü ile doğru orantılı bir değişimden söz edilebilmektedir. Hanede yaşamakta olan fert sayısı arttıkça açlık ve yoksulluk sınırı oranlarında da artış gözlemlenmiştir. Hanehalkı büyüklüğü artışına paralel olarak yıllar itibariyle açlık ve yoksulluk sınırlarında artışların olduğu gözlenmiştir. 2007 yılında 1 kişilik hanehalkının açlık sınırı 105 TL. iken 2 kişilik bir ailenin açlık sınırı 159 TL'dir. 2010 yılında bir fertten oluşan hane için açlık sınırı (gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırı) 141 TL, yoksulluk sınırı (gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırı) ise 396 TL. iken 2010 yılının ilk 3 ayında 6 kişilik bir ailenin açlık sınırı 404 TL. (gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırı) ise 1.140 TL' dir.

Türkiye'de göç, kentsel yoksulluğa sebep olan önemli bir problemdir. 1950'lerden sonra sanayinin gelişmesi ile birlikte açığa çıkan işgücü eksikliği neticesinde görülen göç hareketleri köyden kente doğru gerçekleşmiş ve bunun sonucunda kentsel nüfus artış göstermiştir. Türkiye'deki plansız kentleşme süreci yoksulluğun en önemli nedeni olarak görülmektedir. Özellikle, kentleşme sürecinde yoğun bir şekilde yaşanan göçlerin yoksulluk üzerinde güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de yoksullukla göç arasında doğrudan bir ilişki ve bir kısır döngünün olduğunu söylemek doğrudur. Yoksulluk göçü, göç de yoksulluğu tetikleyen karşılıklı kavramlardır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012:91-95).

Türkiye'de yoksulluğun profiline bakıldığında şunları söylemek mümkündür (Arabacı, 2011: 139-139):

- Türkiye'deki yoksulluğun profiline bakıldığında hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk arasındaki ilişki ilk dikkat çeken özelliktir. Hanehalkı kişi sayısının artması yoksulluk riskinin de artmasına neden olmaktadır.
- Geniş aile yapısına sahip haneler %21.14'lük oran ile yoksulluğun en yaygın olduğu ailelerin başında gelmektedir. Tek yetişkinli aileleri ise %16, 62 ile ikinci sırada yer almaktadır. Hanehalkının yapısı da yoksulluk üzerinde etkilidir.

- Hanehalkının iktisadi faaliyet koluna göre dağılımı dikkate alındığında, tarımda alanında faaliyet gösteren hanenelerde yoksulluğun en yüksek düzeye ulaştığı görülmektedir.
- Türkiye’de çocuklar arasında yoksulluğun yaygın olduğu görülmektedir.
- Türkiye’de yoksulların profiline bakıldığında genel duruma uygun bir biçimde eğitim düzeyi arttıkça yoksulluğun azaldığı görülmektedir.
- Cinsiyet bazında ele alındığında ise kadınlar arasında yoksulluğun daha yaygın olduğu ancak kadın-erkek yoksulluk oranları arasındaki farkın çok yüksek olmadığı görülmektedir.

2.3. SOSYAL DIŞLANMA VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramlarının her ikisinin temelinde sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik vardır. Yoksulluk geleneksel yaklaşımlarla değerlendirildiğinde, iki kavram arasındaki farklılık belirginleşmektedir. Ancak yoksulluk daha geniş olarak çok boyutlu dezavantajlılık ve yeterliliklerden yoksunluklar kapsamında değerlendirilirse sosyal dışlanmanın yoksulluğun bir yansıması olduğundan söz edilebilir (Osmani, 2003:6).

Anlamsal olarak farklı anlamlara sahip olan bu iki kavram aynı zamanda da iç içe geçmiştir ve neden sonuç değerlendirmesi içerisinde ele alınmaktadır. Yoksulluk mevcut bir durumu işaret etmekteyken, sosyal dışlanma daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Çünkü, sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalan herkes yoksul değildir (göçle gelenler, azınlıklar vb.). Yani sosyal dışlanma yoksulluğu da kapsamaktadır (Larsson ve Hallerod, 2008: 15’den aktaran Şahin, 2010: 75).

Literatürde, anlamsal farklılıklar ve yorumlamaların bir sonucu olarak sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi araştırmacıların bakış açısına göre çeşitlilik göstermektedir.

Larsson ve Halleröd (2008)’e göre, yoksullukla sosyal dışlanma arasındaki benzerlikler ve farklılıklara ilişkili tartışmalara bir çözüm bulmak için öncelikle yoksulluğun nedenleri ve sonuçları incelenmelidir. Bunun sonucunda ise yoksulluğun diğer refah problemleri ile ilişkisi araştırılmalı ve sosyal dışlanmanın hangi durumlarda ortaya çıktığını değerlendirilmelidir. Yoksulluğun iki ölçüm şekli gelir yoksulluğunu

ölçmek ve yoksunlukları ölçmektir. Gelir açısından yoksulluğun sağlık, psikolojik rahatsızlıklar, ekonomik istikrarsızlık, işsizlik ve bunlara benzer refah problemleri ile ilişkisi oldukça zayıf durumdayken, yoksunluklar yaklaşımına göre bazı mal ve hizmetlerin tüketiminden mahrum kalan bireyler diğer refah problemleriyle de muhatap kalabilmektedir.. Bireyler gelir yoksulluğu içinde olmasalar bile, çok çeşitli refah problemlerinden zarar görebilmektedirler. Bu refah problemleri sadece yoksullukla ilişkili değil, aynı zamanda birbirleriyle de ilişkilidirler. Bu durumda ise çok çeşitli refah problemlerinin bir arada ve aynı anda görülmesi olarak tanımlanan sosyal dışlanmanın ortaya çıktığı söylenebilir (Larsson ve Halleröd, 2008: 15-16'den aktaran Şahin, 2010: 75).

Yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır. Sadece maddi boyutunu görmek kavramı yarım bırakacaktır. Maddi imkansızlıkların neden olduğu durum sonraki süreçlerde sosyal, toplumsal ve kültürel imkansızlıklara yol açabilmektedir. Başka bir açıdan da; sosyal dışlanma ekonomik, politik ve toplumsal alanlarında karşılaşılan yetersizliği işaret etmektedir. Yoksulluğun sonucunda kişiler ötekileşir, toplumsal değer yargılarından ve yeni teknolojilerden de uzaklaşırlar. Sosyal dışlanma ile yoksulluk kavramlarının anlamlarının aynı algılanmasının nedenlerinden birisini de bu durum oluşturmaktadır. (Seyyar, 2003: 4).

Yoksulluğu sosyal dışlanma ile bağdaştıran araştırmacılara göre yoksulluk, dışlanmanın en önemli ögesidir. Yoksullar, gelir yetersizliğinin yanında politik alanlarda ve sahip olunan koşullarda üst kesim ile aynı haklara sahip değildirler. (Dowling, 1999: 246'dan aktaran Şahin, 2006: 86). Bu konuyla ilgili yapılmış olan birçok araştırma iki olgunun birbirinden bağımsız olduğunu kabul etmekle birlikte aralarında sıkı bir ilişki olduğu sonucuna varmaktadırlar (Silver and Miller, 2006'den aktaran Şahin, 2009: 86).

2.3.1. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk Kavramlarının Karşılaştırılması

Yoksulluk üzerine modern bilimsel araştırmalar İngiltere'de 19. yüzyılda başlamıştır (Townsend, 1979). Yoksulluk kavramı aslında liberal toplum yapısı ile alakalı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal politikanın temel fonksiyonu, serbest piyasadaki rekabetçi ortamda kişilere yeterli görülen kaynağın sağlanması şeklinde

değerlendirilmektedir. Kaynakların bölüşümü merkez elinde gibi görülse de, ilişkisel boyut düşünüldüğünde bu araştırmaların bir parçası haline gelmiştir (Şahin, 2009: 84).

Sosyal dışlanma kavramı ise, Fransız geleneğini merkez alan sosyal analizlerde yer alan bir olgudur. Fransızlar sosyal dışlanmanın bir parçası olarak gelir yoksunluğunu kabul ederken, İngilizler sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramlarını birbirinden ayrı tutulması gerektiğini savunmuştur. Avrupalılar, yoksulluğun dağıtımına ilgili bir sonuç olduğu görüşünde birleşirken; dışlanmanın toplumsal ilişkilerle ilgili bir süreç olduğu görüşü üzerinde de durmuşlardır. (Silver ve Miller, 2006: 58'den aktaran Şahin, 2009: 85-86).

Çizelge 2.6. Sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki farklar

Sosyal Dışlanma	Yoksulluk
Topluma Katılım	Maddi Kaynaklar
İlişkisel	Dağıtımsal
Süreçler	Sonuçlar
Vatandaşlık Hakları	Ekonomik Haklar
Dışarıdan İçeriye	Aşağıdan Yukarıya
Çok-Yönlü Boyutluluk	Tek-Zeminli Boyutluluk
Ölçümün Zorluğu	Kolay Ölçülebilirlik

Kaynak: Kenyon vd., 2002: 208.

Çizelge 2.6. sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki farkları ortaya koymaktadır. Buna göre çizelge değerlendirildiğinde sosyal dışlanmanın toplumsal bir kavram olduğu yoksulluğun ise maddi temelli bir kavram olduğu görülmektedir. Sosyal dışlanma çerçevesinin çok daha geniş olmasının doğal bir sonucu olarak yoksulluk kavramı da kavramın içinde barınmaktadır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluğun anlam farklılıklarının bir göstergesi olarak; etki alanları ele alınmalıdır. Toplumsal, siyasal, haklar, kültürel farklılıklar, dinsel seçimler, sosyal ilişkiler gibi sıralanabilen pek çok faktör, sosyal dışlanmanın ilgi alanında yer alırken, yoksulluğun faktörleri genel olarak; mal, hizmetler ve varlıklara erişimi

kapsamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere sosyal dışlanma yoksulluğu kapsayan bir kümedir (De Haan, 2000: 26).

Estivill (2003), sosyal dışlanma ve yoksulluğun kesinlikle birbirinden farklı şeyler olduğunu savunmaktadır. Birçok araştırmanın sonucunda yoksullarla dışlanmışların örtüşen kişiler olduğuna dair güçlü bulgular var olsa da bütün yoksullara dışlanmış, bütün dışlanmışlara da yoksul demek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bu kavramlar aynı anlamı karşılamamakta, sadece birbiriyle ilişkili kavramlar olmaktadır (Estivill, 2003: 2'den aktaran Şahin, 2009: 87).

Sosyal dışlanmanın temelinde yoksulluk sorunu olmakla beraber, dışlanma sadece gelir dağılımındaki adaletsizliklerden ve bir takım toplumsal ihtiyaçların karşılanamamasından kaynaklanmamaktadır. Yoksulluğun bir dışlanma biçimi olduğu ve toplumsal bütünleşmeyi engelleme hali güncel bir tartışma konusudur (Şahin, 2009: 86). Sosyal dışlanma, yeterliliklerden yoksunluğun yapıcı bir parçasıdır ve ayrıca farklı yeterliliklerde başarısız olmanın bir nedenidir (Sen, 2000: 5'den aktaran Şahin, 2009: 86).

Yoksulluk araştırmaları, bir gösterge olarak yoğun düşük gelir ve kaynak yokluğu sebebiyle topluma katılımı kısıtlı olan kişilerin kimler olduğunu tanımlamaya çalışmaktadır. Çoklu yoksunluk üzerine araştırmalar, göstergelerin alanını genişletmiş ama kaynak yokluğu çeken bireylerin tanımlamasındaki amaç değişmemiştir. Sosyal dışlanma ölçümleri ise, yalnızca kaynak sıkıntısı çekenleri değil; aynı zamanda topluma katılımı farklı yollarla (ayırıcılık, kronik hastalık, coğrafi lokasyon veya kültürel tanımlama gibi) engellenen bireyleri tanımlama çabasıdır. Bu açıdan, kaynak eksikliği topluma dahil olamamada önemli ve merkezi bir etken olarak ortaya çıkmakta, ancak sadece bu nedenle sınırlı kalmamaktadır (Burchardt vd., 2009: 5-6).

Yoksulluk; temelde bireylerin öncelikli ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Yoksulluk mevcut bir durumu ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Bu noktada sosyal dışlanma ile yoksulluk arasındaki fark belirgin bir haldedir.. Bu da sosyal dışlanmanın, yoksulluğa neden olan çok boyutlu dezavantajlılık sürecinden oluşması savını güçlü kılmaktadır. Sosyal dışlanma yoksulluk gibi durağan bir durumu değil, birden fazla boyutu olan oldukça dinamik bir süreci ifade etmektedir. Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramı arasındaki farklılıklara ilişkin bir diğer çizelge de aşağıda verilmiştir. (Şahin, 2009: 87).

Çizelge 2.7. Sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramlarının karşılaştırılması
Kaynak: Böhnke, 2001'den aktaran Şahin, 2009: 91

	Yoksulluk	Sosyal Dışlanma
Temel Varsayım	Eşitsizliğin bir çeşidi olarak düşük gelir	Toplumsal katılım şansının düşüklüğü ve bunun toplumsal istikrar için oluşturduğu tehdit
Referans Noktası	Eşitlik/Eşitsizlik Kaynak dağıtımı Minimum gelir	Toplumun bir parçası olmak/olmamak Sosyal katılım/Bütünleşme Sosyal haklar
Nitelikler	Tek boyutlu Durum Yapısal etkenlerle ilgilenir	Çok boyutlu Kümülatif nitelik/süreç Yapısal etkenler/Bireysel algılama ile ilgilenir
Sosyal Eşitsizlik Boyutu	Dikey Dağıtık	Kutuplaşmış(iç/dış) Dağıtık ve katılımsal
Göstergeler	Gelir	Ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutlarla ilgili çeşitli göstergeler

Çizelge 2.7.'de sosyal dışlanma ile yoksulluk arasındaki farklar temel varsayımlarla, referans noktasıyla, nitelikleri yönüyle, sosyal eşitsizlik boyutu ve göstergelerle ele alınmıştır. Sosyal dışlanma kavramı, topluma katılamama sorunu olarak da tanımlanabilirken yoksulluk kavramı da gelir eksikliğinden kaynaklanan bir olgu olarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla dışlanma kavramının dikkatleri sosyal ilişkiler, sosyal destek, bireysel ve psikolojik özellikler ile topluma katılım gibi maddi olmayan olgulara çekmesi ile yoksulluk çalışmalarına önemli katkı sağlamıştır. Bu noktada, sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki kayda değer bir fark olarak kavramların odak noktaları gösterilebilir. Yoksulluk gelir üzerine odaklanırken sosyal

dışlanma yoksunluğa yol açan süreç ve kurumlardaki sosyal ilişkiler üzerine odaklanmaktadır (Short, 1999'dan aktaran Şahin, 2009: 90). Buna ek olarak, sosyal dışlanmanın dinamik ve çok boyutlu bir süreç olması da dışlanmayı yoksulluktan farklı kılan bir unsurdur.

2.3.2. Sosyal Dışlanma Kavramının Yoksulluk Çalışmalarına Katkıları

Sosyal dışlanma kavramının yoksulluk çalışmalarına sağladığı farklı bakış açısı sosyal dışlanma için yapılan tanımlamalar gibi değişiklik göstermektedir. Yoksulluk araştırmalarında bireyin belli bir zaman diliminde harcanabilir gelire ya da harcamalarına odaklanılarak yoksulluk oranının ölçülmesi son zamanlara kadar genel kabul görmekteydi. Ancak bugün bu bakış açısını sosyal dışlanma tartışmaları ve unsurları açısından değerlendirildiğimizde oldukça dar kaldığı görülmektedir (Şahin, 2009: 91).

Bugün kavramları değerlendirmede ve tanımlamada 5 temel öge ön plana çıkmakta olup bu kavramlar ortak bir sonuca götürmemektedir (Room, 1999: 167):

- Finansal boyuttan çok boyutlu dezavantaja kayma
- Statik analizden dinamik analize kayma
- Bireylerin ve hane halklarının kaynaklarından oturdukları yerlerdeki yerel kaynaklara kayma
- Bölüşümden katmanlaşma ve dezavantajların ilişkili boyutlarına kayma
- Sürekli eşitsizlikten yıkıcı ve yoğun çöküşe kayma.

Yeterliliklerden yoksunluk yaklaşımı da yoksulluğun çok boyutlu olarak incelenmesi yolunda atılan önemli adımlardan biridir. Gelir iyi bir yaşam sürdürmek için önem arz edebilir; ancak yaşam kalitesi üzerindeki tek ve en önemli etken değildir. Bu nedenle, yoksulluk uzun sürelerle makul bir hayat yaşama yeteneğinden yoksun olma olarak ifade edilen kapasite yoksunluğu ile açıklanmaya başlanmıştır (Coşkun ve Tireli, 2008: 27).

Dezavantajlı mekanlarda yaşayan bireylerle, topluluğun sahip olduğu kaynakların karşılıklı etkileşimi üzerine yapılan çalışmalar sosyal dışlanma kavramına

özgü değildir. Yoksulluk ise bu kaynaklardan mahrum kalma sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır.

Sosyal dışlanma güç ilişkileri ve dışlanmışların marjinalleşme süreçlerini incelemektedir. Yoksulluk ise bireyler ve hane halkları göz ardı edilerek kaynakların yetersizliği gibi bölüşüm konularına odaklanmaktadır. Kavramların birleşimiyle yapılacak bir araştırma daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA VE YOKSULLUĞA YÖNELİK ALAN ÇALIŞMASI: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ

3.1. AYDIN İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Bu bölümde çalışma çerçevesinde yapılan anketler ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Anket değerlendirmelerine geçmeden önce çalışma alanımız Aydın ili olduğundan kentin profiline dair genel bilgiler vermeyi uygun bulduk. Bu bağlamda Aydın ili 2011 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 999.163 nüfusa sahiptir ve bu rakama göre Türkiye nüfusunun % 1,33'ünü barındırmaktadır. İl nüfusunun 399.190'ı belde ve köylerde, 599.973'ü ise il ve ilçe merkezlerinde ikamet etmektedir. Bunun yanı sıra nüfus cinsiyet yapısı açısından incelendiğinde, 499.194 erkek nüfus, 499.969 kadın nüfus bulunmaktadır ve nüfusun eşit oranlarda dağılım gösterdiği dikkat çekmektedir. Nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımını dikkate aldığımızda, Aydın ilinde toplam çocuk nüfusu genel nüfusun % 20'ini, yetişkin nüfus % 69'unu ve yaşlı nüfus ise % 9,9'unu oluşturmaktadır. Yetişkin nüfus oranının Türkiye ortalamasından yüksek olması, ilin aktif nüfus açısından daha kalabalık olduğunu ve mevcut potansiyel iş gücünün Türkiye ortalamasından yüksek olduğunu göstermektedir. Fakat bunun yanında Türkiye'ye dair veriler incelendiğinde yaşlı nüfus oranının da Türkiye ortalamasından yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ise ilin ölüm oranının Türkiye ortalamasından daha düşük, ortalama yaşam süresinin de ortalamadan yüksek olduğunu göstermektedir.

Kentin aldığı ve verdiği göçü anlamak için nüfusun kayıtlı olduğu illere baktığımızda Aydın ili nüfusunun % 30'u farklı bir ilin nüfusuna kayıtlıdır ve bu nüfusun çoğunluğunu Doğu illerinden göçle gelen nüfus oluşturmaktadır. Aydın ilinde turizm ve tarımın öncelikli ve gelişmiş sektörler olması nedeniyle bu sektörlerde çalışmaya yönelik kente önemli göçler gerçekleşmektedir. İlin aldığı büyük göçün yanı sıra önemli ölçüde nitelikli göç verdiğini de söyleyebiliriz. Aydın ili nüfusuna kayıtlı toplam 903.598 kişinin 693.976 kişisi Aydın 'da ikamet etmektedir. Bunun dışında Aydın ilinden çoğunlukla çevre illere ve İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere göç gerçekleştiği görülmektedir. Evlenme ve boşanma oranlarına baktığımızda Aydın ili,

2010 yılında binde 7,66 olan kaba evlenme hızı ile Türkiye ortalamasında yakın bir durum sergilemektedir. Boşanma durumunu incelediğimizde Aydın ili boşanma hızının tüm yıllarda Türkiye ortalaması üzerinde değerle aldığı görülmektedir. Ancak özellikle son iki yılda boşanma oranlarındaki artış dikkat çekmektedir. 2010 yılında, tüm şehirler arasında Aydın ili 2,17 boşanma oranı ile 10. sırada yer almaktadır.

Aydın ili nüfusu okuma yazma durumu açısından değerlendirildiğinde % 94 genel nüfus okuma yazma oranı ile Türkiye ortalamasının (% 92,3) üzerinde değerler almaktadır. Türkiye geneli tüm iller arasındaki değerlendirmeye göre de Aydın İli okuma yazma oranı en yüksek 20. il olarak ön plana çıkmaktadır. İlde ki sağlık kurumlarının sayısına baktığımızda ise; Aydın'da 9 Devlet Hastanesi, 5 Özel Hastane, 5 İlçe Entegre Hastanesi ve 1 de Üniversite Araştırma ve Uygulama Hastanesi bulunmaktadır. Bunlarla birlikte 3 Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, 114 Aile Sağlığı Merkezi, 126 Sağlık evi, 23 adet 112 Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu, 3 Verem Savaş Dispanseri, 2 Hemoglobunopati Tanı Merkezi ve 4 Halk Sağlığı Laboratuvarı vardır. Aydın ili 2008-2010 yılları istihdam ve işgücü göstergeleri incelendiğinde, işsizlik oranının Türkiye genelinden yüksek seyrettiği dikkat çekmektedir. 2010 yılında Aydın'da işsizlik % 13,5'e düşmüştür. Türkiye genelinde ise işsizlik oranı yine Aydın'dan daha düşüktür (% 11,9). Yine Aydın Valiliği 2012 Yılı Brifingine göre 2011 yılı işsizlik oranı % 9 olarak tahmin edilmektedir.

Kentin sosyal güvenlik durumunu incelediğimizde 2011 yılı Sosyal Güvenlik Kurumu Verilerine göre Aydın'da, Sosyal Güvenlik Kapsamındaki toplam nüfus (Aktif+Pasif +Yeşilkart) 981.089 kişi olduğu görülmektedir. Buna göre 999.163 olan İl nüfusumuzun % 98,2'si sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak yaşamını sürdürmektedir. Yeşil Kartlı nüfus hariç sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus sayısı ise 890.220'dir. Bu bağlamda "Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" isimli çalışmaya göre Aydın İli 2010 yılı için 2.2610 Endeks değeri ile 20. sırada yer almıştır İlk 20 il arasında Aydın kendi bölgesinde bulunan Denizli ve Muğla'dan daha geride yer almaktadır. Aydın ili 2008-2010 TÜİK işgücü verilerine göre işgücüne katılım oranı giderek artmakta ve 2010 yılı itibariyle %53 seviyesindedir. Bu bağlamda Aydın ilinde genç nüfusunun fazla olması, yaşam süresinin uzun olması ve yaşlı nüfusun fazla olması, yüksek oranda göç alan bir il olması, boşanma oranlarının, intihar

oranlarının yüksek olması gibi nedenlerden dolayı bölgenin sosyal hizmetlere olan ihtiyacı artmaktadır(Stratejik Plan, 2013).

3.2. GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın ilgi alanı; Aydın ili ölçeğinde sosyal dışlanma ve yoksulluk olgusu arasındaki etkileşimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.. Bu araştırma, elde edilmeye çalışılan bilginin türü bakımından betimsel özelliklerin yanı sıra, ilişki arayıcı bilgilere ulaşmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın konusu, yoksulluk ve sosyal dışlanma üzerine olduğundan, ana evrenin belirlenmesi bakımından bir takım varsayım ve kısıtlarla başlanması kaçınılmaz olmaktadır. Bu bakımdan temel sorun, yoksul hanelerin neye dayanarak ve nasıl belirleneceğidir. Bu bağlamda Sosyal Güvenlik Kurumu'nun vatandaşlara gelir durumuna göre sağlık yardımı verebilmesi için kıstas aldığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından kişilere yapılan "Gelir Testi" sonuçlarından ve SYDV'nin kömür yardımı verebilmesi için yaptırdığı gelir testi sonuçlarından yararlanılması düşünülmüştür. Dolayısıyla yoksul haneleri belirleme kriterimiz, gelir testi sonuçlarından "Yeşil Kart" ve "Kömür Yardımı" için yapılan gelir testleri olmuştur. Burada "Yeşil Kart" seçilmesinin nedeni; yeşil kartın gelir seviyelerinden en düşüğü olması ve hanede kişi başına düşen gelirin asgari ücretin üçte birinden düşük olduğu kişilere verilmesidir.

Anket sorularının belirlenmesi sürecinde Şansel ÖZPINAR vd. (2012) "Türkiye'de Sosyal Dışlanma ve Subjektif Yoksulluk (İstanbul, Ankara ve İzmir Örneği)", Fikret ADAMAN ve Çağlar KEYDER (2007) "Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma" çalışmalarının anket soruları ile SYDV'nin vatandaşlara uyguladığı "Gelir Testi" soruları baz alınarak çalışmamızın anket soruları tamamlanmıştır.

Çalışmamızın yoksulluk kriterleri bu şekilde belirlendiğinden Aydın ilinde "Yeşil Kart" ve "Kömür Yardımı" alan kişiler çalışmamızın ana evrenini oluşturmuştur. Çalışmamızın örneklem büyüklüğü, SYDV Bölge Müdürlüğü'nden alınan Aydın ili verileriyle aşağıdaki tablo ve formüller yardımıyla hesaplanmıştır.

2012 YILINDA AYDIN İLİNDEKİ VAKIFLARIN YAPTIKLARI FAALİYETLER

VAKFIN ADI	YEŞİL KART	KÖMÜR YARDIMI
AYDIN İLİ SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKIFLARI	19150	9726

Tezimiz Aydın ilini kapsadığından Aydın ilinde konuya ilişkin verileri bulabildiğimiz SYDV'lere ait bilgiler tarafımızdan tabloya dönüştürülmüştür. Sosyal yardımlaşma vakıfları ilçe müdürlüklerine dağılmış, ancak bizim elde edebildiğimiz veriler Aydın iline ait tüm ilçeleri kapsamamaktadır. Bu sebeple yoksul ailelerin daha yoğunlukla bulunduğu inanan ilçelerdeki verilere ulaşılabilmiştir. Bu kapsamda 7 önemli ilçe (Merkez ilçe, Bozdoğan, Buharkent, Köşk, Nazilli, Sultanhisar, Söke) veri tabanını oluşturmaktadır. Tabloya göre Aydın'da bulunan SYD Bölge Müdürlüğü'nden alınan veriler doğrultusunda yeşil kart kullananların sayısı 19.150, kömür yardımı alanların sayısı 9.726'dır. Dolayısıyla ana evrenimizi oluşturan kişi sayısı 28.826'dır.

Veriler formülize edilmeye çalışıldığında; olayın görülüş sıklığı;

-Evrendeki eleman sayısı bilinmiyorsa

$$n = \frac{t^2 p \cdot q}{d^2}$$

- Evrendeki eleman sayısı biliniyorsa

$$n = \frac{N t^2 p \cdot q}{d^2(N-1) + t^2 p \cdot q}$$

Formülleri uygulanır.

Formüllerde

N= Evrendeki birey sayısı

n= Örneklem alınacak birey sayısı

p= İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı)

q= İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-p)

t= Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer

d = Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen $\pm$ sapma olarak simgelenmiştir (Efe, 2000).

Formüller yardımıyla %5 hata payı ile %95 güven aralığında örneklem büyüklüğü 269 olarak hesaplanmıştır.

Anket çalışmasıyla birlikte Aydın'da ki yoksul kişilerin dışlanma durumları ölçülmek istenmiştir. Ocak 2013'de başlanan anket çalışması; pilot uygulamayla kazanılan tecrübeyle anket sorularımızın kapsamı değiştiğinden Mayıs 2013'de tamamlanabilmiştir.

Anket formu Aydın ilçelerinde ki SYDV vakıflarına verilmiş yetkili birim memurlarınca uygulanmıştır. SYDV ilçe müdürlüklerinin tamamından geri dönüş sağlanmış olup gelen anketlerin değerlendirmesi bu yönde gerçekleştirilmiştir.

Anketimiz içerisinde alan soruları olduğunu düşündüğümüz “Dışlanma” ve “Dışlama” sorularını içeren 21 soru için güvenilirlik analizi yapılmış ve cronbach alfa katsayısı 0,838 bulunmuştur.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,838	21

3.3. ANKET SONUÇLARI VE YORUMLARI

Çalışmanın bu bölümünde Aydın'da yapılan anketlerden sağlanan veriler SPSS 19 kullanılarak analiz edilmiştir. Frekans tabloları oluşturularak çalışmanın ulaştığı genel sonuçlara yer verilmiştir

Çizelge 3.1. Demografik Durum

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Cinsiyet	Kadın	140	52,0	52,0	52,0
	Erkek	129	48,0	48,0	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Yaş	18-25	36	13,4	13,4	13,4
	26-30	30	11,2	11,2	24,5
	31-35	41	15,2	15,2	39,8
	36-40	27	10,0	10,0	49,8
	41-45	36	13,4	13,4	63,2
	46-50	22	8,2	8,2	71,4
	51-55	12	4,5	4,5	75,8
	56-60	11	4,1	4,1	79,9
	61-65	10	3,7	3,7	83,6
	66+	44	16,4	16,4	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Medeni Durum	Evli	133	49,4	49,4	49,4
	Hiç evlenmemiş	52	19,3	19,3	68,8
	Boşanmış	33	12,3	12,3	81,0
	Ayrı yaşıyor	8	3,0	3,0	84,0
	Birlikte yaşıyor	2	,7	,7	84,8
	Dul/eşi vefat etmiş	41	15,2	15,2	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	

Demografik Durum tablosunda katılımcılara ait cinsiyet, yaş ve medeni durumlarına ait bilgiler yer almaktadır. Buna göre ankete katılan 269 kişinin % 52,2'si kadın, %48'i ise erkektir. Katılan kişiler yaşları itibarıyla değerlendirildiğinde %16,4 değeri ile en yüksek değer 66 ve üzeri yaş dilimine ait olduğu görülmektedir. Yapılan toplam anketlerin sonucunda en düşük değer ise %3,7 ile 61-65 yaş aralığındadır.

Ankete katılanların medeni durumları göz önünde bulundurulacak olursa katılımcıların %49,4'ü evli bireylerden, %19,3'ü hiç evlenmemiş katılımcılardan oluşurken %3'ü ise ayrı yaşamaktadır. Yine tabloya göre dul ya da eşi vefat etmişler katılımcılar ise toplam katılımcıların %15,2'sidir.

Çizelge 3.1.'in Devamı

Eğitim durumu	Okur-yazar değil	68	25,3	25,9	25,9
	Okur-yazar	12	4,5	4,6	30,4
	İlkokul mezunu	117	43,5	44,5	74,9
	Ortaokul mezunu	28	10,4	10,6	85,6
	Lise mezunu	23	8,6	8,7	94,3
	Üniversite mezunu	14	5,2	5,3	99,6
	Lisansüstü	1	,4	,4	100,0
	Toplam	263	97,8	100,0	
	Missing Sy Istem	6	2,2		
	Toplam	269	100,0		

Genel toplamda eğitim durumu incelendiğinde ankete katılanların %44,5'nin ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. %25,9 ile okuma ve yazması olmayanları, %10,6 ile ortaokul mezunları takip etmektedir. Üniversite mezunlarının sayısı ise katılımcıların sadece %5,3'ünü oluşturmaktadır.

Çizelge 3.2. Çalışma Durumu

	Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde	
Çalışma Durumu	Emekli	3	1,1	1,1	1,1
	Öğrenci	9	3,3	3,4	4,6
	Ev hanımı	93	34,6	35,4	39,9
	Çiftçi	13	4,8	4,9	44,9
	Düzensiz çalışan	42	15,6	16,0	60,8
	Kendi işinde çalışan	3	1,1	1,1	62,0
	Özel sektörde çalışan işçi yada büro çalışanı	11	4,1	4,2	66,2
	Bir kamu kurumunda çalışan işçi	3	1,1	1,1	67,3
	Devlet memuru	1	,4	,4	67,7
	Çalışmıyorum, ümidim yok	36	13,4	13,7	81,4
	İş arıyorum	49	18,2	18,6	100,0
	Toplam	263	97,8	100,0	
	Missing System	6	2,2		
	Toplam	269	100,0		

Çizelgede çalışma durumu incelendiğinde ankete katılanların %35,4'ü ev hanımı olarak ilk sırada yer almaktadır. Bu da yoksul kesimde bayanların iş gücüne katılımının az olduğunu göstermektedir. İkinci sırada %18,6 ile iş arayanlar gelmektedir. Üçüncü sırada ise %16 ile düzensiz çalışanlar bulunmaktadır. Çalışmıyorum, ümidim yok diyenler ise katılımcıların %13,7'sini oluşturmaktadır.

Çizelge 3.3. Göç Durumu ve Nedenleri

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Şu anda yaşadığınız yerleşim yerine göçle mi geldiniz?	Evet	110	40,9	42,5	42,5
	Hayır	149	55,4	57,5	100,0
	Toplam	259	96,3	100,0	
	Missing System	10	3,7		
	Toplam	269	100,0		
Yaşadığınız yerleşim yerine göç ile geldiyseniz, neden göç ettiniz?	İş	32	11,9	26,9	26,9
	Eğitim	6	2,2	5,0	31,9
	Sağlık	1	,4	,8	32,8
	Geçim sıkıntısı	53	19,7	44,5	77,3
	Güvenlik	5	1,9	4,2	81,5
	Evlilik	9	3,3	7,6	89,1
	Diğer	13	4,8	10,9	100,0
	Toplam	119	44,2	100,0	
	Missing System	150	55,8		
	Toplam	269	100,0		

Göçün, dışlanma sorunsalı açısından önemli bir veri sağlayabileceği düşüncesinden hareketle, göç başlığı üzerinde durulmak istenmiştir. Göç Durumu ve Nedenleri tablosu incelendiğinde yine katılımcıların %57,5'inin yaşadıkları yere göçle gelmedikleri görülmektedir. Görüşülen kişinin, yaşanan ile göç ile gelip gelmediğine ilişkin soruya verilen cevaplardan katılımcıların yarısından fazlasının yerli olduğunu anlamaktayız. Yine tabloya göre şu an oturdukları yere göçle gelenler, toplamın %42,5'ini oluşturmaktadır.

Göç etme nedenleri sorulduğunda en çok geçim sıkıntısı sebep gösterilmiştir. Zira geçim sıkıntısı sebebiyle göç edenler katılımcıların %44,5 ile en fazla üzerinde durulan seçenek olmuştur. Dolayısıyla süreçte göçün doğrudan ve/veya dolaylı olarak iktisadi nedenlerin ağırlıkta (para kazanılamaması ve iş olanaklarının yetersizliği) olduğunu görmekteyiz.

Yüzdeler değerlendirilmeler dikkate alındığında geçim sıkıntısı nedeniyle göçün ardından iş sebebiyle göç, gelmektedir..

Çizelge 3.4. Hanehalkının Aylık Ortalama Geliri-Gideri-İdeal Geliri

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Aylık gelir	Geliri yok	55	20,4	20,8	20,8
	0-729	151	56,1	57,0	77,7
	730-1100	33	12,3	12,5	90,2
	1101-1500	15	5,6	5,7	95,8
	1501-1900	5	1,9	1,9	97,7
	1901-2300	3	1,1	1,1	98,9
	2301-2700	1	,4	,4	99,2
	2701-3100	2	,7	,8	100,0
	Toplam	265	98,5	100,0	
	Missing System	4	1,5		
Toplam	269	100,0			
Aylık Gider	0-729	132	49,1	50,4	50,4
	730-1100	88	32,7	33,6	84,0
	1101-1500	31	11,5	11,8	95,8
	1501-1900	6	2,2	2,3	98,1
	1901-2300	4	1,5	1,5	99,6
	2701-3100	1	,4	,4	100,0
	Toplam	262	97,4	100,0	
	Missing System	7	2,6		
	Toplam	269	100,0		
Aylık İdeal Gelir	0-729	33	12,3	12,5	12,5
	730-1100	65	24,2	24,6	37,1
	1101-1500	100	37,2	37,9	75,0
	1501-1900	39	14,5	14,8	89,8
	1901-2300	6	2,2	2,3	92,0
	2301-2700	8	3,0	3,0	95,1
	2701-3100	13	4,8	4,9	100,0
	Toplam	264	98,1	100,0	
	Missing System	5	1,9		
Toplam	269	100,0			

Bu çizelgedeki sorularla hane halkının aylık gelir-gider ve ideal gelirleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ankete katılan 269 kişinin hanehalkı aylık ortalama gelirleri %57 ile 0-729 TL diliminde en yüksek orana sahipken bunu %12,5 ile 1101-1500 diliminde yer alanlar izlemiştir. Genel toplamda en düşük oran ise %0,8 ile 2701-3100 diliminde yer alanlardır. Asgari ücreti temsilen seçilen 0-729TL gelir diliminde ise ankete katılanların %57'si yer almaktadır. Bu veriler ışığında yoksul kesimin iş gücü piyasasında asgari ücret karşılığında istihdam edildiğini görebiliriz.

Aylık gidere bakıldığında en yüksek orana sahip olan %50,4 ile 0-729 TL diliminde yer alanlarken bunu %33,6 ile 730-1100 diliminde yer alanlar izlemiştir.

Aylık ideal gelirlere bakıldığında ise anket sonuçlarına göre katılımcıların olmasını istedikleri ortalama aylık ideal gelirleri %37,9 ile 1101-1500 TL'dir.

Rakamlara bakıldığında aylık giderin düşünülen ideal gelirin kabaca üçte ikisine tekabül ettiği fark edilebilmektedir.

Çizelge 3.5. Hanede Yaşayan Toplam Kişi Sayısı

	Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Hanede yaşayan kişi sayısı	1	36	13,4	13,6
	2	42	15,6	15,9
	3	39	14,5	14,8
	4	69	25,7	26,1
	5	36	13,4	13,6
	6	25	9,3	9,5
	7	9	3,3	3,4
	8	6	2,2	2,3
	9	1	,4	,4
	11 ve üstü	1	,4	,4
	Toplam	264	98,1	100,0
	Missing System	5	1,9	
	Toplam	269	100,0	

Bu çizelge de hanede yaşayan kişi sayıları belirtilmiştir. Bu veriler katılımcıların hane büyüklüklerini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Genel toplamda hane büyüklükleri incelendiğinde %26,1 ile dört kişinin yaşadığı haneler öne çıktığı görülmektedir. Bunu %15,9 ile iki kişilik ve %14,8 ile 3 kişilik haneler izlemektedir.

Çizelge 3.6. Hanedeki Çocuk Sayısı ve Okul Durumları

		Hanedeki çocuk sayısı ve yaşları		Toplam
		Gidiyor	Gitmiyor	
1. Çocuk	0-10	32	35	67
	11-20	56	18	74
	21 ve üzeri	8	34	42
	Toplam	96	87	183
2. Çocuk	0-10	24	24	48
	11-20	43	7	50
	21 ve üzeri	1	24	25
	Toplam	68	55	123
3. Çocuk	0-10	16	12	28
	11-20	15	7	22
	21 ve üzeri	4	10	14
	Toplam	35	29	64
4. Çocuk	0-10	6	6	12
	11-20	10	2	12
	21 ve üzeri	2	2	4
	Toplam	18	10	28
5. Çocuk	0-10	1	2	3
	11-20	5	1	6
	21 ve üzeri	0	1	1
	Toplam	6	4	10
6. Çocuk	0-10	0	1	1
	11-20	3	1	4
	Toplam	3	2	5

Çizelge 3.6.'da hanedeki çocuk sayısı ile çocuk yaşları hakkında katılımcıların bilgisi bulunmaktadır. Buna göre hanede birinci çocuk için okula giden sayısının yoğun olduğu yaş aralığının 11-20, okula gitmeyen sayısının yoğun olduğu yaş aralığının ise 0-10 yaş aralığı olduğu görülmektedir. Yine tabloda görüldüğü üzere ikinci çocuk için yoğunlukla okula giden yaş aralığı 11-20 yaş, üçüncü çocuk için 0-10 yaş ile 11-20 yaş, dördüncü çocuk için 11-20 yaş, beşinci çocuk için 11-20 yaş altıncı çocuk için 11-20 yaş aralığındadır. Bu veriler ışığında yoksul kesimde 21 ve üzerinde ki çocukların okula gitme oranının düşük olduğu görülebilmektedir. Bu sonuç ise dar gelir grubunun çocuklarına temel eğitimi sağladıktan sonra okula göndermediğini düşündürmektedir.

Çizelge 3.7. Evin Mülkiyet Durumu

	Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde	
Evinizin Mülkiyet Durumu	Kendi evimiz	105	39,0	39,6	39,6
	Kira	92	34,2	34,7	74,3
	Diğer	7	2,6	2,6	77,0
	Kira ödenmeden kullanılıyor	61	22,7	23,0	100,0
	Toplam	265	98,5	100,0	
	Missing System	4	1,5		
	Toplam	269	100,0		

“Oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir?” sorusuyla katılımcıların ev sahipliği durumu saptamaya çalışılmıştır. Ankete katılanların %39,6’sı kendi evinde otururken, %34,7’si kirada oturmaktadır. %23’ü ise oturduğu konutu herhangi bir ücret ödemeden kullanmaktadır. Bu durum, akraba ve dost ilişkilerinin belli bir oranda dahi olsa devam ettiğini göstermektedir.

Çizelge 3.8. Ailenin Yaşadığı Konut Tipi Ve Konuta İlişkin Özellikler

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Oturduğunuz konutun türü nedir?	Konut yok	2	,7	,7	,7
	Müstakil ev	148	55,0	55,0	55,8
	Apartman dairesi	76	28,3	28,3	84,0
	Çadır/Baraka	3	1,1	1,1	85,1
	Gecekondu	31	11,5	11,5	96,7
	Diğer	9	3,3	3,3	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Hanede kullanılan suyu nasıl tedarik ediyorsunuz?	Dışarıda çeşme	28	10,4	10,5	10,5
	Ev dışında musluk suyu	18	6,7	6,7	17,2
	Ev içinde musluk suyu	216	80,3	80,9	98,1
	Diğer	2	,7	,7	98,9
	Kuyu	3	1,1	1,1	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		
Ev içerisinde banyo var mı?	Evet	237	88,1	88,1	88,1
	Hayır	32	11,9	11,9	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Hanede kullandığınız tuvalet için hangisi doğrudur?	Umumi tuvalet	24	8,9	8,9	8,9
	Evin dışında	73	27,1	27,1	36,1
	Evin içinde	156	58,0	58,0	94,1
	Evin içinde ve dışında	15	5,6	5,6	99,6
	Diğer	1	,4	,4	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Oturduğunuz konutu nasıl ısıtılıyorsunuz?	Soba	250	92,9	92,9	92,9
	Kombi/kat kaloriferi	2	,7	,7	93,7
	Merkezi ısıtma kalorifer	1	,4	,4	94,1
	Elektrikli ısıtıcı	14	5,2	5,2	99,3
	Klima	2	,7	,7	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Evde yemek pişirmede hangi kaynağı kullanıyorsunuz?	Tüp gaz	237	88,1	88,4	88,4
	Elektrik	2	,7	,7	89,2
	Doğalgaz	2	,7	,7	89,9
	Odun-kömür	18	6,7	6,7	96,6
	Tezek	6	2,2	2,2	98,9
	Diğer	3	1,1	1,1	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		

Katılımcıların konut tipleri araştırılmış ve bu araştırmaya göre katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde katılımcıların %0,7'sinin konutu bulunmamaktadır. Yine katılımcıların %55,0'i müstakil evde otururken %28,3'ü apartman dairesinde, %11,5'i ise gecekonduya oturmaktadır.

Kişilerin kullandıkları suyu tedarik yöntemleri ele alındığında katılımcıların %80,9'u ev içindeki musluk suyunu kullanmaktayken %6,7'i ev dışında musluk

suyundan tedarik sağlamaktadır. %1,1'lik dilimde ise kuyu suyu kullananların olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %88,1'i hane içinde banyoya sahipken %11,9'u ise hane içinde banyoya sahip değildir. Yine tabloya göre katılımcıların %58'inin hanesinde tuvalet evin içindeyken %27,1'inde evin dışındaki tuvaleti kullanmaktadır. Katılımcıların %92,9'u sobayla ısınma ihtiyacını karşılarken %5,2'si elektrikli ısıtıcı ile oturdukları konutu ısıtmaktadırlar. %0,7'si kombi ya da kat kaloriferi kullanırken yine aynı oranda klima kullanıcılarından söz etmek mümkün. En düşük kullanım oranında ısınma ihtiyacını da %0,4 ile merkezi ısıtma kalorifer karşılamaktadır.

Tablonun son bölümünden anlaşılacağı üzere tüp gazla evde yemek pişirilme yoğunlukla kullanılmaktadır. Katılımcıların %6,7'si de odun-kömür ile yemek pişirme ihtiyacını karşılamaktadır. Yine tabloya bakıldığında tezek ile yemek pişirmeyi gerçekleştirenler toplam katılımcıların % 2,2'sini oluşturmaktadır.

Çizelge 3.9. Konuttaki Oda Sayısı

	Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Hanede Toplam Oda sayısı	1	9	3,3	3,4
	1+1	67	24,9	25,1
	2+1	123	45,7	46,1
	3+1	62	23,0	23,2
	4+1	6	2,2	2,2
	Total	267	99,3	100,0
	Missing System	2	,7	
	Total	269	100,0	

“Mutfak, tuvalet ve banyo hariç oturduğunuz evde (salon dâhil) kaç tane oda vardır?” sorusuyla katılımcıların yaşadıkları konut alanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tabloya göre katılımcıların %46,1'i “2+1” konutta oturmakta iken, %25,1'i ise “1+1” olarak ifade edilen konutlarda yaşamaktadır. “3+1”ler de oturanlar ise katılımcıların %23,2'sini oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında Aydın ilinde yaşayan yoksul diye ifade edilebilecek insanların konut alanı bakımından kısmen dar alanlı hanelerde yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Çizelge 3.10. Faturaları Karşılıyama ve Borçlanma Durumu

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Son bir yıl içerisinde ödeyemediğiniz faturanız oldu mu?	Evet	129	48,0	48,7	48,7
	Hayır	136	50,6	51,3	100,0
	Toplam	265	98,5	100,0	
	Missing System	4	1,5		
	Toplam	269	100,0		
Ödenemeyen Faturalar	Su	48	17,8	34,3	34,3
	Elektrik	61	22,7	43,6	77,9
	Ev telefonu	13	4,8	9,3	87,1
	Cep telefonu	18	6,7	12,9	100,0
	Toplam	140	52,0	100,0	
	Missing System	129	48,0		
	Toplam	269	100,0		
Temel ihtiyaçlarınız karşılamak için borçlandığınız oluyor mu?	Hiç borçlanmıyoruz	21	7,8	8,1	8,1
	Bazen borçlanıyoruz	127	47,2	48,8	56,9
	Sık sık borçlanıyoruz	60	22,3	23,1	80,0
	Hep borçla yaşıyoruz	52	19,3	20,0	100,0
	Toplam	260	96,7	100,0	
	Missing System	9	3,3		
	Toplam	269	100,0		
Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz?	Hiç bir zaman ödeyemiyorum	27	10,0	10,5	10,5
	Ara sıra ödeyebiliyorum	170	63,2	66,1	76,7
	Çoğu zaman ödeyebiliyorum	36	13,4	14,0	90,7
	Her zaman ödeyebiliyorum	24	8,9	9,3	100,0
	Toplam	257	95,5	100,0	
	Missing System	12	4,5		
	Toplam	269	100,0		

“Son bir yıl içerisinde parasızlık nedeniyle ödeyemediğiniz faturanız oldu mu?” sorusuna katılımcıların %48,7’s i evet %51,3’ü hayır cevabını vermiştir. Ödenemeyen Faturalar listesinde ise ilk sırayı %43,6 ile elektrik, ikinci sırayı %34,3 ile su seçeneği almıştır.

“Temel ihtiyaçlarınız karşılamak için borçlandığınız oluyor mu?” sorusunda katılımcılar %48,8 ile bazen borçlanıyoruz, %23,1 ile sık sık borçlanıyoruz, %20 ile hep borçta yaşıyoruz ve %8,1 ile de hiç borçlanmıyoruz demişlerdir.

“Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz?” sorusuna ise katılımcılar %66,1 ile “ara sıra ödeyebiliyorum”, %14 ile “çoğu zaman ödeyebiliyorum”, %9,3 ile de “Her zaman ödeyebiliyorum” ve %10 ile “Hiçbir zaman ödeyemiyorum” demişlerdir.

Borçlanmayla ilgili sorulara verilen cevaplar dikkate alındığında borçlanmanın yoksul hanelerde bir zorunluluk haline geldiği göze çarpmaktadır.

Çizelge 3.11. Sosyal Güvence ve Sağlık Hizmetlerine Erişim Durumu

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Sosyal güvence durumunuz	Sosyal güvencem yok	185	68,8	74,0	74,0
	SGK	61	22,7	24,4	98,4
	Özel sigorta	4	1,5	1,6	100,0
	Toplam	250	92,9	100,0	
	Missing System	19	7,1		
	Toplam	269	100,0		
Sağlık Hizmetlerine Erişim Durumu	Her zaman	55	20,4	20,8	20,8
	Çoğu zaman	29	10,8	10,9	31,7
	Bazen	59	21,9	22,3	54,0
	Nadiren	24	8,9	9,1	63,0
	Hiçbir zaman	98	36,4	37,0	100,0
	Toplam	265	98,5	100,0	
	Missing System	4	1,5		
	Toplam	269	100,0		
Sağlık Hizmetlerine Erişememe Nedeni	Mali gücüm yok	132	49,1	72,9	72,9
	Tedavi uzakta	14	5,2	7,7	80,7
	İlaç ve diğer tıbbi malzemelere ulaşamadım	9	3,3	5,0	85,6
	Bulduğum yerde sağlık ocağı yok	2	,7	1,1	86,7
	Zamanım yoktu	2	,7	1,1	87,8
	Diğer	21	7,8	11,6	99,4
	Doktora ulaşamadım	1	,4	,6	100,0
	Toplam	181	67,3	100,0	
	Missing System	88	32,7		
	Toplam	269	100,0		
Parasızlık Nedeniyle Ertelenen Hastalık	Evet	87	32,3	33,0	33,0
	Hayır	177	65,8	67,0	100,0
	Toplam	264	98,1	100,0	
	Missing System	5	1,9		
	Toplam	269	100,0		

Çizelge 3.11’de ankete katılanların sosyal güvence ve sağlık hizmetlerine erişim durumları ele alınmaktadır. “Sosyal güvence durumunuz nedir” sorusuna ankete katılanların %74’ü “sosyal güvencem yok” cevabını vermiştir. %24,4’lük kesim “SGK”, %1,6’lık kesim “özel sigorta” cevaplarını vererek sosyal güvence türlerini belirtmiştir. Görüşülen hanehalkı mensuplarından üçte iki oranındaki kesimin sağlık güvencesi dışında bulunuyor olması şüphesiz üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir husustur.

“Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşıyor musunuz?” sorusuyla katılımcıların sağlık hizmetlerine erişim durumu saptamaya çalışılmıştır. Ankete katılanların %37’si “Hiçbir zaman” seçeneğini işaretleyerek sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşamadıklarını belirtirken; %20,8’inin “Her zaman” seçeneğini, %10,9’unun “Çoğu zaman” seçeneğini, %22,3’ünün “Bazen” seçeneğini işaretlemesi, %9,1’nin “Nadiren” seçeneğini işaretlemesi genel olarak sağlık hizmetlerine erişimde büyük oranda problem yaşandığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların sağlık hizmetlerine erişimlerinde sorunlar yaşamasının nedenini ortaya koymaya çalışan “Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşıyorsanız, bunun en önemli sebebi nedir ?” sorusuna ankete katılanların %72,9’u “Mali gücüm yok” cevabını vermektedir. Katılımcıların %7,7’sinin “Tedavi uzakta”, %5’inin “İlaç ve diğer tıbbi malzemelere ulaşamadım”, %1,1’nin “Bulduğum yerde sağlık ocağı yok”, %1,1’nin “Zamanım yoktu”, %0,6’sının “Doktora ulaşamadım” yanıtını vermesi sağlık hizmetlerine erişimdeki en önemli sorunun mali güç yoksunluğu olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. “Hane halkı içerisinde son bir yılda parasızlık nedeniyle tedavisini ertelediğiniz hastalık durumu oldu mu ?” sorusuna %33’lük bir kesim “Evet” cevabını verirken %67’lik bir kesim “Hayır” cevabını vermektedir. Önceki sorularda katılımcıların çoğunlukla sosyal güvencelerinin bulunmadığı, mali güç yoksunluğundan dolayı sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşadıkları gibi sonuçlar çıkmasına rağmen aciliyet arz eden sağlık hizmetlerine erişimde farklı yollara gittikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 3.12. Engellilik ve Kronik Hastalık

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Kendiniz Dahil Ailede Engelli Birey Var mı?	Evet	60	22,3	23,6	23,6
	Hayır	194	72,1	76,4	100,0
	Toplam	254	94,4	100,0	
	Missing System	15	5,6		
	Toplam	269	100,0		
Engellilik Türü	Duygusal/ruhsal engelli	11	4,1	15,7	15,7
	Görme engelli	11	4,1	15,7	31,4
	Zihinsel engelli	21	7,8	30,0	61,4
	Ortopedik engelli	23	8,6	32,9	94,3
	İletişim engelli	4	1,5	5,7	100,0
	Toplam	70	26,0	100,0	
	Missing System	199	74,0		
	Toplam	269	100,0		
Bakıma Muhtaç Kişi Sayısı	Evet	51	19,0	20,2	20,2
	Hayır	202	75,1	79,8	100,0
	Toplam	253	94,1	100,0	
	Missing System	16	5,9		
	Toplam	269	100,0		

Engellilik ve Kronik Hastalık tablosu, aile içinde engelli birey bulunup bulunmadığı varsa engellilik türünün ne olduğunu ve bakıma muhtaç kaç kişinin olduğunu göstermektedir. Buna göre ankete katılan 269 kişiye sorulan “Kendiniz dâhil ailede engelli birey var mı?” sorusuna katılımcıların % 23,6 evet, %76,4’ü hayır demiştir. Katılan kişilerin engellilik türüne verdikleri cevaplarda ise çoğunlukla zihinsel(%30) ve ortopedik(32,9) engelli ön plana çıkmaktadır “Engellilik haricinde bakıma muhtaç kişi var mı?” sorusuna ise katılımcıların %20,2’si “evet”, %79,8’i ise “hayır” cevabını vermiştir.

Çizelge 3.13. Yardım Alma Durumu

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Herhangi Bir Kurum/kuruluş veya Başka bir Kaynaktan Yardım Alıyor musunuz?	Evet	118	43,9	46,3	46,3
	Hayır	137	50,9	53,7	100,0
	Toplam	255	94,8	100,0	
	Missing System	14	5,2		
	Toplam	269	100,0		
Son İki Yılda Yardım Alınan Kişi/kurumlar	Eş/dost/akraba	17	6,3	12,9	12,9
	Belediye	22	8,2	16,7	29,5
	Dini kurumlar	1	,4	,8	30,3
	SHÇEK	2	,7	1,5	31,8
	Sos. Yard. ve Day. Vakf.	80	29,7	60,6	92,4
	Diğer	10	3,7	7,6	100,0
	Toplam	132	49,1	100,0	
	Missing System	137	50,9		
	Toplam	269	100,0		
Aldığımız yardımlar düzenlimi düzensiz mi?	Düzenli	44	16,4	31,9	31,9
	Düzensiz	94	34,9	68,1	100,0
	Toplam	138	51,3	100,0	
	Missing System	131	48,7		
	Toplam	269	100,0		
Yardımların Bütçeye Katkısı	Kesinlikle katkısı oldu	55	20,4	39,3	39,3
	Ne oldu ne olmadı	61	22,7	43,6	82,9
	Katkısı olmadı	24	8,9	17,1	100,0
	Toplam	140	52,0	100,0	
	Missing System	129	48,0		
	Toplam	269	100,0		

Tablo 3.13'te ankete katılanların sosyal yardım alıp almadıkları, alınan yardım varsa hangi kuruluştan alındığı, yardımların istikrarı ve bütçeye etkisi ele alınmaktadır. "Herhangi bir kurum/kuruluş veya başka bir kaynaktan yardım alıyor musunuz?" sorusuna ankete katılanların %46,3'ü "evet", %53,7'si "hayır" cevabını vermiştir.

Tablo 3.13'te kalan diğer sorularla katılımcıların aldıkları yardımların nitelikleri saptanmaya çalışılmıştır. Sosyal yardım alan katılımcıların yardım aldıkları kişi/kurumlarda özellikle %60,6 oranıyla Sos. Yard. Ve Day. Vakf. Öne çıkmaktadır. Eş/dost/akraba seçeneğine baktığımızda %12,9 da kaldığını görmekteyiz. Ancak daha önceki sorularımızdan olan evin mülkiyet durumu sorumuza verilen cevaplarda eş/dost/akraba ilişkilerinin güçlü olduğunu söylemiştik ve burada da aynı sonucu beklemekteydik. Ancak katılımcıların verdiği cevaplara göre kişilerin, büyük fedakarlık gerektirmeyen konularda çevre desteğini almadıklarını görmekteyiz

Alınan yardımın düzenli olup olmadığı incelendiğinde ise katılımcıların %31,9'u yardımların düzenli olduğunu, %68,1'i düzensiz olduğunu belirtmişlerdir. Yardımların bütçeye katkısını saptamaya çalıştığımız soruda ise ön plana çıkan seçenek, %43,6 ile “ne oldu ne olmadı” cevabıdır.

Çizelge 3.14. Eğlenme, Dinlenme ve Kültürel Faaliyetlerine Katılım Durumu

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Sosyal Faaliyet Durumu	Her hafta/haftada birkaç kez	13	4,8	4,9	4,9
	Ayda 1-2 kez	14	5,2	5,3	10,2
	2-3 ayda bir	15	5,6	5,7	15,9
	Daha seyrek	24	8,9	9,1	25,0
	Hiç	198	73,6	75,0	100,0
	Toplam	264	98,1	100,0	
	Missing System	5	1,9		
	Toplam	269	100,0		
Sosyal Faaliyetlere Katılamama Nedeni	Ekonomik bedel	161	59,9	63,9	63,9
	Hasta/engel hali	16	5,9	6,3	70,2
	Yoğun çalışma hayatı	11	4,1	4,4	74,6
	Çocuk bakıyor olmak	13	4,8	5,2	79,8
	Ulaşım masrafları	21	7,8	8,3	88,1
	Diğer	30	11,2	11,9	100,0
	Toplam	252	93,7	100,0	
	Missing System	17	6,3		
Toplam	269	100,0			

Eğlenme, Dinlenme ve Kültürel Faaliyetlerine Katılım Durum tablosunda katılımcıların sosyal faaliyetlere katılma sıklığı ve sosyal faaliyetlere katılamama nedeni sorulmuştur. Görüşülen kesimin sosyalleşmesini ölçmeye çalıştığımız “Eğlenme, dinlenme ve kültürel faaliyetleri ne sıklıkla yaparsınız?” sorusuna, ankete katılan 269 kişinin yüzde %75’i, “hiç” cevabını vermiştir. Dolayısıyla kent ile ilişkinin bu derece az olması üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Katılımcıların sosyal faaliyetlere katılamama nedeni ise %63,9 ile “ekonomik bedel” olmuştur.

Çizelge 3.15. Dışlanmanın Tür ve Boyutları

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	36	13,4	13,5	13,5
	Çoğu zaman	35	13,0	13,2	26,7
	Bazen	92	34,2	34,6	61,3
	Nadiren	24	8,9	9,0	70,3
	Hiçbir zaman	79	29,4	29,7	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Eğitim seviyenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	21	7,8	8,0	8,0
	Çoğu zaman	23	8,6	8,7	16,7
	Bazen	83	30,9	31,6	48,3
	Nadiren	20	7,4	7,6	55,9
	Hiçbir zaman	116	43,1	44,1	100,0
	Toplam	263	97,8	100,0	
	Missing System	6	2,2		
	Toplam	269	100,0		
Giyim-Kuşamınızdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	16	5,9	6,0	6,0
	Çoğu zaman	25	9,3	9,4	15,5
	Bazen	78	29,0	29,4	44,9
	Nadiren	30	11,2	11,3	56,2
	Hiçbir zaman	116	43,1	43,8	100,0
	Toplam	265	98,5	100,0	
	Missing System	4	1,5		
	Toplam	269	100,0		
Etnik kökeninizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	11	4,1	4,2	4,2
	Çoğu zaman	12	4,5	4,5	8,7
	Bazen	42	15,6	15,9	24,6
	Nadiren	19	7,1	7,2	31,8
	Hiçbir zaman	180	66,9	68,2	100,0
	Toplam	264	98,1	100,0	
	Missing System	5	1,9		
	Toplam	269	100,0		

Ankete katılanlara “dışlanma nedenleri” sorulduğunda %70,3’ü nadiren ve her zaman arasında değişen derecelerde yoksulluktan dolayı dışlanma yaşamaktadır. Yani görüşülen kişilerin üçte ikisinden fazlası yoksul olduğu için kendini toplumdaki dışlanmış hissetmektedir. Sırasıyla katılımcıların %55,9’u eğitim seviyesinden, %56,1’i giyim-kuşamından, %31,8’i etnik kökeninden dolayı nadiren ve her zaman arasında değişen derecelerde dışlanma yaşamaktadırlar.

Çizelge 3.15.'in Devamı

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
ŞiVENİZDEN DOLAYI KENDİNİZİ TOPLUMDAN DIŞLANMIŞ HİSSETTİNİZ Mİ?	Her zaman	5	1,9	1,9	1,9
	Çoğu zaman	11	4,1	4,1	6,0
	Bazen	29	10,8	10,9	16,9
	Nadiren	14	5,2	5,3	22,2
	Hiçbir zaman	207	77,0	77,8	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
DİNİ İNANÇ/MEZHEBİNİZDEN DOLAYI KENDİNİZİ TOPLUMDAN DIŞLANMIŞ HİSSETTİNİZ Mİ?	Her zaman	3	1,1	1,1	1,1
	Çoğu zaman	4	1,5	1,5	2,6
	Bazen	13	4,8	4,9	7,5
	Nadiren	8	3,0	3,0	10,5
	Hiçbir zaman	239	88,8	89,5	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		
YAŞADIĞINIZ SEMT/MAHALLEDEN DOLAYI KENDİNİZİ TOPLUMDAN DIŞLANMIŞ HİSSETTİNİZ Mİ?	Her zaman	8	3,0	3,0	3,0
	Çoğu zaman	10	3,7	3,8	6,8
	Bazen	41	15,2	15,4	22,2
	Nadiren	15	5,6	5,6	27,8
	Hiçbir zaman	192	71,4	72,2	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
İŞSİZLİKTEN DOLAYI KENDİNİZİ TOPLUMDAN DIŞLANMIŞ HİSSETTİNİZ Mİ?	Her zaman	26	9,7	9,7	9,7
	Çoğu zaman	25	9,3	9,4	19,1
	Bazen	79	29,4	29,6	48,7
	Nadiren	24	8,9	9,0	57,7
	Hiçbir zaman	113	42,0	42,3	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		

Katılımcıların %22,2'si nadiren ve her zaman arasında değişen derecelerde şivesinden dolayı dışlanma yaşamaktayken, %10,5'i dini inanç ve mezhebenden, %27,8'i yaşadığı mahalleden, %57,7'si işsizlikten dolayı dışlanma yaşamaktadır.

Çizelge 3.15.'in Devamı

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Medeni durumunuzdan dolayı kendinizi toplulardan dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	9	3,3	3,4	3,4
	Çoğu zaman	8	3,0	3,0	6,3
	Bazen	38	14,1	14,2	20,5
	Nadiren	15	5,6	5,6	26,1
	Hiçbir zaman	198	73,6	73,9	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Yaptığınız işten dolayı kendinizi toplulardan dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	4	1,5	1,5	1,5
	Çoğu zaman	7	2,6	2,6	4,1
	Bazen	46	17,1	17,3	21,4
	Nadiren	17	6,3	6,4	27,8
	Hiçbir zaman	192	71,4	72,2	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Cinsiyetinizden dolayı kendinizi hiç dışlanmış hissettiniz mi?	Her zaman	4	1,5	1,5	1,5
	Çoğu zaman	2	,7	,7	2,2
	Bazen	5	1,9	1,9	4,1
	Nadiren	5	1,9	1,9	6,0
	Hiçbir zaman	251	93,3	94,0	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		

Kişilerin medeni durumlarından dolayı dışlanmaları ele alındığında ise katılımcıların %26,2'si nadiren ve her zaman arasında değişen derecelerde dışlanma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %27,8'i yaptığı işten dolayı dışlanma yaşarken%6'sı da cinsiyetinden dolayı dışlanma yaşadıklarını söylemişlerdir. Tüm bu veriler incelendiğinde dışlanma nedenleri açısından ilk üç sırada “yoksulluk, işsizlik ve eğitim” gelmektedir.

Çizelge 3.16. Başkalarını Dışlamamanın Tür ve Boyutları

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Etnik kökeni farklı komşuya yönelik düşünceniz?	İstemem	36	13,4	13,4	13,4
	Önemli değil	232	86,2	86,6	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Dini inancı/mezhebi farklı komşuya yönelik düşünceniz?	İstemem	35	13,0	13,1	13,1
	Önemli değil	232	86,2	86,9	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		
Sabıkalı komşuya yönelik düşünceniz?	İstemem	139	51,7	51,9	51,9
	Önemli değil	129	48,0	48,1	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Alkolik komşuya yönelik düşünceniz?	İstemem	190	70,6	70,9	70,9
	Önemli değil	78	29,0	29,1	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
AİDS hastası komşuya yönelik düşünceniz?	İstemem	177	65,8	65,8	65,8
	Önemli değil	92	34,2	34,2	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
	Missing System				
Eşcinsel komşuya yönelik düşünceniz?	İstemem	205	76,2	76,2	76,2
	Önemli değil	64	23,8	23,8	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	

Burada ise ankete katılanların başkalarını ne denli dışladıklarını belirli özellikleri olacak komşulara yönelik düşüncelerini ve bu tarz komşuları isteyip istemediklerini sorarak ölçmeye çalıştık. Katılımcıların %13,4'ü farklı etnik kökenden gelen komşuyu, %13,1'i dini inancı farklı komşuyu, %51,9'u sabıkalı komşuyu, %70,9'u alkolik komşuyu, %65,8'i AIDS'li komşuyu, %76,2'si eşcinsel komşuyu istememektedirler.

Çizelge 3.16.'nın Devamı

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Hayat kadını olan komşuya yönelik düşüncünüz?	İstemem	205	76,2	76,5	76,5
	Önemli değil	63	23,4	23,5	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Sizden daha yoksul olan komşuya yönelik düşüncünüz?	İstemem	33	12,3	12,3	12,3
	Önemli değil	236	87,7	87,7	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Sizden daha zengin olan komşuya yönelik düşüncünüz?	İstemem	29	10,8	10,8	10,8
	Önemli değil	240	89,2	89,2	100,0
	Toplam	269	100,0	100,0	
Sokakta yaşayan komşuya ilişkin düşüncünüz?	İstemem	66	24,5	24,6	24,6
	Önemli değil	202	75,1	75,4	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		

Katılımcıların %76,5'i hayat kadını olan komşuyu, %12,3'ü kendisinden daha yoksul olan komşuyu, %10,8'i daha zengin komşuyu, %24,6'sı ise sokakta yaşayan komşuyu istememektedirler. Dolayısıyla katılımcıların en çok dışladıkları gruplar "hayat kadını komşu, eşcinsel komşu ve alkolik komşudur. Bu sıralamada bize şunu göstermektedir: toplum, kendi değer yargılarının dışına çıkan davranışları kabul etmemektedir. Katılımcıların en az istemedikleri nitelikler incelendiğinde, komşularının etnik kökeni ve dini inancının farklı olması, zengin-fakir olmasının pek önemli olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3.17. Yoksulluğa Sebep Olan Faktörler

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Sizce yoksulluğa neden olan en önemli faktör hangisidir?	İş imkanlarının yetersizliği	158	58,7	59,0	59,0
	Eğitimsizlik	34	12,6	12,7	71,6
	Gelir dağılımının bozuk olması	37	13,8	13,8	85,4
	Kader	18	6,7	6,7	92,2
	Şanssızlık	8	3,0	3,0	95,1
	Tembellik	13	4,8	4,9	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		

Yoksulluğun nedenleştirilmesine ilişkin soru modülü değerlendirildiğinde katılımcıların yoksulluğu en çok istihdam sorunuyla ilişkilendirdikleri görülmektedir (yüzde 59). İkinci sırada da katılımcılar, yoksulluğu “gelir dağılımının bozuk olması” gibi yine yapısal bir nedenle ilişkilendirmektedirler. Üçüncü sırada %12,7 ile eğitimsizlik gelmektedir. Fatalistik yaklaşımla açıklayanlar ise %6,7 oranındadır.

Çizelge 3.18. Yoksullukla Mücadelede Politikaları

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Sizce devletin yoksullukla mücadelede etmesinde en önemli politikası hangisi olmalıdır?	İş imkânları arttırılmalı	187	69,5	69,8	69,8
	Temel ihtiyaçlar için mal yardımı Yapılmalı	13	4,8	4,9	74,6
	Gelir dağılımı düzeltilmesi	49	18,2	18,3	92,9
	Para yardımı yapılması	11	4,1	4,1	97,0
	Meslek edindirme kurslarının açılması	8	3,0	3,0	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		

Katılımcıların hepsi yukarıda sıralanan politikaları önemli bulmakla beraber; %4,9’u mal yardımını, %4,1’i para yardımını, %3’ü meslek edindirme kurslarının açılmasını öncelikli görmemektedirler. Önemli görülen politikaların başında %69,8 ile “iş imkânlarının arttırılması”, %18,3 ile “gelir dağılımının düzeltilmesi” gelmektedir. Bu veriler ışığında yoksul kesimin sanılanın aksine bir kambur olarak görülmemesi gerektiğini ve iş sağlandıği takdirde çalışabileceklerini ve bir yaşam standardına kavuşmayı istediklerini söyleyebiliriz.

Çizelge 3.19. (+,-)10 Yıllık Periyotta Türkiye'deki Yoksulluğun Değerlendirilmesi Genel Toplamda Beklentiler

		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Son 10 yıldır Türkiye'de yoksulluğun gelişimi konusunda ne düşünüyorsunuz?	Artıyor	142	52,8	53,0	53,0
	Azalıyor	67	24,9	25,0	78,0
	Ne artıyor ne azalıyor	59	21,9	22,0	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Sizce önümüzdeki 10 yıl için Türkiye'de yoksulluk nasıl bir gelişim gösterir?	Artıyor	125	46,5	47,2	47,2
	Azalıyor	83	30,9	31,3	78,5
	Ne artıyor ne azalıyor	57	21,2	21,5	100,0
	Toplam	265	98,5	100,0	
	Missing System	4	1,5		
	Toplam	269	100,0		

Yoksulluğun gelişimine ilişkin beklentilerin ölçüldüğü bu soru modülünde katılımcıların %53'nün son 10 yıldır yoksulluğun arttığı düşüncesini paylaştıkları görülmektedir. Benzer şekilde gelecekte ki 10 yıl için yoksulluğun gelişimi sorulduğunda %47,2'si yoksulluğun artacağı, %31,3'ü azalacağı, %21,5'i herhangi bir değişiklik göstermeyeceği düşüncesindedir. Bu noktada katılımcıların yoksulluktan kurtulma konusunda çok ümitli olmadıklarını, yoksulluğun kemikleşmiş olabileceğini düşündüklerini söyleyebiliriz.

Çizelge 3.20. Hane Konut Kolaylıkları

Aşağıdaki konut kolaylıklarından hangilerine sahipsiniz?					
		Sayı	Yüzde(%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Televizyon	Var	254	94,4	94,8	94,8
	Yok	14	5,2	5,2	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Lcd Televizyon	Var	16	5,9	6,1	6,1
	Yok	247	91,8	93,9	100,0
	Toplam	263	97,8	100,0	
	Missing System	6	2,2		
	Toplam	269	100,0		
Buzdolabı	Var	250	92,9	93,3	93,3
	Yok	18	6,7	6,7	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Çamaşır Makinası	Var	221	82,2	82,5	82,5
	Yok	47	17,5	17,5	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Bulaşık Makinası	Var	30	11,2	11,3	11,3
	Yok	236	87,7	88,7	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Derin Dondurucu	Var	13	4,8	4,9	4,9
	Yok	253	94,1	95,1	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Telefon	Var	76	28,3	28,5	28,5
	Yok	191	71,0	71,5	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		
Cep Telefonu	Var	181	67,3	67,5	67,5
	Yok	87	32,3	32,5	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Uydu Anteni	Var	196	72,9	73,7	73,7
	Yok	70	26,0	26,3	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Bilgisayar	Var	31	11,5	11,7	11,7
	Yok	235	87,4	88,3	100,0

	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Video/VCD/CD Çalar	Var	26	9,7	9,8	9,8
	Yok	240	89,2	90,2	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Fırın	Var	142	52,8	53,0	53,0
	Yok	126	46,8	47,0	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Elektrik Süpürgesi	Var	140	52,0	52,2	52,2
	Yok	128	47,6	47,8	100,0
	Toplam	268	99,6	100,0	
	Missing System	1	,4		
	Toplam	269	100,0		
Halı Yıkama Makinası	Var	7	2,6	2,6	2,6
	Yok	259	96,3	97,4	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Kombi, Şofben, Su Isıtıcısı	Var	76	28,3	28,5	28,5
	Yok	191	71,0	71,5	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		
Küçük Tüp	Var	184	68,4	68,9	68,9
	Yok	83	30,9	31,1	100,0
	Toplam	267	99,3	100,0	
	Missing System	2	,7		
	Toplam	269	100,0		
İnternet	Var	23	8,6	8,6	8,6
	Yok	243	90,3	91,4	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		
Güneş Enerji Sistemi	Var	90	33,5	33,8	33,8
	Yok	176	65,4	66,2	100,0
	Toplam	266	98,9	100,0	
	Missing System	3	1,1		
	Toplam	269	100,0		

Genel toplamda eşya sahipliğine bakıldığında ise dikkati çeken oranlar şunlardır: Hanelerin %93,3'ünde buzdolabı, yüzde 82,5'inde çamaşır makinesi, %68,9'unda küçük tüp ve yüzde 53'ünde fırın varken, sadece % 11,7'sinde bilgisayar bulunmaktadır; İnternet bağlantısı ise ailelerin %8,6'sında bulunmaktadır. Televizyonun bulunduğu

haneler toplamın %94,8'ini oluşturmaktadır. Veriler göstermiştir ki televizyon dar gelirli ailelerin gelirlerine göre daha rahat elde edebildiği eğlence aracıdır. Hane konut kolaylıklarından şaşırtıcı olan bir sonuç da cep telefonu sahipliğidir. Toplamın içinde cep telefonu sahipliği %67,5'tir. Bu veriler ışığında cep telefonunun yoksul kesimde ihtiyaç ve imaj gereksinimini karşılayan bir araç olarak görüldüğünü düşünebiliriz.

3.4. ÇAPRAZ TABLO ANALİZİ SONUÇLARI

Bu bölümde eğitim durumunun borçlanma durumuna, ideal gelire ve dışlanmaya olan etkisi ile cinsiyetin dışlanmaya olan etkisini ölçmek için yaptığımız çapraz tablo analizleri yer almaktadır.

Çizelge 3.21. Eğitim durumunuz nedir? * Temel ihtiyaçlarınızı karşılamak için borçlandığınız oluyor mu? Sorularının Değerlendirilmesi

Eğitim durumunuz nedir? * Temel ihtiyaçlarınızı karşılamak için borçlandığınız oluyor mu? Crosstabulation			Temel ihtiyaçlarınızı karşılamak için borçlandığınız oluyor mu?				Toplam
			Hiç Borçlanmıyoruz	Bazen Borçlanıyoruz	Sık Sık Borçlanıyoruz	Hep Borçla Yaşıyoruz	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	6	38	11	11	66
		% within Eğitim durumunuz nedir?	9,1%	57,6%	16,7%	16,7%	100,0%
	Okur-yazar	Count	3	2	4	3	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	25,0%	16,7%	33,3%	25,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	6	51	30	26	113
		% within Eğitim durumunuz nedir?	5,3%	45,1%	26,5%	23,0%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	3	14	4	6	27
		% within Eğitim durumunuz nedir?	11,1%	51,9%	14,8%	22,2%	100,0%
	Lise mezunu	Count	1	12	4	5	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	4,5%	54,5%	18,2%	22,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	2	6	4	1	13
		% within Eğitim durumunuz nedir?	15,4%	46,2%	30,8%	7,7%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	1	0	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Toplam	Count	21	123	58	52	254	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	8,3%	48,4%	22,8%	20,5%	100,0%	

Tabloda ankete katılan katılımcıların eğitim durumları ile borçlanma durumları arasındaki ilişki incelenmektedir. Tabloya bakıldığında görülecektir ki eğitim seviyesi arttıkça borçlanma düzeyi düşmektedir. Örneğin okur-yazar olmayan katılımcıların %90.9'u borçla yaşarken, okur-yazar olan katılımcıların %75'i borç ile yaşamaktadır. Yine tabloya göre temel eğitim (ilkokul-ortaokul-lise) alan katılımcılar ile üniversite ve

lisansüstü eğitim alan katılımcılar karşılaştırıldığında kişilerin eğitim düzeyleri arttıkça borçlanma durumları azalma eğilimindedir

Çizelge 3.22. Eğitim durumunuz nedir? * Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz?
Sorularının Değerlendirilmesi

Eğitim durumunuz nedir? * Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz? Crosstabulation		Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz?				Toplam	
		Hiç Bir Zaman Ödeyemiyorum	Ara Sıra Ödeyebiliyorum	Çoğu Zaman Ödeyebiliyorum	Her Zaman Ödeyebiliyorum		
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	12	41	9	3	65
		% within Eğitim durumunuz nedir?	18,5%	63,1%	13,8%	4,6%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	8	1	2	11
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	72,7%	9,1%	18,2%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	12	74	14	11	111
		% within Eğitim durumunuz nedir?	10,8%	66,7%	12,6%	9,9%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	2	20	4	1	27
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,4%	74,1%	14,8%	3,7%	100,0%
	Lise mezunu	Count	1	13	3	5	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	4,5%	59,1%	13,6%	22,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	0	10	2	2	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	71,4%	14,3%	14,3%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	1	0	0	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	Count	27	167	33	24	251	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	10,8%	66,5%	13,1%	9,6%	100,0%	

Eğitim durumu ve borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz soruları arasında ki ilişkiyi incelemeye çalıştığımız bu soru modülünde eğitim seviyesinin kişilerin borçlarını ödeme eğilimini artırdığı görülmektedir. Örneğin okur-yazar olmayan katılımcıların hiçbir zaman borçlarını ödeyememe eğilimleri %18.5 iken, okur-yazar kesimin borçlarını hiçbir zaman ödeyememe oranı %0'dır. Yine tablo incelendiğinde temel

eğitim alan katılımcılar ile üniversite ve lisansüstü mezunu olan katılımcılar karşılaştırıldığında eğitim seviyesinin borç ödemeye karşı bilinçlendirdiği sonucu saptanabilmektedir. Aynı zamanda eğitim düzeyi arttıkça, gelir sağlama olanaklarının da artacağı göz önünde bulundurulursa eğitim düzeyinin bu nedenden dolayı da borçları ödeyebilme oranını yükselttiğini söyleyebiliriz.

Çizelge 3.23. Cinsiyet * Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi?
Sorularının Değerlendirilmesi

Cinsiyet * Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	17	21	43	12	46	139
		% within Cinsiyet	12,2%	15,1%	30,9%	8,6%	33,1%	100,0%
	Erkek	Count	19	14	49	12	33	127
		% within Cinsiyet	15,0%	11,0%	38,6%	9,4%	26,0%	100,0%
Total		Count	36	35	92	24	79	266
		% within Cinsiyet	13,5%	13,2%	34,6%	9,0%	29,7%	100,0%
Cinsiyet * Eğitim seviyenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Eğitim seviyenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	9	16	41	10	60	136
		% within Cinsiyet	6,6%	11,8%	30,1%	7,4%	44,1%	100,0%
	Erkek	Count	12	7	42	10	56	127
		% within Cinsiyet	9,4%	5,5%	33,1%	7,9%	44,1%	100,0%
Total		Count	21	23	83	20	116	263
		% within Cinsiyet	8,0%	8,7%	31,6%	7,6%	44,1%	100,0%
Cinsiyet * Giyim-Kuşamınızdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Giyim-Kuşamınızdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	7	11	36	18	65	137
		% within Cinsiyet	5,1%	8,0%	26,3%	13,1%	47,4%	100,0%
	Erkek	Count	9	14	42	12	51	128
		% within Cinsiyet	7,0%	10,9%	32,8%	9,4%	39,8%	100,0%
Total		Count	16	25	78	30	116	265
		% within Cinsiyet	6,0%	9,4%	29,4%	11,3%	43,8%	100,0%
Cinsiyet * Etnik kökeninizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Etnik kökeninizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	3	8	23	7	95	136
		% within Cinsiyet	2,2%	5,9%	16,9%	5,1%	69,9%	100,0%
	Erkek	Count	8	4	19	12	85	128
		% within Cinsiyet	6,3%	3,1%	14,8%	9,4%	66,4%	100,0%
Total		Count	11	12	42	19	180	264
		% within Cinsiyet	4,2%	4,5%	15,9%	7,2%	68,2%	100,0%

Çizelge 3.23.'ün Devamı

Cinsiyet * Şivenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Şivenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	2	9	13	3	110	137
		% within Cinsiyet	1,5%	6,6%	9,5%	2,2%	80,3%	100,0%
	Erkek	Count	3	2	16	11	97	129
		% within Cinsiyet	2,3%	1,6%	12,4%	8,5%	75,2%	100,0%
Total		Count	5	11	29	14	207	266
		% within Cinsiyet	1,9%	4,1%	10,9%	5,3%	77,8%	100,0%
Cinsiyet * Dini inanç/Mezhebinizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Dini inanç/Mezhebinizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	0	1	7	4	126	138
		% within Cinsiyet	,0%	,7%	5,1%	2,9%	91,3%	100,0%
	Erkek	Count	3	3	6	4	113	129
		% within Cinsiyet	2,3%	2,3%	4,7%	3,1%	87,6%	100,0%
Total		Count	3	4	13	8	239	267
		% within Cinsiyet	1,1%	1,5%	4,9%	3,0%	89,5%	100,0%
Cinsiyet * Yaşadığınız semt/mahalleden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Yaşadığınız semt/mahalleden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	2	6	20	6	103	137
		% within Cinsiyet	1,5%	4,4%	14,6%	4,4%	75,2%	100,0%
	Erkek	Count	6	4	21	9	89	129
		% within Cinsiyet	4,7%	3,1%	16,3%	7,0%	69,0%	100,0%
Total		Count	8	10	41	15	192	266
		% within Cinsiyet	3,0%	3,8%	15,4%	5,6%	72,2%	100,0%

Cinsiyet * İşsizlikten dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			İşsizlikten dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	10	15	33	10	71	139
		% within Cinsiyet	7,2%	10,8%	23,7%	7,2%	51,1%	100,0%
	Erkek	Count	16	10	46	14	42	128
		% within Cinsiyet	12,5%	7,8%	35,9%	10,9%	32,8%	100,0%
Total		Count	26	25	79	24	113	267
		% within Cinsiyet	9,7%	9,4%	29,6%	9,0%	42,3%	100,0%
Cinsiyet * Medeni durumunuzdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Medeni durumunuzdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	6	6	20	8	99	139
		% within Cinsiyet	4,3%	4,3%	14,4%	5,8%	71,2%	100,0%
	Erkek	Count	3	2	18	7	99	129
		% within Cinsiyet	2,3%	1,6%	14,0%	5,4%	76,7%	100,0%
Total		Count	9	8	38	15	198	268
		% within Cinsiyet	3,4%	3,0%	14,2%	5,6%	73,9%	100,0%
Cinsiyet * Yaptığımız işten dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Yaptığımız işten dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	2	5	20	8	103	138
		% within Cinsiyet	1,4%	3,6%	14,5%	5,8%	74,6%	100,0%
	Erkek	Count	2	2	26	9	89	128
		% within Cinsiyet	1,6%	1,6%	20,3%	7,0%	69,5%	100,0%
Total		Count	4	7	46	17	192	266
		% within Cinsiyet	1,5%	2,6%	17,3%	6,4%	72,2%	100,0%
Cinsiyet * Cinsiyetinizden dolayı kendinizi hiç dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Cinsiyetinizden dolayı kendinizi hiç dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Cinsiyet	Kadın	Count	3	1	2	3	129	138
		% within Cinsiyet	2,2%	,7%	1,4%	2,2%	93,5%	100,0%
	Erkek	Count	1	1	3	2	122	129
		% within Cinsiyet	,8%	,8%	2,3%	1,6%	94,6%	100,0%
Total		Count	4	2	5	5	251	267
		% within Cinsiyet	1,5%	,7%	1,9%	1,9%	94,0%	100,0%

Cevaplar, 5'li likert ölçeğine göre “her zaman”, “çoğu zaman” “bazen”, “nadiren” “hiçbir zaman” şeklinde alınmıştır. Bütün tablo incelenip, toplam yüzdeler dikkate alındığında dışlanma nedenleri arasında “yoksulluk” yaklaşık yüzde 71’lik bir oranda ilk sırada yer almaktadır yani neredeyse görüşülen üç kişiden ikisi yoksul olduğu için kesin olarak kendini toplumdan dışlanmış hissetmektedir. Kadın ve erkek değerlendirildiğinde iki kesiminde yoksulluktan dolayı dışlanmayı yoğun olarak hissettikleri görülmektedir.

Diğer nedenlerden olan işsizlik ile değerlendirdiğimizde yine dışlanmanın yüksek oranda (yüzde 57.7) olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. İşsizliğin yoksulluğu tetiklediği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda dışlanmanın bizler için maalesef şaşırtıcı olmadığını söyleyebiliriz. Tablo incelendiğinde işsizliğin kadınlara göre erkeklerde daha fazla dışlanmaya neden olduğu görülecektir. Bu da yoksul kesimde çalışmanın erkelere ait temel bir görev olduğunu –ki ankete katılan 140 kadının 93’ü ev hanımıdır- ve bu görevi yerine getirememenin verdiği başarısızlık hissini daha derinden hissedeceklerini bize göstermektedir.

Giyim kuşam seçeneğinin de dışlanma nedenleri arasında öne çıktığını görebiliriz. Ancak şaşırtıcı olan erkeklerin giyim kuşamdan dolayı kadınlara oranla daha fazla dışlanma hissetmeleridir. Çalışma oranları dikkate alındığında erkeklerin iş hayatından dolayı kadınlara oranla sosyoekonomik düzeyleri farklı çevrelerde daha fazla bulduklarını ve süreç içerisinde bu çevrelerle bir kıyaslamaya gidebileceklerini ve bu kıyaslama sonucunda kendi profillerinin ne durumda olduğunu analiz edebileceklerini mantıksal olarak söyleyebiliriz. Kadınlar içinse durum, tam tersidir. Çünkü kadınlar yaşadıkları semtlerde kendileri gibi gelir düzeyleri düşük ailelerle yaşamakta olduğu düşünülürse bir kıyaslama yapabilecek ortamlarının olmayışı bu konuda onların kendilerini erkeklere oranla daha az dışlanmış hissetmelerini normal kılar. Tüm bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda giyim kuşamdan dolayı erkeklerin kendilerini dışlanmış hissetmelerinin nedeni olarak bu farkındalığı söyleyebiliriz.

Dışlanmanın yüksek oranlarda olduğu bir diğer neden ise eğitim düzeyidir. Eğitim seviyesi incelendiğinde dışlanmanın yüksek seviyelerde seyrettiği (yüzde 55.1), kadın ve erkeklerde ise eşit olarak hissedildiği görülmektedir. Etnik köken (yüzde 31.8) ve şiveden (yüzde 32.2) dolayı dışlanma oranlarına baktığımızda rakamların birbirine

çok yakın olduğu görülmektedir. Şivenin bozuk olması yoğunlukla etnik köken ve yöresel farklılıklara bağlanılabilir. Bu sebeple sonuçların aslında birbirlerinin nedenleri olduğu durumu teyit ettiğini söyleyebiliriz.

Katılımcıların yaşadıkları semt/mahalle ve yapılan işlerden dolayı dışlanma rakamlarına baktığımızda dışlanma oranlarının birbirleriyle aynı olduğu görülecektir. Bu da bizi yapılan işin kişinin nerede oturacağını belirlediği sonucuna götürür. Tıpkı “Etnik köken-şive” nedenselliğinde olduğu gibi yapılan iş ve yaşanan semtin birbirlerinin nedenleri olduğunu düşündürmektedir. Dini inançtan dolayı dışlanma rakamlarına baktığımızda dışlanmanın yaklaşık olarak yüzde 10'larda kaldığını, bu sebepten dolayı dışlanma hissetmediklerini görmekteyiz. Buradan da dinin yoksul kesimde ne kadar büyük bir öneme sahip olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Çünkü yoksul kesimde “Din”, kişilerin kendilerini ifade edebildikleri, yaşamlarını şekillendirdikleri, kişinin sosyal bir statü sağladığı (dindar olmak) ve bundan dolayı öne çıktıkları vs. bir alan olan olarak görülmektedir. Tüm bu dışlanmanın düşük düzeyde kalmasını sağlamaktadır.

Medeni durum incelendiğinde katılımcıların yüzde 26.1 oranında dışlanma yaşadıkları görülmektedir. Ancak kadınların erkeklere oranla bu alanda daha fazla dışlanma yaşadıkları görülmektedir. Bunu nedenini yine kadına ve erkeğe verilen sosyal rolle açıklayabiliriz. Yoksul kesimde belli bir yaştan sonra –ki kadının iş hayatına katılımı göz önünde bulundurulursa- kadınların evliliğe yöneldikleri ya da yönelmeleri gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü büyüme süreci içerisinde kadınların, bu şekilde algılanan sosyal rolleri olduğu refleksi ile yaşayıp bu temel görevi yerine getirememenin vereceği başarısızlık hissinden dolayı dışlanma yaşadıklarını düşünebiliriz. Cinsiyet konusunu değerlendirdiğimizde ise kişilerin cinsiyetinden dolayı dışlanma yaşamadıklarını ve yaratılışlarını kabul ettiklerini söyleyebiliriz. Kadın-erkek bağlamında cinsiyetten dolayı dışlanmayı ele aldığımızda ise göze çarpan bir farklılık olmadığını söyleyebiliriz. Genel olarak değerlendirdiğimizde de cinsiyet ve medeni durum seçenekleri dışında bütün nedenlerde erkeklerin kadınlara oranla daha fazla dışlanma yaşadıklarını söyleyebiliriz. Bunun nedeni olarak yukarıda bazı seçeneklerde belirttiğimiz gibi erkeklerin iş hayatının getirilerinden dolayı bir farkındalık kazandıklarını söyleyebiliriz.

Çizelge 3.24. Eğitim durumunuz nedir? * Hanenin aylık ideal geliri sizce ne kadar olmalıdır? Sorularının Değerlendirilmesi

Eğitim durumunuz nedir? * Hanenin aylık ideal geliri sizce ne kadar olmalıdır? Crosstabulation										
		Hanenin aylık ideal geliri sizce ne kadar olmalıdır?							Total	
		0-729	730-1100	1101-1500	1501-1900	1901-2300	2301-2700	2701-3100		
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	15	17	26	6	0	3	0	67
		% within Eğitim durumunuz nedir?	22,4%	25,4%	38,8%	9,0%	,0%	4,5%	,0%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	6	4	1	0	1	0	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	50,0%	33,3%	8,3%	,0%	8,3%	,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	13	28	50	16	3	0	6	116
		% within Eğitim durumunuz nedir?	11,2%	24,1%	43,1%	13,8%	2,6%	,0%	5,2%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	2	9	8	6	1	1	1	28
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,1%	32,1%	28,6%	21,4%	3,6%	3,6%	3,6%	100,0%
	Lise mezunu	Count	1	2	8	7	1	1	2	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	4,5%	9,1%	36,4%	31,8%	4,5%	4,5%	9,1%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	1	1	4	2	1	2	2	13
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,7%	7,7%	30,8%	15,4%	7,7%	15,4%	15,4%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	0	0	0	0	1	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Total		Count	32	63	100	38	6	8	12	259
		% within Eğitim durumunuz nedir?	12,4%	24,3%	38,6%	14,7%	2,3%	3,1%	4,6%	100,0%

Tabloda katılımcıların eğitim durumları ile ideal gelir beklentileri arasındaki ilişki incelenmektedir. Buna göre eğitim seviyesi arttıkça ideal gelir beklentisinin de arttığı görülmektedir. Okur-yazar olmayan kesim ile okur-yazar olan kesim karşılaştırıldığında aslında iki grubun gelir beklentilerinin birbirine çok uzak olmadığı-derin farkların olmadığı gözlemlenebilir. Fakat tablo incelendiğinde okur-yazar olmayan kesimin %86.5'i asgari ücretin altı, asgari ücret ve asgari ücretin yaklaşık iki katını ideal gelir olarak görürken, okur-yazar olan katılımcılar asgari ücretin altındaki rakamı hiçbir şekilde ideal gelir olarak görmediği ortadadır. Dolayısıyla bu yaşamsal ihtiyaçların karşılanması söz konusu olduğunda eğitim düzeyleri arasındaki farkın ideal gelir beklentilerinde uçurum yaratmadığı görülmektedir. Temel eğitim, lisans ve üstü eğitim alan katılımcılar söz konusu olduğunda tablo, temel eğitim alanların ideal gelir beklentisinin yoğunlukla 730-1900 TL aralığında, üniversite mezunu katılımcıların ideal gelir beklentisi aralığının 1100-3100 TL seviyesinde, eğitimi lisansüstü olan katılımcının ideal gelir beklentisi aralığının ise 2701-3100 TL olduğu görülmektedir. Tüm bu veriler incelendiğinde eğitim seviyesi arttıkça kişilerin ideal gelir beklentisinin de arttığını söyleyebiliriz.

Çizelge 3.25. Eğitim durumunuz nedir? * Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi? Sorularının Değerlendirilmesi

Eğitim durumunuz nedir? * Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	8	11	26	2	20	67
		% within Eğitim durumunuz nedir?	11,9%	16,4%	38,8%	3,0%	29,9%	100,0%
	Okur-yazar	Count	1	1	6	1	3	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	8,3%	8,3%	50,0%	8,3%	25,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	16	18	41	9	33	117
		% within Eğitim durumunuz nedir?	13,7%	15,4%	35,0%	7,7%	28,2%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	5	3	8	3	8	27
		% within Eğitim durumunuz nedir?	18,5%	11,1%	29,6%	11,1%	29,6%	100,0%
	Lise mezunu	Count	2	1	9	5	5	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	9,1%	4,5%	40,9%	22,7%	22,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	2	1	0	3	8	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	14,3%	7,1%	,0%	21,4%	57,1%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	1	0	0	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Total	Count	34	35	91	23	77	260	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	13,1%	13,5%	35,0%	8,8%	29,6%	100,0%	

Eğitim durumunuz nedir? * Eğitim seviyenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?								
Crosstabulation								
			Eğitim seviyenizden dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	6	8	25	4	23	66
		% within Eğitim durumunuz nedir?	9,1%	12,1%	37,9%	6,1%	34,8%	100,0%
	Okur-yazar	Count	1	0	4	0	6	11
		% within Eğitim durumunuz nedir?	9,1%	,0%	36,4%	,0%	54,5%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	11	14	36	8	47	116
		% within Eğitim durumunuz nedir?	9,5%	12,1%	31,0%	6,9%	40,5%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	2	1	6	4	14	27
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,4%	3,7%	22,2%	14,8%	51,9%	100,0%
	Lise mezunu	Count	0	0	8	1	13	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	36,4%	4,5%	59,1%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	0	0	4	1	9	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	28,6%	7,1%	64,3%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	0	0	1	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
	Total	Count	20	23	83	18	113	257
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,8%	8,9%	32,3%	7,0%	44,0%	100,0%

Eğitim durumunuz nedir? * Giyim-Kuşamınızdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?								
			Giyim-Kuşamınızdan dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	4	6	22	7	28	67
		% within Eğitim durumunuz nedir?	6,0%	9,0%	32,8%	10,4%	41,8%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	1	5	1	5	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	8,3%	41,7%	8,3%	41,7%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	9	14	31	16	46	116
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,8%	12,1%	26,7%	13,8%	39,7%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	1	2	6	2	16	27
		% within Eğitim durumunuz nedir?	3,7%	7,4%	22,2%	7,4%	59,3%	100,0%
	Lise mezunu	Count	0	2	10	2	8	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	9,1%	45,5%	9,1%	36,4%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	1	0	3	1	9	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,1%	,0%	21,4%	7,1%	64,3%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	1	0	0	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Total		Count	15	25	78	29	112	259
		% within Eğitim durumunuz nedir?	5,8%	9,7%	30,1%	11,2%	43,2%	100,0%

Eğitim durumunuz nedir? * Etnik kökeninizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?								
Crosstabulation								
			Etnik kökeninizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	3	6	15	6	36	66
		% within Eğitim durumunuz nedir?	4,5%	9,1%	22,7%	9,1%	54,5%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	0	2	0	10	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	16,7%	,0%	83,3%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	6	6	16	9	78	115
		% within Eğitim durumunuz nedir?	5,2%	5,2%	13,9%	7,8%	67,8%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	0	0	1	2	25	28
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	3,6%	7,1%	89,3%	100,0%
	Lise mezunu	Count	1	0	4	1	16	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	4,5%	,0%	18,2%	4,5%	72,7%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	0	0	2	1	11	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	14,3%	7,1%	78,6%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	0	0	1	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Total	Count	10	12	40	19	177	258	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	3,9%	4,7%	15,5%	7,4%	68,6%	100,0%	

Eğitim durumunuz nedir? * Dini inanç/Mezhebinizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?								
Crosstabulation								
			Dini inanç/Mezhebinizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	0	1	6	1	59	67
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	1,5%	9,0%	1,5%	88,1%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	0	1	0	11	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	8,3%	,0%	91,7%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	3	2	2	3	107	117
		% within Eğitim durumunuz nedir?	2,6%	1,7%	1,7%	2,6%	91,5%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	0	1	0	1	26	28
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	3,6%	,0%	3,6%	92,9%	100,0%
	Lise mezunu	Count	0	0	3	0	19	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	13,6%	,0%	86,4%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	0	0	0	3	11	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	,0%	21,4%	78,6%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	0	0	1	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Total	Count	3	4	12	8	234	261	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	1,1%	1,5%	4,6%	3,1%	89,7%	100,0%	

Eğitim durumunuz nedir? * İşsizlikten dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi? Crosstabulation								
			İşsizlikten dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	5	8	18	2	35	68
		% within Eğitim durumunuz nedir?	7,4%	11,8%	26,5%	2,9%	51,5%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	0	7	2	3	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	58,3%	16,7%	25,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	12	11	34	13	46	116
		% within Eğitim durumunuz nedir?	10,3%	9,5%	29,3%	11,2%	39,7%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	3	3	7	3	12	28
		% within Eğitim durumunuz nedir?	10,7%	10,7%	25,0%	10,7%	42,9%	100,0%
	Lise mezunu	Count	2	2	6	1	11	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	9,1%	9,1%	27,3%	4,5%	50,0%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	4	0	5	1	4	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	28,6%	,0%	35,7%	7,1%	28,6%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	1	0	0	0	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Total	Count	26	25	77	22	111	261	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	10,0%	9,6%	29,5%	8,4%	42,5%	100,0%	

Eğitim durumunuz nedir? * Yaptığınız işten dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?								
			Yaptığınız işten dolayı kendinizi toplumdaki dışlanmış hissettiniz mi?					Total
			Her Zaman	Çoğu Zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman	
Eğitim durumunuz nedir?	Okur-yazar değil	Count	1	4	19	1	42	67
		% within Eğitim durumunuz nedir?	1,5%	6,0%	28,4%	1,5%	62,7%	100,0%
	Okur-yazar	Count	0	1	1	0	10	12
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	8,3%	8,3%	,0%	83,3%	100,0%
	İlkokul mezunu	Count	3	1	18	11	83	116
		% within Eğitim durumunuz nedir?	2,6%	,9%	15,5%	9,5%	71,6%	100,0%
	Ortaokul mezunu	Count	0	1	1	2	24	28
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	3,6%	3,6%	7,1%	85,7%	100,0%
	Lise mezunu	Count	0	0	5	2	15	22
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	22,7%	9,1%	68,2%	100,0%
	Üniversite mezunu	Count	0	0	1	0	13	14
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	7,1%	,0%	92,9%	100,0%
	Lisansüstü	Count	0	0	0	0	1	1
		% within Eğitim durumunuz nedir?	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Total	Count	4	7	45	16	188	260	
	% within Eğitim durumunuz nedir?	1,5%	2,7%	17,3%	6,2%	72,3%	100,0%	

Eğitim durumu ile dışlanma nedenlerinin karşılaştırıldığı bu tabloda ilk olarak yoksulluk ile eğitim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Yoksulluğun bütün eğitim katmanlarında dışlanmaya neden olduğu ve katılımcıların yüzde 70.4'ünde dışlanmışlık hissi yarattığı görülmektedir. Seçenekler ayrıntılı olarak incelendiğinde lise ve altındaki eğitim seviyelerinin tamamında eğitimin yoksulluktan dolayı dışlanmayı engellemediği anlaşılabilmektedir. Üniversite mezunları (yüzde 42.9) incelendiğinde ise eğitimin

yoksulluktan dolayı dışlanma hissini azalttığını, ancak bu oranın çok yüksek sayılabilecek bir seviyede olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü üniversite mezunu olan yaklaşık iki kişiden biri yine yoksulluktan dolayı dışlanma hissetmektedir. Dolayısıyla eğitimin dar gelirli insanlarda yoksulluk sebebiyle dışlanmayı kısmen azalttığı, fakat tamamen ortadan kaldırmadığı sonucuna ulaşabiliriz.

Eğitim durumunun dışlanmayı ne derecede etkilediğini incelediğimizde, tüm eğitim katmanlarında toplamda yüzde 56'lık bir dışlanma olduğu görülecektir. Seçenekler tek tek ele alındığında (okur-yazar değil yüzde 63.2, okur-yazar yüzde 45.5, ilkokul mezunu yüzde 59.5, ortaokul mezunu yüzde 48.1, lise mezunu yüzde 40.9, üniversite mezunu yüzde 35.7, lisansüstü yüzde 0) örgün eğitime katılmayanlar/tamamlamayanlar arasında eğitim seviyesinin dışlanmayı azalttığı, ilkokul-ortaokul-lise-üniversite-lisansüstü mezunları arasında da eğitim seviyesi arttıkça dışlanmanın aşağı doğru bir ivme kazandığı görülecektir. Toplamdaki sonuç her ne kadar bize eğitim seviyesinden dolayı dışlanmayı yüksek oranda azaltmadığını gösterse de ayrıntılı inceleme sonucunda eğitimin kesinlikle dışlanmayı azalttığı söylenilebilir.

Eğitimin giyim-kuşamdan dolayı dışlanma üzerindeki etkisini incelediğimiz tabloda temel eğitim alanlar ile üniversite mezunu kişiler arasında kıyaslamaya gittiğimizde eğitim seviyesi arttıkça giyim-kuşamdan dolayı dışlanmanın azaldığı görülmektedir. Ancak ortaokuldan (yüzde 40.7) lise (yüzde 63.6) düzeyine geçildiğinde giyim kuşamdan dolayı dışlanmanın yüksek seviyede hissedildiği görülmektedir.

Etnik kökenden dolayı dışlanma üzerinde eğitimin etkisini incelediğimizde; hiç okuma yazması olmayanların (yüzde 45.5) okuma yazması olanlara (yüzde 16.7) göre, ilkokul mezunlarının da (yüzde 22.2) ortaokul mezunlarına göre (yüzde 10.7) daha fazla dışlanma hissettikleri görülmektedir. Lise ve üniversite mezunları karşılaştırıldığında da aynı sonuç görülmektedir. Bu veriler ışığında genel toplamı değerlendirdiğimizde eğitim seviyesinin etnik köken temelli dışlanma oranını düşürdüğü, kişilerin bilgi düzeyleri arttıkça etnik ayrımcılığa prim vermedikleri ve eğitimin farklı etnik kökenden olan kişilere karşı hoşgörüyü arttırdığını söyleyebiliriz.

Eğitim durumunun dini inanç/mezhepten dolayı dışlanmayı ne derece etkilediğini incelediğimizde okur-yazar olmayanlar, okur-yazar olanlar ve temel eğitimini tamamlayan katılımcılar arasında dini inanç/mezhepten dolayı dışlanma oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Fakat üniversite mezunları arasında

eğitim düzeyi daha düşük olan katılımcılara göre yüzde 8 daha fazla dışlanmanın yaşandığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak niversitenin temel eğitim kurumlarına göre daha kozmopolit olması, gelen bireylerin ailelerindeki dini algılama biçimlerinin farklı oluşu ve bu farklılığın beraberinde küçük de olsa bir sorgulama getirdiği/sürtüşme alanı oluşturduğu düşünülebilir.

İşsizlik seçeneğine baktığımızda okuma yazma bilmeyenlerin (yüzde 48.5) okuma yazma bilenlere (yüzde 75) göre daha az dışlanma yaşadıkları görülmektedir. Temel eğitim alanlar (ilkokul yüzde 60.3, ortaokul yüzde 57.1, lise yüzde 50) arasında eğitim seviyesi arttıkça işsizlikten dolayı dışlanma hissini azaldığı görülmektedir. Fakat niversite mezunları arasında sonuçlar bunun tersini göstermektedir. Çünkü niversite mezunlarının yüzde 71.4'ünün işsizlikten dolayı dışlanma yaşadıkları görülmektedir. Yoksul kesimde niversite okuyan kişilerden ailelerin ekonomik beklentileri, yoksul kesimdeki niversite okuyanların işsiz kalmayacağı düşüncesi, mezuniyet sonrası içe girmenin zorluğu ve bireyin tüm bunların farkında olup beklentileri karşılayamama korkusu dikkate alındığında kişinin dışlanma hissini fazlasıyla yaşaması doğal bir sonuçtur. Dolayısıyla eğitim seviyesinin işsizlikten dolayı dışlanmayı kesin olarak azalttığı ya da arttırdığı söylenemez.

SONUÇ

Genelde dünyada özelde Türkiye’de sosyal dışlanma önemli bir sorun teşkil etmektedir. Literatüre oldukça kısa bir süre önce girmiş olan kavram üzerinde, henüz mutabık olunan bir anlam ve kapsam oluşumu da sağlanamamıştır. Her yoksul sosyal dışlanmış olarak kabul edilemeyeceği gibi her sosyal dışlanmış da yoksul olarak kabul edilmemelidir. Ancak incelenen çalışmaların çoğu aynı kişileri işaret etmektedir.

Bu araştırma literatür taramasının yanında yoksul hanelerde dışlanmanın çeşitli boyutlarına dair 269 kişiye uygulanan anketten ve çıkarılan sonuçların analizlerinden oluşmaktadır. Aydın ilinde uygulanan anket çalışmasının sonuçlarına baktığımızda karşımıza çıkan tablo değerlendirildiğinde;

Ankete katılanların genel profili cinsiyet açısından (bayan yüzde 52, erkek yüzde 48) yaklaşık olarak eşit dağılıma sahip, yaş açısından orta ve üst düzey yaş grubunu içine almaktadır. Medeni durum bakımından ankete katılanların yarısını evliler diğer yarısını da hiç evlenmeyenler, ayrı yaşayanlar ve dul kimseler oluşturmaktadır. Eğitim durumu açısından ankete katılan kişilerin eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu gözlemlenirken gelir seviyelerinin asgari ücret düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Asgari ücret geliri ile yaşam standartları ölçüsündeki toplam talepleri karşılanamayan yoksul kesimin zorunlu olarak eğitime para ve vakit ayıramadığı söylenilebilir. Aynı sebeple yoksul kesimi temsil ettiğini düşündüğümüz katılımcıların büyük birçoğunun sosyal güvenlik sistemi çemberinin dışında kaldığı görülmektedir. Bu sebeple yeşil kart uygulamasının çıkış amacına uygun olarak gerçekleştirilmediği düşünülebilir.

Göç durumuna bakıldığında katılımcıların yaklaşık yarısının dışarıdan göç ile geldikleri ve göç sebebinin geçim sıkıntısı olduğu söylenilebilir. Güney Ege Kalkınma Ajansının bölge için yaptığı araştırmalarda da Aydın ilinin yüksek göç hızına sahip olduğu görülmektedir. Dolayısı ile bölgede göç eden bireylerin sosyal dışlanmışlıklarını önleyici ve sosyal entegrasyonu arttırıcı çalışmalara yer verilmesi gerektiği düşünülebilir. Ailelerin oturduğu konutun mülkiyetine bakıldığında katılımcıların yarısından fazlasının kendisine ait olmayan hanelerde belli bir ücret karşılığında veya ücret ödemediği hayatlarını devam ettirdikleri görülmektedir. Aynı zamanda konutların çoğunun müstakil-iki odalı olduğu ve tamamına yakınının da ısınma sorununu sobayla

çözdüğü söylenilebilir. Dolayısıyla yoksulluğun yaşanılan mekanları etkilediği ve beraberinde çeşitli kısıtlar getirdiği söylenebilir.

Ailelerin borçlanma durumları incelendiğinde temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için tamamına yakınının borçlanmaya gittiği ve ödeme durumlarının olmadığı görülmektedir. Zira bu sebeple borçlanmanın yoksul hanelerde bir kültür olmaktan öte zorunluluk olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Yoksul kimselerin sosyal faaliyetlere katılımını incelediğimizde de kişilerin bu tür faaliyetlere katılmama sebepleri içinde maliyetlerini karşılayabilecek gelire sahip olmadıklarını görmekteyiz. Ankete katılanların dışlanma süreçlerini ele aldığımızda ise dışlanmanın birinci nedeninin yoksulluk olduğunu görmekteyiz. Bunu sırasıyla “işsizlik”, “eğitim durumu”, “etnik köken”, “şive” ve “medeni durum” takip etmektedir. Yoksulluğun bu derece yaygın olması ister istemez kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarını etkilemektedir.

Yapılan çapraz tablo analizleri, eğitim durumunun iyileştirilmesiyle kişilerin borçlanmayı azaltabileceklerini ve borçlarını ödeyebileceklerini, ideal gelir beklentilerinin de olumlu şekilde artacağını göstermektedir. Yine analizler incelendiğinde eğitim durumunun dışlanma oranlarını azalttığını görebiliriz. Bu noktada yoksulluğun eğitim durumu üzerindeki etkisi, eğitim durumunun da dışlanma üzerindeki etkisi düşünüldüğünde eğitim durumunun yoksulluğu bir nebze olsa azaltabileceği kanısına varabiliriz. Kaçırılmaması gereken diğer bir nokta ise; yoksul kesimin yoksulluğa sebep olarak iş imkanlarının yetersiz kalmasını görmesidir. Çözüm ise para ve mal yardımlarından çok, iş imkanlarının artırılması olarak görülmektedir.

Tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda yeşil kart kullanan ve/veya kömür yardımlarından faydalanan bireylerin yoksulluktan dolayı dışlanma seviyesinin yüksek olduğu hipotezi destek kazanmaktadır. Dışlanmışlık hissini arttıran nedenler üzerine yapılan analizlerde de yoksulluğun en büyük dışlanma nedeni olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluğun önlenmesinde alınabilecek önlemler/düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir:

- İmar yasalarına aykırı, alt yapı sorunları olan ve sağlamlıktan, temizlikten uzak malzemelerle yapılmış yerleşim yerlerinin (bir anlamda gettoların) hızla boşaltılarak yaşam standartlarına uygun yerlere aktarılması.

- Yoksul bölgelerde bulunan korumasız gruplar için sosyal politikaların geliştirilmesi.
- Adaletsiz gelir dağılımını destekleyen faktörlerin saf dışı bırakılarak mevcut imkanlardan adil yararlanmanın sağlanması.
- Her seçim döneminde siyasetçilerin oy olarak gördüğü yoksul kesimin sadece oy olmadığına farkına varıp sorunlarını çözme noktasında da aktif çaba göstermeleri.
- Küreselleşmenin beraberinde getirdiği işgücü piyasasındaki esnek uygulamaların işçilerin aleyhine işlemesi, bu durumu düzeltecek uygulamaların ve kısıtlamaların bir an önce yapılması.
- Kurumlararası koordinasyonu güçlendirerek, yardıma muhtaç olan hanelerin doğru tespitinin yapılması ve yardımların hızla gerçekleştirilmesi.
- İstihdamı arttıracak kaynakların aktif kullanılması, Türkiye'nin kaynaklarını doğru değerlendirmesi ve iş imkânlarının artırılması.
- İş imkanlarının artırılmasının dışlanmaya neden olan birçok nedeni ortadan kaldıracak unutulmamalıdır.
- Azınlıkların ve göçle gelenlerin haklarının korunması, bunun yanı sıra ayrımları ortadan kaldıracak politikaların izlenmesi.
- Yaş ve cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilecek kamusal ve toplumsal önlemlerin alınması, eğitim ve emek piyasalarında cinsiyetten dolayı ortaya çıkan farkın kaldırılması yönünde politikalar geliştirilmesi.

Kadının sosyal, kültürel ve ekonomik hayattaki yerinin güçlendirilmesi. Bunların yanı sıra tüm sorunları kapsayan, süreçlere göre değişiklik gösteren, düzenli aralıklarla yasaların oluşturulması ve uygulanmasının sıkı takibinin yapılması, dışlanma sorunsalının kamuoyunda göz önünde tutulması faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ş. Ö. (2012) “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1
- Adaman, F., Keyder, Ç. (2007) “Türkiye’nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, *Tes-İş Dergisi*, s. 83-89.
- Aksan, Gamze (2012) “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri” SÜSBE Dergisi, Sayı:27, s.1-11
- Alcock, P. (1993) *Understanding Poverty*, London: The Macmillan Press Ltd.
- Aldemir Ş., Özpınar Ö. (2004) “Kapitalizm, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, *Amme İdaresi Dergisi*, 37/2, s:5.
- Arabacı, R. Y. (2011), “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, *Sosyal Politika*, 1. Baskı, Dora Yayınları: Bursa.
- Atkinson, A. B. (1998) *Social Exclusion, Poverty and Unemployment, Exclusion, Employment and Opportunity*, ed: Atkinson A.B., Hills, J., London School of Economics, s: 14-20, London.
- GEKA,(2013). “Aydın 2023 Stratejik İl Planı”
<http://www.geka.org.tr/yukleme/planlama/Strateji%20D%C3%B6k%C3%BCmanlar%C4%B1/Ayd%C4%B1n%202023%20Stratejik%20Plan%C4%B1%20Taslak.pdf>
- Erişim: 28.09.2013.
- Barata, P. (2000) *Social exclusion in Europe: Survey of literature*. Laidlaw Foundation, Toronto.
- Bauman, Z. (1999) *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, Sarmal Yayınevi: İstanbul.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (2009) “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar” Kentleşme Şurası Bildiri Kitabı, Ankara
- Bilen, M., Çalışır, M., (2013) “Türkiye’de Yoksulluk Tuzağının Politik Belirleyicileri”, c. 8, s. 1, ss. 321-345.
- Bilge, M., (2012) “ Gelenekselden Moderne Etik ve Siyaset”, *Zkü Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 8, s.15, ss. 97-108.

- Bilgili, A. E. (2003) “Yoksulluk Algısı, İfadelenendirilme Tarzı ve Tutumlar”, Deniz Feneri Derneği, İstanbul, Euromet Matbaası, 2003, ss.325.
- Bozan, M. (2010) “Yoksulluk Algısına Farklı Bir Bakış”, Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler Bildiri Kitabı, İstanbul
- Bozkurt, V. (2000), “ Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Derleyen, Veysel Bozkurt, Alfa: İstanbul.
- Bölükbaşı, B., (2008). Türkiye’de Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk, Basılmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Buğra, A., Adar, S. (2007) Türkiye’nin Kamu Sosyal Harcamalarının Karşılaştırmalı bir Analizi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.
- Buğra, A., Keyder, Ç. (2003) “Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi”, UNDP, 2003, s. 20.
- Burchardt, T., Le Grand, J., Piachaud, D. (2009), Introduction, Understanding Social Exclusion, ed. Hills J., Le Grand, J., Piachaud, D., Oxford University Press, ABD New York, s: 5-6.
- Burchardt, Tania, Le Grand, Julian, Piachaud, David (2002), “Degrees of Exclusion: Developing a Dynamic, Multidimensional Measure”, (Ed.) Tania Burchardt, Julian Le Grand, David Piachaud, *Understanding Social Exclusion*, Oxford University Press, Oxford.
- Bülbül, K. (2006) Küreselleşme Okumaları, 87- 126, Kadim Yayınları: Ankara.
- Castillo, I. Y. (1994) “A Comparative Approach to Social Exclusion” International Labour Review Vol.133, No:5 -6, s: 196.
- Chossudovsky, M. (1994) “İstikrar, Yapısal Uyum, IMF ve Yoksulluk”, İktisat Dergisi, Sayı: 67, Mart, s. 67-71.
- Coşkun, S., Tireli, M. (2008) “Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye”, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

- CPRC, The Chronic Poverty Report 2008-09: Escaping poverty traps,
<http://www.chronicpoverty.org/publications/details/the-chronic-poverty-report-2008-09>.
 Erişim: 28.05.2013
- Çakır, Ö. (2002) “Sosyal Dışlanma”, Dokuz Eylül Üni. SBE Dergisi, Cilt:4, Sayı:3, s. 91.
- Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2009) AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Bülteni, sayı:51, Ankara.
- De Haan, A. (1998a). “Social Exclusion: An Alternative Concept For the Study of Deprivation?”, *IDS Bulletin*, Sayı: 29, No: 1, s. 10-19.
- De Haan, A. (1998b), “Social Exclusion in Policy end Research: Operationalizing the Concept”, (Ed.) J. B. Figuirodo ve Arjan De Haan, *Social Exclusion: An ILO Perspective*, Intenational Institute for Labour Studies [IILS], Geneva, s. 367-369.
- De Haan, A. (2000) “Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation”, *Studies in Social and Political Thought*, Cilt: 2, s. 22-40.
- Deacon, B. (2000) “Eastern European welfare states: The Impact of Politics of Globalization”, *Journal of European Social Policy*,10(2), 146-161.
- Dedeoğlu, S., (2009) “Eşitlik mi Ayrımcılık mı?”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, c.2, s.s. 41-54.
- Dinçoflaz, N.J. “Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları”, Başbakanlık SYDV Genel Müdürlüğü, Yayınlanmış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara 2009, 16.
- Doğan, İ. (2000) *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, s. 247, Sistem Yay.: İstanbul.
- Dowling, M. (1999) “Social Exclusion, Inequality and Social Work”, *Social Policy and Administration*, Cilt: 33, Sayı: 3, s. 245-261.
- DPT (2007) “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, s. 1, Yayın No. DPT 2742, ÖİK 691, Ankara.

DPT Resmi İnternet Sayfası:

http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/View/13562/Turkiyenin_Insani_Gelisme_EndeksiveEndeksSiralamasininAnalizi.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2013.

Ecevit, Y., (2003), Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?, s. 83-88, C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25 (4), Özel Eki, Sivas.

Efe, E. (2000) “İstatistiksel Örnek Büyüklüğü”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlüğü, Yayın No: 74, Ders Kitapları Yayın No: 10.

Erdoğdu, S. (2004) “Sosyal Politikada Avrupalı Bir Kavram:Sosyal Dışlanma”, Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı:75, Temmuz-Ağustos, s. 12.

Es, M., Güloğlu, T. (2004) “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği,” Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, No 1. ss. 79-93.

Eşkinat, R. (2009) “Aile Ekonomisi” Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2657

EUROSTAT (2009) İstihdam ve Sosyal Politika veritabanı-Sosyal İçerme göstergeleri [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/living_conditions_and_social_protection/data/database].

EUROSTAT(2008), Eurostat Yearbook 2008
(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-07-001/EN/KS-CD-07-001-EN.PDF).

Fassin, D. (1996) “Exclusion underclass, marginalidad. Figures contemporaines de la pauvreté urbaine en France”, aux Etats – Unis et en Amerique latine. Revue Française de Sociologie, 37(1), 37-75.

Fert, İ. (2007) “Sosyal Politika ve Suç İlişkisi Ülkemiz Suç Profili Açısından Bir Değerlendirme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi, İzmir.

Gökbayrak, Ş. (2010) “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”, Çalışma ve Toplum Dergisi, Cilt No: 2010/2, s.141-162

Gökkan, S. (2004) “Yoksulluk ve Kişisel Güvenlik”, Ankara Barosu Yayınları.

- Gör Projesi (10.06.2013) “Gör / Refah / Yoksulluk ve İşsizlik”
http://www.bbp.org.tr/projeler/gorprojesi/menu_detay.php?icerikid=6
- Gupta, S.; Davoodi, H.; Alonso T., R. (1998) “Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?”, IMF Working Paper, WP/98/76.
- Gülmez, M. (2003) “Avrupa Birliği’nde Sosyal Politika”, Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, Yayın No:4, Ankara, 2003.
- Gürsel, S. (2000) “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma”, TÜSİAD için Hazırlanan Rapor, İstanbul, s: 98.
- Hekimler, O. (2012) “Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme”, Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:, s.1-28
- ILO (2008) http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_100786.pdf
- İnsel, A. (2001) “İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri”, Toplum ve Bilim, Sayı: 89, s. 62-72.
- Kabaş, T. (2009) “Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Yolları”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Adana
- Kalaycıoğlu, S. (2007) “Yoksulluk Nasıl Anlaşılmalı? Temel Tanımlar, Yaklaşımlar”, SYDV Yoksulluk Üzerine Seminerler Dizisi, Ankara.
- Kenyon, S., Lyons, G., Rafferty, J. (2002) “Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility”, Journal of Transport Geography, Cilt: 10, Sayı: 3, s. 207-219.
- Kocacık, F. ve Gökçaya V. (2005) “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları” Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1, s.195-219
- Köksal, E. (2010) “Kurumsal Yabancılaşma”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:12, Sayı: 2, s. 107-123.
- Köymen, O. (2008) “Kapitalizm ve Köylülük”, Yordam Kitap: İstanbul.
- Lipton, M., (1997) “Poverty-Are There Holes in The Consensus?”, World Development, c. 25, s. 7, pp. 1000-1012.

- Marshall, G. (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- May, J. (2001) “An Elusive Consensus: Definitions, Measurement and Analysis of Poverty”, United Nations Economic Commission for Africa (ECA) and Economic Policy Research Center, *Pro-Poor Growth Strategies in Africa*, Chapter: 2, Expert Group Meeting Munyonyo Speke Resort Kampala, Uganda 23–24 June 2003, s. 3
- ODTÜ (2000) “Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri Ankara Örneği”, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim dalı 1999 Yılı Stüdyo Çalışması, ODTÜ Yayınları: Ankara.
- Özbudun, S. (2002) “Küresel Bir ‘Yoksulluk Kültürü’ mü?”, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, (der. Yasemin Özdek), Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayını.
- Özcan Y. ve Taş S. (2012) “Türkiye’de Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, *SESSION 3D: Büyüme ve Gelişme III*, s. 423-430.
- Özdemir, S. (2004) *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İTO yay. No: 2004-69, İstanbul, s. 191.
- Özerkmen, N. (2004) “Uluslararası Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Ekonomik Küreselleşme” *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.No: 44/1 s. 135-148
- Özpinar, Ş., Özpinar, Ö., Çondur, F., İkizoğlu, M., Çakır, M., Balkız, Ö., (2012), “Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Subjektif Yoksulluk (İstanbul, Ankara ve İzmir Örneği)”, 110K137 Nolu Proje, Aydın.
- Özsuca, Ş. T. (2003) “Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti”, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, s. 230.
- Room, G. J. (1999) “Social Exclusion, Solidarity and the Change of Globalization”, *International Journal Of Social Welfare*, vol: 8, pp. 166-174.
- Saith, R. (2001) “Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries”, *QEH Working Paper Series*, Sayı: 72.
- Sapançalı, F. (2003) “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları*: İzmir.

- Sapancalı, F. (2005) “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, Çalışma ve Toplum, 2005, No:3, www.calismatoplum.org/sayi6/Makale%202.pdf, s. 52.
- Sapancalı, F. (2005) Sosyal Dışlanma, s. 14-15, Dokuz Eylül Yay: İzmir.
- Sapancalı, F., (2005), AB’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, Çalışma ve Toplum, 2005/3, ss. 51-105, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir.
- Savaşkan, O. (2009), “Neoliberalizm ve Yeni Sosyal Politika Ortamı: Türkiye’de Çalıştırma (Workfare) Programları ve Emek Piyasaları”, Türkiye’de Neoliberalizm-Demokrasi ve Ulus-Devlet, 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Metinleri, İstanbul: Yordam.
- Sen, A. (1999) Development as Freedom, Oxford University Press, ISBN: 0 19 829758 0, 366pp, Oxford.
- Seyyar, A. (2003) “Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt: 1, 1. Baskı, İstanbul.
- Short, C. (1999) “Poverty Eradication and Social Integration: The Position of the UK”, International Social Science Journal, Cilt: 51, Sayı: 162, Blackwell Publishers, Oxford, s. 467–73.
- Sunal, O. (2005) Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar, (<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65>, 2005).
- Şahin, T. (2009) “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, Yardım ve Dayanışma Dergisi, c.1, s.2, ss.71-80
- Şener, Ü., (2012) “Kadın Yoksulluğu”, *Mülkiye Dergisi*, 36(4), ss. 51-67.
- Şenses, F. (2001) Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Şenses, F. (2003) “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk”, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Talas, C. (1997) Toplumsal Ekonomi, 7.Basım, İmge Kitapevi Yayınları: Ankara.

Tartanoğlu, Ş. (2011), Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası

Taşçı, F., (2010) Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 24, 175-202.

TCMB Resmi İnternet Sitesi: <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/gulsagir.htm>, Erişim Tarihi: 22.10.2013.

TİSK (2000), Avrupa Birliği'nin Sosyal Politika Gündemi, Avrupa Komisyonu'nun Konsey, AP ve Ekonomik-Sosyal Konsey ve Bölgeler Komitesine Sunduğu Bildiri, Eylül, s. 20-21.

TÜİK 2011 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, Çevrimi içi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365>.

TÜİK, 2011(<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10952>)

UNDP (2000) Human Development Report, Chapter 4, "Rights Empowering People in the Fight Against Poverty", s. 73-88.

UNDP Resmi İnternet Sayfası: <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=4799>, Erişim Tarihi: 22.10.2013.

Wagle, U. (2002) "Rethinking Poverty: Definition and Measurement", *International Social Science Journal*, Volume:54, Issue: 171, March, pp.155-165.

www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatsosyoloji/article/.../6234

Yuncu, D. (2006) "İki Yoksulluk Yaklaşımı: A.Sen'in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırılması", BÜ Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul

Yüceol, H. M. (2005) "Küreselleşme, Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, ss.493-512.

EKLER

Ekler 1. Anket Soruları

- 1- Cinsiyet : (1)
Kadın (2) Erkek

2- Yaş	(1)18-25 (2)26-30 (3)31-35 (4)36-40 (5)41-45 (6)46-50 (7)51-55 (8)56-60 (9)61-65 (10)66 ve üzeri
3- Medeni Durum	(1) Evli(2)Hiç evlenmemiş(3)Boşanmış (4) Ayrı yaşıyor(5)Birlikte yaşıyor (6) Dul/Eşi vefat etmiş
4- Eğitim durumunuz nedir?	(1)Okur-yazar değil (2)Okur-yazar (3) İlkokul mezunu (4)Ortaokul mezunu (5)Lise mezunu (6)Üniversite mezunu (7)Lisansüstü
5- Çalışma durumunuz nedir?	(1)Emekli(2)Öğrenci(3)Ev Hanımı (4)Emekli çalışan(5)Çiftçi(6)Düzensiz çalışan (7)Kendi işinde çalışan esnaf, zanaatkâr, küçük tüccar(8)Özel sektörde işçi ya da büro çalışanı (9)Bir kamu kuruluşunda işçi (10)Devlet memuru (yönetici / uzman hariç) (11)Çalışmıyorum, iş bulma ümidimi yitirdim (12)İş arıyorum
6- Hanenin aylık ortalama geliri ne kadardır?	(1) Geliri yok (2) 0-729 (3) 730-1100 (4) 1101-1500 (5)1501-1900 (6)1901-2300 (7)2301-2700 (8)2701-3100
7- Hanenin aylık ortalama gideri ne kadardır?	(1) 0-729 (2) 730-1100 (3) 1101-1500 (4) 1501-1900 (5) 1901-2300 (6) 2301-2700 (7) 2701-3100
8- Hanenin aylık ideal geliri sizce ne kadar olmalıdır?	(1) 0-729 (2) 730-1100 (3) 1101-1500 (4) 1501-1900 (5) 1901-2300 (6) 2301-2700 (7) 2701-3100

9- Hanede yaşayan kişi sayısı :.....

10- Hanedeki çocuk sayısı ve yaşları :

	Yaş	Okula gidiyor	Okula gitmiyor
Çocuk 1			
Çocuk 2			
Çocuk 3			
Çocuk 4			
Çocuk 5			
Çocuk 6			
Çocuk7			

11- Oturduğunuz konutun türü nedir?	(1) konut yok (2)Müstakil Ev (3)Apartman dairesi (4)Çadır/Baraka(5)Gecekondu(6) Diğer
12- Oturduğunuz evin mülkiyet durumu nedir?	(1) Kendi evimiz (2) Kira (3)Lojman (4) Diğer (5) Kira ödenmeden Kullanılıyor
13-Mutfak, tuvalet ve banyo hariç, oturduğunuz evde (salon dâhil) kaç tane oda vardır?	(1) 1(2) 1+1(3) 2+1(4) 3+1(5) 4+1
14- Hanede kullanılan suyu nasıl tedarik ediyorsunuz?	(1)Dışarıda çeşme (2)Ev dışında musluk suyu (3) Ev içinde musluk suyu (4)Diğer(5)Kuyu
15- Ev içerisinde banyo var mı?	(1) Evet (2)Hayır
16- Hanede kullandığınız tuvalet için hangisi doğrudur?	(1) Umumi tuvalet (2) Evin dışında (3) Evin içinde (4) Evin içinde ve dışında(5)Diğer
17- Oturduğunuz konutu nasıl ısıtıyorsunuz?	(1) soba (2) Kombi/kat kaloriferi (3) Merkezi ısıtma kalorifer (4) Elektrikli ısıtıcı (5)Klima (6)Isıtma yok
18- Evde yemek pişirmede hangi kaynağı kullanıyorsunuz?	(1) Tüp gaz (2) Elektrik (3) Doğalgaz (4) Odun-kömür (5) Tezek (6) Diğer
19- Son bir yıl içinde parasızlık nedeniyle ödeyemediğiniz faturanız oldu mu?	(1) Evet (2) Hayır
19-Ödeyemediğiniz faturanız/dolduramadığımız kartlarımız hangileridir? (birden fazla seçenek işaretlenebilir)	(1) Su (2) Elektrik (3) Ev Telefonu (4) Cep Telefonu (5) Doğalgaz
20- Temel ihtiyaçlarınızı karşılamak için borçlandığınız oluyor mu?	(1)Hiç borçlanmıyoruz (2)Bazen borçlanıyoruz(3)Sık sık borçlanıyoruz(4)Hep borçla yaşıyoruz
21- Borçlarınızı ödeyebiliyor musunuz?	(1) Hiçbir zaman ödeyemiyorum (2) Ara sıra ödeyebiliyorum (3) Çoğu zaman ödeyebiliyorum (4) Her zaman ödeyebiliyorum
22- Sosyal güvence durumunuz nedir?	(1) Sosyal güvencem yok(2)SGK (3)Özel sigorta
23- Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşıyor musunuz?	(1) Her zaman (2)Çoğu zaman (3) Bazen (4) Nadiren (5) Hiçbir zaman
24- Sağlık hizmetlerine erişimle ilgili problem yaşıyorsanız, bunun en önemli sebebi nedir?	(1)Mali gücüm yok (2)Tedavi yeri uzakta (3) İlaç ve diğer tıbbi malzemelere ulaşamadım (4) Bulduğum yerde sağlık ocağı yok (5) Zamanım yoktu (6) Diğer..... (7) Doktora ulaşamadım

25- Hane halkı içerisinde son bir yılda parasızlık nedeniyle tedavisini ertelediğiniz hastalık durumu oldu mu?	(1) Evet (2) Hayır
26- Kendiniz dâhil hanede engeli kişi var mı? (Yanıtınız Hayır ise 28. Soruya geçiniz)	(3) Evet (4) Hayır
27- Hane halkında engelli olan kişinin engellilik durumu nedir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)	(1) Duygusal/ruhsal engelli (2) Görme engelli (3) Zihinsel engelli (4) Ortopedik engelli (5) İletişim engelli
28- Hane halkı içerisinde engellilik haricinde bakıma muhtaç biri var mı?	(1) Evet (2) Hayır
29- Şu anda yaşadığınız yerleşim yerine göçle mi geldiniz?	(1) Evet (2) Hayır
30- Yaşadığınız yerleşim yerine göç ile geldiyseniz, neden göç ettiniz?	(1) İş (2) Eğitim (3) Sağlık (4) Geçim sıkıntısı (5) Güvenlik (6) Evlilik (7) Diğer.....
31- Herhangi bir kurum/kuruluş veya başka bir kaynaktan yardım alıyor musunuz?(yanıtınız Hayır ise 35. Soruya geçiniz)	(1)Evet (2) Hayır
32- Yardım alıyorsanız son 2 yılda yardım aldığınız kişi/kurumlar hangileridir?	(1)Eş/dost/akraba (2)Belediye (3)Dini kurumlar (4)SHÇEK (5) Sos. Yard. Ve Day. Vakf.(6) Diğer
33- Aldığınız yardımlar düzenlimi düzensiz mi?	(1) Düzenli (2) Düzensiz
34- Aldığınız yardımın bütçenize katkısı oldu mu?	(1) Kesinlikle katkısı oldu (2) Ne oldu ne olmadı (3) Katkısı olmadı
35- Eğlenme, dinlenme ve kültürel faaliyetlerini ne sıklıkla yaparsınız?	(1) Her hafta/Haftada birkaç kez (2) Ayda 1-2 kez (3) 2-3 ayda bir (4) Daha seyrek (5) Hiç
36- Eğlenme, dinlenme ve kültürel faaliyetlerini gerçekleştirememenizin nedeni nedir?	(1) Ekonomik bedel (2) Hastalık/engel hali (3) Yoğun çalışma hayatı (4) Çocuk bakıyor olmak (5) Ulaşım masrafları/Faaliyet alanına uzaklık(6) Diğer
37- Yoksulluktan dolayı kendinizi dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (2) Çoğu zaman (3) Bazen (4) Nadiren (5) Hiçbir zaman
38- Eğitim seviyenizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (2) Çoğu zaman (3) Bazen (4) Nadiren (5) Hiçbir zaman

39- Giyim-Kuşamınızdan dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
40- Etnik kökeninizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
41- Şivenizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
42- Dini inanç/Mezhebinizden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
43- Yaşadığınız semt/mahalleden dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
45- İşsizlikten dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
46- Medeni durumunuzdan dolayı kendinizitoplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
47- Yaptığınız işten dolayı kendinizi toplumdan dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
48- Cinsiyetinizden dolayı kendinizi hiç dışlanmış hissettiniz mi?	(1) Her zaman (4)Nadiren	(2)Çoğu zaman (5) Hiçbir zaman	(3) Bazen
49- Etnik kökeni farklı komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
50- Dini inancı/mezhebi farklı komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
51- Sabıkalı komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
52- Alkolik komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
53- AİDS hastası komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
54- Eşcinsel komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	

55- Hayat kadını olan komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
57- Sizden daha yoksul olan komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
58- Sizden daha zengin olan komşuya yönelik düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
59- Sokakta yaşayan komşuya ilişkin düşünceniz?	(1)İstemem	(2)Önemli değil	
60- Sizce yoksulluğa neden olan en önemli faktör hangisidir?	(1)İş imkânlarının yetersizliği (3)Gelir dağılımının bozuk olması (4)Kader	(2)Eğitimsizlik (5)Şanssızlık (6)Tembellik	
61- Sizce devletin yoksullukla mücadelede etmesinde en önemli politikası hangisi olmalıdır?	(1)İş imkânlarının artırılması (2)Temel ihtiyaçlar için mal yardımı yapılması (4)Para yardımı yapılması (5)Meslek edindirme kurslarının açılması	(3)Gelir dağılımını düzeltilmesi	
62- Son 10 yıldır Türkiye'de yoksulluğun gelişimi konusunda ne düşünüyorsunuz?	(1)Artıyor	(2)Azalıyor	(3)Ne artıyor ne azalıyor
63- Sizce önümüzdeki 10 yıl için Türkiye'de yoksulluk nasıl bir gelişim gösterir?	(1)Artar	(2)Azalır	(3)Ne artar ne azalır

HANE KONUT KOLAYLIKLARI	
Aşağıdaki konut kolaylıklarından hangilerine sahipsiniz?	
Televizyon	(1) var (2) yok
LCD Televizyon	(1) var (2) yok
Buzdolabı	(1) var (2) yok
Çamaşır Makinası	(1) var (2) yok
Bulaşık Makinası	(1) var (2) yok
Derin Dondurucu	(1) var (2) yok
Telefon	(1) var (2) yok
Cep Telefonu	(1) var (2) yok
uydu Anteni	(1) var (2) yok
Bilgisayar	(1) var (2) yok
Video/VCD/CD Çalar	(1) var (2) yok
Fırın	(1) var (2) yok
Elektrik Süpürgesi	(1) var (2) yok
Halı Yıkama Makinası	(1) var (2) yok
Kombi,Şofben,Su Isıtıcı	(1) var (2) yok
Küçük Tüp	(1) var (2) yok
İnternet	(1) var (2) yok
Güneş Enerjisi Sistemi	(1) var (2) yok

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Bayram ÖZHASAR
Doğum Yeri ve Tarihi : Pütürge/MALATYA-10.10.1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi-Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi- Maliye ABD
Bildiği Yabancı Diller :
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

e-posta Adresi : bayramozhasar@gmail.com

Tarih :